

T.C.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
COĞRAFYA TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KULLANIMINA
YÖNELİK ZİYARETÇİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT GÖNÜLTAŞ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ZAFER BAŞKAYA

BİLECİK, 2026

10769138

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
COĞRAFYA TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KULLANIMINA
YÖNELİK ZİYARETÇİ GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT GÖNÜLTAŞ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ZAFER BAŞKAYA

BİLECİK, 2026
10769138

BEYAN

“Botan Vadisi Milli Parkı’nın Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçi Görüşlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazım aşamasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehberine uygun olarak tez/dönem projemi hazırladığımı, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel etik kurallarına uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, çalışmamın herhangi bir kısmının başka bir tez/dönem projesi olarak sunulmadığını, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışma için Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulundan 19.11.2025 tarihli ve E-54674167-050.04-371111 sayılı Etik Kurul Onayı alınmıştır.

Murat GÖNÜLTAŞ

.../.../...

İmza

ÖN SÖZ

Doğal ve kültürel mirasın korunarak gelecek nesillere aktarılmasında kritik bir rol üstlenen milli parklar, ekolojik bütünlük ile insan kullanımı arasındaki hassas dengenin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin önemli doğal alanlarından biri olan Botan Vadisi Milli Parkı, sahip olduğu eşsiz kanyon yapısı ve zengin biyoçeşitliliği ile büyük bir rekreasyonel potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin sürdürülebilir bir yönetim stratejisiyle hayata geçirilebilmesi, alanın birincil paydaşları olan ziyaretçilerin park algılarının ve beklentilerinin bilimsel verilerle ortaya konulmasına bağlıdır.

Bu tez çalışması, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne sunulmak üzere, Botan Vadisi Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanımına, rekreasyon potansiyeline ve mevcut altyapı hizmetlerine yönelik ziyaretçi görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma; ziyaretçi profilinin analizi, parkın sürdürülebilir rekreasyon ve altyapı hizmetlerine yönelik algılarının ölçülmesi ve elde edilen bulgular ışığında alana özgü yönetsel önerilerin geliştirilmesi süreçlerini kapsamaktadır.

Tez çalışmamın yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde değerli bilgi ve katkılarıyla rehberlik eden sayın danışmanım Doç. Dr. Zafer Başkaya'ya içten teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her döneminde manevi desteklerini benden esirgemeyen anneme, aramızda olmasa da manevi varlığıyla bana her zaman güç veren merhum babam M. Nuri GÖNÜLTAŞ'a ve kardeşlerime; ayrıca bu zorlu süreçte sabrı, anlayışı ve sevgisiyle her daim yanımda olan değerli hayat arkadaşım Seda Güneş Gönültaş'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Murat GÖNÜLTAŞ

2026

ÖZET

Milli parklar, doğal ve kültürel kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Milli parkların koruma ve kullanma dengesinin sağlanabilmesi için bu alanların yönetiminin uygun şekilde sağlanması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, Siirt ili sınırları içerisinde yer alan Botan Vadisi Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanımına, rekreasyonel potansiyeline ve mevcut altyapı hizmetlerine yönelik ziyaretçilerin görüşlerini belirlemek, analiz edip değerlendirmek ve bir takım öneriler sunmak amaçlanmıştır.

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli esas alınmıştır. Kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 202 ziyaretçiye Ekim 2025 – Aralık 2025 tarihleri arasında yüz yüze anket tekniği uygulanarak veriler toplanmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, geçerlilik ve güvenilirlik analizleri (Açımlayıcı Faktör Analizi, Cronbach's Alpha), Bağımsız Örneklemeler T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre Botan Vadisi Milli Parkı'nın ağırlıklı olarak genç, eğitim düzeyi yüksek ve yerel halktan oluşan ziyaretçi profilinin olduğu tespit edilmiştir. Ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik genel sürdürülebilirlik ve altyapı algıları "orta-üst" düzeyde (M=3.81) olumlu bulunmuştur. Demografik değişkenler açısından yapılan analizlerde; cinsiyet, yaş, gelir ve meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamazken eğitim düzeyi ile Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik algılar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça ziyaretçilerin sürdürülebilir rekreasyon algısının ve memnuniyet düzeyinin arttığı görülmüştür. Bunun yanı sıra ziyaretçilerin deneyimlerinin, mevsimsel koşullardan ve ulaşım altyapısındaki eksikliklerden (toplu taşıma yetersizliği, kış şartları) olumsuz etkilediği saptanmıştır.

Araştırma bulguları, Botan Vadisi Milli Parkı'nın rekreasyonel açıdan önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ancak destinasyon yönetimi, temel altyapı hizmetleri ve tanıtım faaliyetleri bakımından iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gereken alanların olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Botan Vadisi Milli Parkı'nın rekreasyonel değerini ve doğal yapısını koruyarak sürdürülebilir kullanımını desteklemeye yönelik yönetsel öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Botan Vadisi Milli Parkı, Rekreasyon Yönetimi, Siirt, Sürdürülebilir Turizm, Ziyaretçi Algısı.

ABSTRACT

National parks play a crucial role in preserving natural and cultural resources and passing them on to future generations. To ensure a balance between conservation and utilization, these areas must be managed appropriately. Therefore, this study aims to determine, analyze, and evaluate the opinions of visitors regarding the sustainable use, recreational potential, and existing infrastructure services of Botan Valley National Park, located within the borders of Siirt province, and to offer some recommendations. The study employed a general survey model, a quantitative research method. Data was collected from 202 visitors selected using convenience sampling, through face-to-face surveys between October 2025 and December 2025. Descriptive statistics, validity and reliability analyses (Exploratory Factor Analysis, Cronbach's Alpha), Independent Samples T-Test, and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) were used in the analysis of the data. According to the research findings, the visitor profile of Botan Valley National Park was found to be predominantly young, highly educated, and composed of local people. Visitors' overall perceptions of sustainability and infrastructure in Botan Valley National Park were found to be positive at the "medium-upper" level (M=3.81). Analyses of demographic variables revealed no statistically significant differences between gender, age, income, and occupation groups, but a significant relationship was found between education level and perceptions of Botan Valley National Park. As education level increased, visitors' perception of sustainable recreation and satisfaction levels also increased. Furthermore, it was determined that visitors' experiences were negatively affected by seasonal conditions and deficiencies in transportation infrastructure (inadequate public transport, winter conditions). The research findings revealed that Botan Valley National Park has significant recreational potential. However, areas needing improvement and development in terms of destination management, basic infrastructure services, and promotional activities were identified. In this context, managerial recommendations were presented to support the sustainable use of Botan Valley National Park while preserving its recreational value and natural structure.

Keywords: Botan Valley National Park, Recreation Management, Siirt, Sustainable Tourism, Visitor Perception.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GRAFİK LİSTESİ	viii
HARİTALAR LİSTESİ.....	ix
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı	2
1.2. Çalışma Alanının Yeri ve Sınırları.....	2
1.3. Araştırmanın Veri ve Yöntemi	5
1.3.1. Veri toplama aracı ve özellikleri.....	5
1.3.2. Evren ve örneklem seçimi	6
1.3.3. Verilerin toplanması ve analiz süreci	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Korunan Alanlar ve Milli Park	8
2.1.1. Doğal varlıkların korunmasına yönelik kavramlar, amaçlar ve hedefler	8
2.1.2. Milli park tanımı, nitelikleri ve seçim ölçütleri.....	9
2.1.3. Dünya’da milli park anlayışının tarihsel süreci	10
2.1.4. Türkiye’de milli parkların tarihsel ve yasal gelişim süreci	11
2.2. Rekreasyon ve Turizm	14
2.2.1. Rekreasyon ve turizm kavramlarının tanımı ve kapsamı.....	14
2.2.2. Turistik arz ve talep dengesi üzerine kuramsal bir inceleme	15
2.2.2.1. Turizmde arzın kaynakları ve unsurları.....	16
2.2.2.2. Turizm talebini şekillendiren temel etkenler.....	17
2.2.3. Turizm türleri.....	19
2.2.4. Turizmin toplum, çevre ve ekonomi üzerindeki yansımaları	20
2.2.4.1. Turizmin sosyo-kültürel yapılar üzerindeki etkileri.....	20
2.2.4.2. Çevresel sistem üzerinde turizmin yol açtığı etkiler	21
2.2.4.3. Turistik faaliyetlerin ekonomiye katkıları.....	22
2.2.5. Coğrafya, turizm ve rekreasyon ilişkisi	23

2.2.6. Milli parkların turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımı ve önemi	24
2.3. Sürdürülebilirlik	26
2.3.1. Sürdürülebilirlik kavramının temel ilkeleri ve anlamsal çerçevesi	26
2.3.2. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımlarında milli parkların rolü	27
2.3.3. Sürdürülebilir turizm: ilke, amaç ve uygulama boyutları	28
2.3.4. Milli park alanlarında sürdürülebilir turizm uygulamalarının yansımaları ..	30
2.3.5. Dünya ve türkiye genelinde sürdürülebilir milli park kullanımına yönelik örnekler	31
2.3.5.1. Ziyaretçi baskısı ve taşıma kapasitesi sorunları: Göreme ve Dilek Yarımadası örneği	31
2.3.5.2. Fiziksel tahribat ve kirlilik: Ağrı Dağı ve Karagöl-Sahara örneği	32
2.3.5.3. Yerel halk ve koruma çatışması: Gala Gölü ve Küre Dağları örneği.....	32
2.3.5.4. Kentleşme baskısı ve rekreasyonel talep: Spil Dağı ve Altındere Vadisi ..	33
2.3.5.5. Potansiyel ve planlama: Botan vadisi ve Nemrut Dağı.....	33
3. BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI.....	34
3.1. Botan Vadisi Milli Parkı'nın Doğal Ortam Özellikleri	34
3.1.1. Jeolojik ve jeomorfolojik yapı.....	34
3.1.1.1. Jeolojik ve litolojik özellikler	34
3.1.1.2. Tektonik yapı ve jeomorfolojik süreçler	35
3.1.2. Topoğrafik yapı ve eğim	38
3.1.3. İklimsel karakteristik	42
3.1.4. Hidrografik özellikler	44
3.1.5. Toprak özellikleri ve arazi yeteneği	47
3.1.6. Floristik yapı.....	49
3.1.7. Fauna çeşitliliği.....	51
3.1.8. Doğal doku ve peyzaj görünümü	52
4. BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ.....	57
4.1. Milli Park – Ziyaretçi İlişkisi.....	57
4.1.1. Ankete katılanların demografik özellikleri	57
4.1.2. Rekreasyon, hizmet alanlarına ve altyapıya yönelik tutumlar	60
4.1.2.1. Rekreasyonel faaliyetlerin etkilerine yönelik tutumlar	62
4.1.2.2. Hizmet alanlarına ve altyapıya yönelik tutumlar.....	65
4.1.3. Tutum ölçeği üzerinden faktör analizi ve güvenilirlik.....	67
4.1.4. Demografik değişkenlere göre farklılıkların incelenmesi	68
4.1.4.1. Cinsiyete göre farklılık analizi	68
4.1.4.2. Yerleşim yerine göre ziyaretçi algılarının incelenmesi	69
4.1.4.3. Ulaşım aracına göre algı puanlarının incelenmesi	70
4.1.4.4. Ziyaret mevsimine göre algı puanlarının incelenmesi	71

4.1.4.5. Haberdar olma kaynağına göre algı puanlarının incelenmesi	73
4.1.4.6. Ziyaret sıklığına göre algı puanlarının incelenmesi	74
4.1.4.7. Yaşa göre algı puanlarının incelenmesi.....	75
4.1.4.8. Eğitim durumuna göre algı puanlarının incelenmesi	76
4.1.4.9. Medeni duruma göre algı puanlarının incelenmesi	77
4.1.4.10. Aylık gelire göre algı puanlarının incelenmesi	78
4.1.4.11. Mesleğe göre algı puanlarının incelenmesi	79
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	81
5.1. Tartışma	81
5.1.1. Ziyaretçi profili ve kullanım alışkanlıkları üzerine tartışma.....	81
5.1.2. Rekreasyon ve altyapı algısı üzerine tartışma	82
5.1.3. Demografik değişkenlerin algı üzerindeki etkisi üzerine tartışma.....	83
5.2. Sonuç.....	85
5.3. Öneriler.....	86
5.3.1. Park yönetimi ve karar vericilere yönelik öneriler	86
5.3.2. Pazarlama ve tanıtım çalışmaları için öneriler	87
5.3.3. Gelecek araştırmalar için akademik öneriler.....	87
KAYNAKÇA	89
EKLER.....	93

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Türkiye'deki milli parklar	13
Tablo 4.1. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları	57
Tablo 4.2. Rekreasyon, alt yapı ve toplam ölçek puanlarına ilişkin betimsel istatistikler	60
Tablo 4.3. Rekreasyonel faaliyetlerin etkilerine yönelik ziyaretçi görüşleri.....	62
Tablo 4.4. Altyapı ve hizmet alanlarına yönelik ziyaretçi görüşleri	65
Tablo 4.5. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları	67
Tablo 4.6. Cinsiyete göre farklılık analizi	68
Tablo 4.7. Yerleşim yerine göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	69
Tablo 4.8. Ulaşım aracına göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	70
Tablo 4.9. Ziyaret mevsimine göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	72
Tablo 4.10. Haberdar olma kaynağına göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	73
Tablo 4.11. Ziyaret sıklığına göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	74
Tablo 4.12. Yaşa göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	75
Tablo 4.13. Eğitim durumuna göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	76
Tablo 4.14. Medeni duruma göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları	77
Tablo 4.15. Aylık gelire göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları ..	78
Tablo 4.16. Mesleğe göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları.....	80

GRAFİK LİSTESİ

	Sayfa
Grafik 3.1. Siirt meteoroloji istasyonu-aylık ortalama sıcaklık değerleri.....	42
Grafik 3.2. Siirt meteoroloji istasyonu aylık ekstrem sıcaklık değerleri.....	43
Grafik 3.3. Siirt meteoroloji istasyonu-aylık toplam yağış ortalaması	44

HARİTALAR LİSTESİ

	Sayfa
Harita 1.1. Botan Vadisi Milli Parkı'nın lokasyonu	3
Harita 1.2. Botan Vadisi Milli Parkı'nın topoğrafik harita üzerinde konumu	3
Harita 1.3. Botan Vadisi Milli Parkı'nın bölge ulaşım ağındaki yeri	4
Harita 3.1. Botan Vadisi Milli Parkı'nın jeolojik yapısı	36
Harita 3.2. Botan Vadisi Milli Parkı'nın jeomorfolojik yapısı	37
Harita 3.3. Botan Vadisi Milli Parkı'nın eğim analizi	40
Harita 3.4. Botan Vadisi Milli Parkı'nın yükselti durumu.....	41
Harita 3.5. Botan Vadisi Milli Parkı'nın drenaj yapısı ve akım gözlem istasyonları	46
Harita 3.6. Botan Vadisi Milli Parkı'nın toprak yapısı, arazi kullanım kabiliyet sınıfları ve büyük toprak grupları	48
Harita 3.7. Botan Vadisi Milli Parkı'nın habitat yapısı	50

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	Sayfa
Fotoğraf 3.1. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan delikli taş.....	53
Fotoğraf 3.2. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan kafe	53
Fotoğraf 3.3. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (1).....	54
Fotoğraf 3.4. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan piknik alanı	54
Fotoğraf 3.5. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan kafe bahçesi	55
Fotoğraf 3.6. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (3).....	55
Fotoğraf 3.7. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (4).....	56
Fotoğraf 3.8. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (5).....	56

KISALTMALAR LİSTESİ

ANOVA: Tek Yönlü Vartans Analizi

DKMP: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

IUCN: Dünya Doğayı Koruma Birliği

M: Aritmetik Ortalama

N: Örneklem Sayısı

P: İstatistiksel Anlamlılık Değeri

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

UDGP: Uzun Devreli Gelişme Planı

1. GİRİŞ

Sanayileşme, hızlı nüfus artışı ve kentleşme olguları, dünya genelinde doğal kaynaklar üzerinde giderek artan bir talep oluşturmaktadır. Bu talep doğrultusunda, en önemli koruma statülerinden biri olarak kabul edilen "Milli Parklar", biyolojik çeşitliliğin korunması ve doğal mirasın gelecek nesillere aktarılması noktasında büyük bir öneme sahiptir. Milli parklar, koruma alanı olmanın yanı sıra, rekreasyon ve turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için de önemli çekim alanları olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla koruma ve kullanma dengesinin hassas olduğu bu alanlarda, yoğun ve plansız şekilde yapılan ziyaretçi kullanımları; ekolojik sistemin bozulmasına, doğal yapının zarar görmesine ve ziyaretçilerin deneyimlerinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir (Bingül Bulut ve Yulu, 2022).

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı, doğal alanların sosyal ve ekonomik alanlarda fayda sağlarken aynı zamanda ekolojik sistemin bütünlüğünün korunmasını hedeflemektedir (Garda ve Temizel, 2016). Sürdürülebilir turizm yaklaşımının bu hedefe ulaşılmasında en kritik faktörlerden biri "ziyaretçi yönetimi"dir. Ziyaretçilerin parka yönelik algıları, çevre bilinci düzeyleri ve altyapıdan beklentileri analiz edilmeden yapılacak yönetim planlarının sürdürülebilir olması mümkün değildir. Dolayısıyla ziyaretçi profilinin ve taleplerinin bilinmemesi, park yönetiminde stratejik hatalara ve kaynak israfına yol açabilmektedir (Akyol ve Uygun, 2017).

Türkiye'nin en genç ve gelişmekte olan milli parklarından biri olan Botan Vadisi Milli Parkı, 2019 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. Botan Vadisi Milli Parkı, kanyon yapısı, doğal güzellikleri, yamaç paraşütü potansiyeli ve kültürel mirasıyla büyük bir turizm potansiyeli olma özelliğine sahiptir. Ancak Botan Vadisi Milli Parkı'nın, milli park statüsüne yeni geçmiş olması altyapı eksikliklerini ve yönetim açısından bazı belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla parkın henüz başlangıç aşamasında iken doğru bir gelişim ve yönetim stratejisine sahip olabilmesi için, mevcut ziyaretçi profilinin ve bu ziyaretçilerin "sürdürülebilir kullanım" algılarının bilimsel verilerle ortaya konulması gerekmektedir. Literatürde Botan Vadisi Milli Parkı'na özgü sürdürülebilirlik temelli ve ziyaretçi odaklı nicel araştırmaların sınırlı olması, bu çalışmanın temel problemini ve çıkış noktasını oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

Milli parklar; estetik değeri, doğal ve kültürel kaynak zenginliği, biyolojik çeşitliliği ve bilimsel değeriyle önemli bir yere sahip olmakla beraber ekosistemin korunması, toplumun doğayla etkileşiminin sağlanması ve rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından önemli alanlar olarak yasal düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Bu bağlamda araştırma; Botan Vadisi Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanım potansiyelini, ziyaretçilerin bakış açısıyla değerlendirmektedir. Bu çalışma, ziyaretçilerin koruma-kullanma dengesine yönelik tutumlarını, çevre bilinç düzeylerini, parkın altyapı hizmetlerinden (ulaşım, güvenlik, temizlik vb.) duydukları memnuniyet düzeylerini ve rekreasyonel tercihlerini belirlemeyi hedeflemektedir.

Botan Vadisi Milli Parkı, gerek jeolojik oluşumu gerekse biyolojik çeşitliliği bakımından bölgenin önemli doğal miras alanlarından biridir. Parkın uzun devreli gelişiminin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, sadece fiziksel olarak korunmasıyla değil, aynı zamanda ziyaretçi etkileşiminin doğru yönetilmesiyle mümkün olmaktadır. Bu çalışma, ziyaretçilerin profilini, eğilimini ve beklentilerini somut verilerle ortaya koyarak parkın yönetimine stratejik, veriye dayalı ve uygulanabilir öneriler sunması açısından önemlidir.

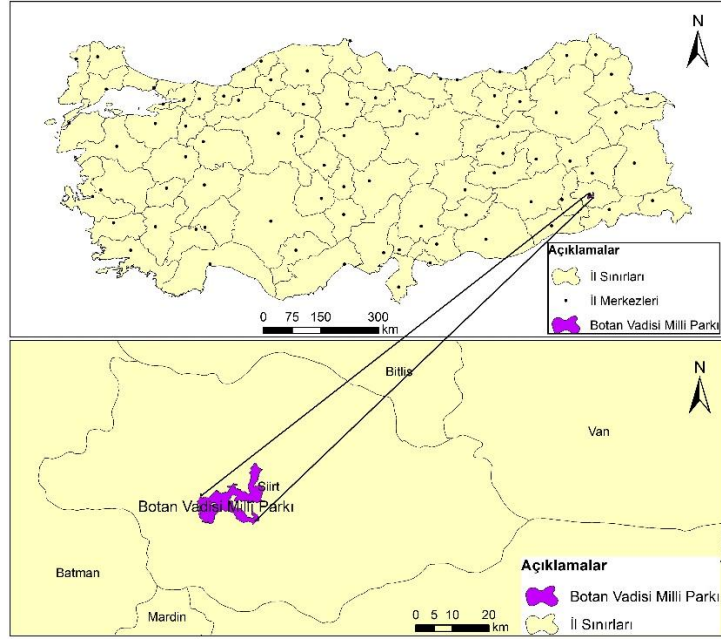
Araştırmanın kapsamı; coğrafi olarak Siirt ili sınırları içerisindeki Botan Vadisi Milli Parkı sahası ve bu alanı ziyaret eden yerli/yabancı bireylerle sınırlandırılmıştır. Ziyaretçilerin demografik özellikleri, çevre bilinci düzeyleri, park kullanım alışkanlıkları, sürdürülebilir rekreasyon algıları ve yönetimden beklentileri ise çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

1.2. Çalışma Alanının Yeri ve Sınırları

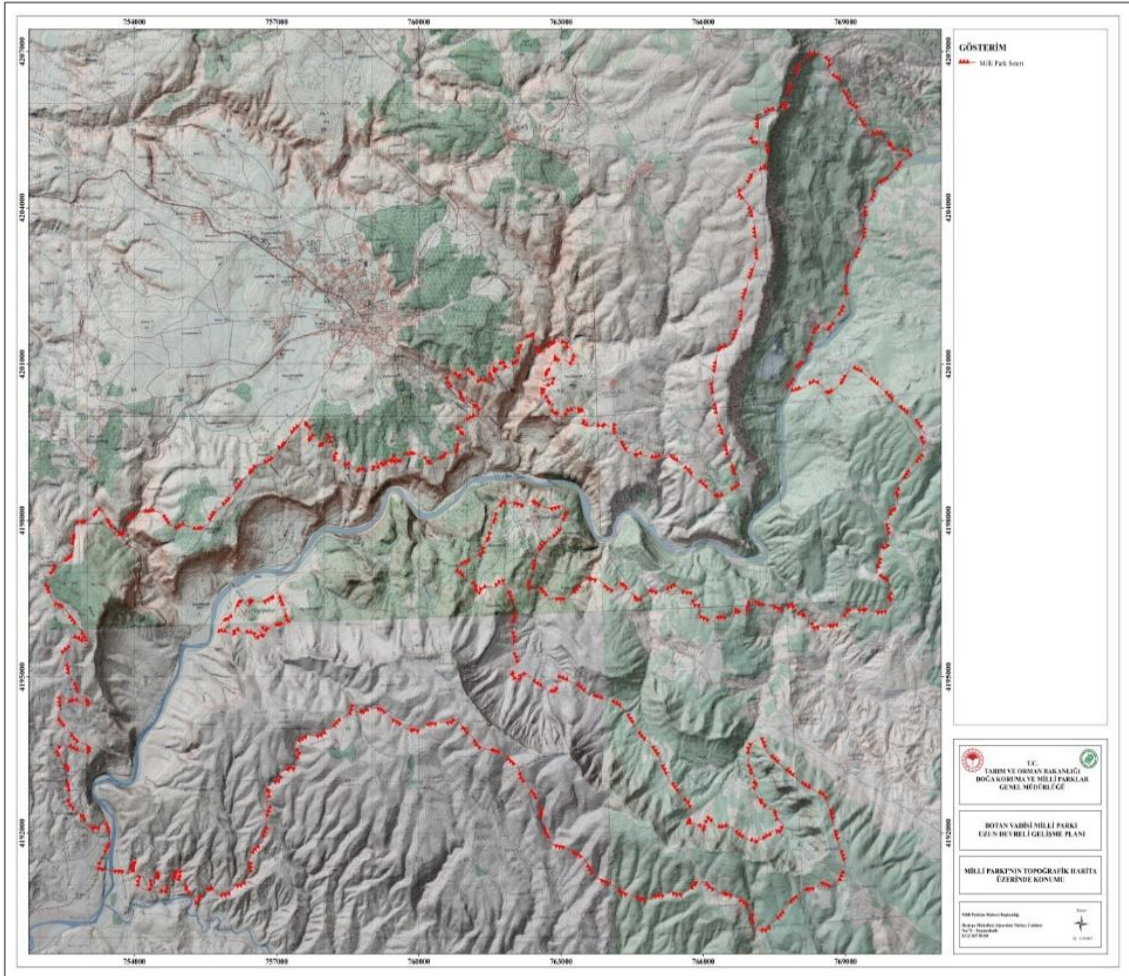
Araştırmaya konu olan Botan Vadisi Milli Parkı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Siirt ilinin idari sınırları içerisinde konumlanmıştır. Park sahası; Merkez, Tillo (Aydınlı) ve Erüh ilçelerini kapsayan geniş bir coğrafyaya yayılmış olup, toplam büyüklüğü 11.384 hektardır. Alan, sahip olduğu ender doğal ve kültürel kaynak değerleri nedeniyle 14.08.2019 tarih ve 1421 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 15.08.2019 tarih ve 30859 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak Milli Park olarak ilan edilmiştir. (DKMP, 2020).

Coğrafi konum olarak Siirt kent merkezinin güneyinde yer alan milli parkın şehre olan mesafesi, kullanılan güzergâha bağlı olarak 3 km ile 19 km arasında değişmektedir. Ulaşılabilirlik açısından elverişli bir konumda bulunan sahaya, Siirt il merkezinden dört farklı ana güzergâh üzerinden erişim sağlanabilmektedir (DKMP, 2020). Çalışma alanı, 1/25.000

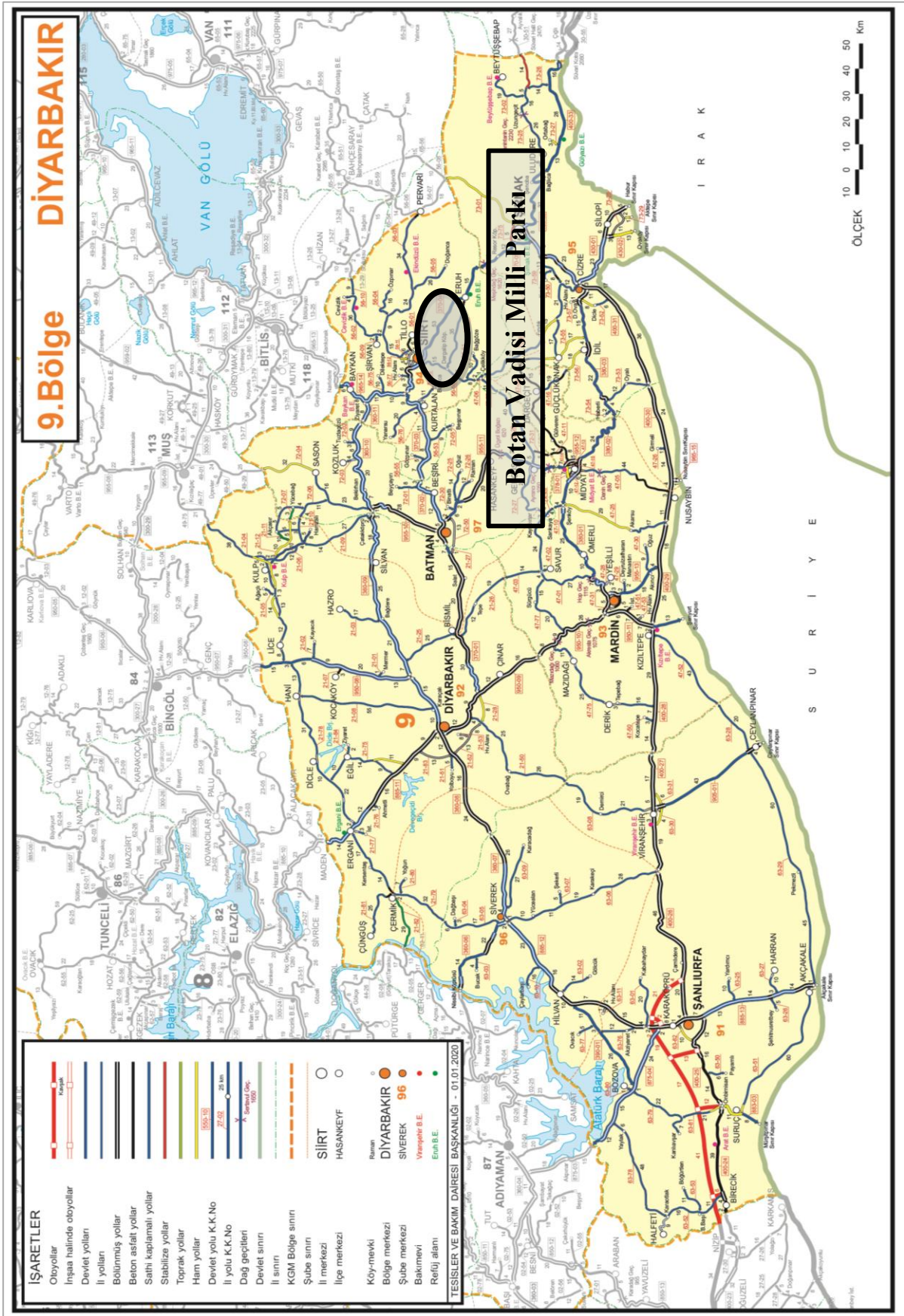
ölçekli topoğrafik harita sistematüğinde Mardin (M47-b1, b2, b3, b4) ve Cizre (M48-a1, a4) paftaları üzerinde yer almaktadır (DKMP, 2020).

Harita 1.1. Botan Vadisi Milli Parkı'nın lokasyonu

Harita 1.2. Botan Vadisi Milli Parkı'nın topoğrafik harita üzerinde konumu (DKMP, 2020)

Harita 1.3. Botan Vadisi Milli Parkı'nın bölge ulaşım ağındaki yeri (DKMP, 2020)

1.3. Araştırmanın Veri ve Yöntemi

Bu çalışma, Botan Vadisi Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanımına yönelik ziyaretçi görüşlerini belirlemeyi amaçlayan nicel bir saha araştırmasıdır. Araştırmada, mevcut durumu olduğu şekliyle betimlemeyi hedefleyen genel tarama modeli esas alınmıştır. Bu yöntem, geniş kitlelerin görüşlerini, tutumlarını ve beklentilerini sayısal verilerle analiz etme, değişkenler arasındaki ilişkileri saptama ve genellenebilir sonuçlara ulaşma imkânı sunduğu için tercih edilmiştir.

1.3.1. Veri toplama aracı ve özellikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak ilgili literatürün taranması neticesinde geliştirilen dört ana bölümden oluşan yapılandırılmış bir "Anket Formu" kullanılmıştır. Anket formu; ziyaretçi profilini, sürdürülebilirlik algılarını ve altyapı memnuniyetlerini çok boyutlu olarak ölçmeyi hedefleyen 4 bölümden oluşmaktadır. Bunlar;

- Bölüm 1 – Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler: Ziyaretçi kitlesinin sosyo-demografik profilini detaylı bir şekilde belirlemek amacıyla hazırlanan bu bölümde toplam 11 madde yer almaktadır. Katılımcılara; cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, medeni hal, meslek ve gelir düzeyi gibi temel demografik soruların yanı sıra parka geliş sıklığı, ulaşım tercihi ve ziyaret için tercih edilen mevsim gibi profil belirleyici sorular sorulmuştur.

- Bölüm 2 – Sürdürülebilirliğe Yönelik Tutumlar: Ziyaretçilerin milli park içerisindeki turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerine dair algılarını ölçen önermeleri içermektedir. Bu kısımda rekreasyonun doğaya etkisi, sürdürülebilir kullanım bilinci ve koruma dengesi gibi konularla ilgili sorular sorulmuştur.

- Bölüm 3 – Hizmet Alanlarına ve Altyapıya Yönelik Tutumlar: Milli parkın fiziksel koşullarına odaklanan bu bölümde katılımcıların; çevre temizliği, atık yönetimi, yönlendirme levhaları, ulaşım imkânları, can ve mal güvenliği, otopark kapasitesi, tuvalet ve konaklama gibi temel hizmetlere ilişkin memnuniyet düzeylerini anlamaya yönelik sorular sorulmuştur.

- Bölüm 4 – Genel Görüş ve Öneriler: Katılımcıların milli parka dair yapılandırılmış soruların dışında kalan görüş, şikâyet ve çözüm önerilerini kendi ifadeleriyle aktarabildikleri açık uçlu bir sorudan oluşmaktadır. Ancak veri toplama sürecinde katılımcıların tamamı bu bölümü boş bıraktığından veya yanıtlamaktan kaçındığından, bu bölüme ilişkin nitel veri elde edilememiştir. Dolayısıyla bu bölüm analiz kapsamı dışında tutulmuştur.

Anketin 2. ve 3. bölümlerinde yer alan tutum ifadelerinin ölçülmesinde 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Derecelendirme; "1: Kesinlikle Katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Kararsızım", "4: Katılıyorum", "5: Kesinlikle Katılıyorum" olarak puanlanmıştır.

Hazırlanan taslak anket formunun kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla, maddelerin amaca hizmet edip etmediği ve anlaşılabilirliği konularında tez danışmanının görüşüne başvurulmuştur. Literatür taraması ve alınan geri bildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak anket düzelenmiştir.

Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenirliği test etmek amacıyla yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda KMO değeri 0.955 bulunmuş ve Bartlett testi anlamlı çıkmıştır ($p < .001$). Ölçeğin toplam varyansın %81.51'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Güvenirlik analizlerinde ise Cronbach's Alpha katsayıları rekreasyon boyutu için 0.86, altyapı boyutu için 0.83 olarak hesaplanmış olup ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu kanıtlanmıştır.

1.3.2. Evren ve örneklem seçimi

Araştırmanın evrenini, veri toplama tarihleri arasında Botan Vadisi Milli Parkı'nı ziyaret eden bireyler oluşturmaktadır. Ancak milli parkın çoklu giriş noktalarına sahip olması ve yıllık toplam ziyaretçi sayısına dair istatistiklerin değişkenlik göstermesi nedeniyle evrenin büyüklüğü net olarak belirlenememiştir.

Bu kısıtlar nedeniyle, araştırmada olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden "kolayda örnekleme" yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme, araştırmacının ulaşabildiği ve ankete katılmayı gönüllü olarak kabul eden, bireylerden veri toplamasını esas alan, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan bir yöntemdir. Bu bağlamda Botan Vadisi Milli Parkı'nı ziyaret eden 202 kişiye kolayda örnekleme yöntemiyle anket uygulanmıştır.

1.3.3. Verilerin toplanması ve analiz süreci

Anketin ziyaretçilere uygulanması, Ekim 2025 ile Aralık 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veriler, milli parkın yoğun kullanım alanlarında (seyir terasları, piknik alanları vb.) ziyaretçilerle yüz yüze görüşülerek toplanmıştır.

Elde edilen verilerin analizi, IBM SPSS Statistics 28 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Analiz sürecinde; katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için frekans ve yüzde analizleri, tutum ölçeklerine verilen yanıtların dağılımını görmek için aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edildiğinden (Çarpıklık ve Basıklık değerleri ± 1.5 aralığında) değişkenler arasındaki

farklılıkları test etmek amacıyla parametrik testler olan Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma süreci ve elde edilen bulgular, aşağıda belirtilen bazı sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Zaman ve Mevsim Sınırlılığı: Saha araştırması ve veri toplama süreci, Ekim 2025 – Aralık 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Sonbahar - Kış dönemine denk gelen bu süreç, ziyaretçi profilini ve memnuniyet algısını mevsimsel koşullara bağlı olarak etkileyebilmektedir.

Örneklem Sınırlılığı: Ziyaretçi evreninin tam listesine ulaşamadığı için tesadüfi örnekleme yapılamamış, kolayda örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Bu durum, elde edilen sonuçların genellenebilirliğini ulaşılan örneklem grubu ile sınırlamaktadır.

Veri Kaynağı: Çalışma sonuçları, ziyaretçilerin anket sorularına kendi beyanları doğrultusunda ve zaman kısıtları çerçevesinde verdikleri yanıtların doğruluğu ile sınırlıdır.

Nitel Veri Eksikliği: Anket formunun son bölümü olan 4. bölümde yer alan açık uçlu "Botan Vadisi Milli Parkı ile ilgili genel düşünce ve önerilerinizi belirtiniz:" kısmı, ziyaretçiler tarafından yanıtlanmamıştır. Bu nedenle çalışma, sadece kapalı uçlu sorulardan elde edilen nicel verilerle sınırlı kalmış, nitel derinlemesine analiz yapılamamıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Korunan Alanlar ve Milli Park

2.1.1. Doğal varlıkların korunmasına yönelik kavramlar, amaçlar ve hedefler

İnsanoğlunun doğal kaynakları aşırı kullanımı ve bu kaynaklar üzerindeki baskısı, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren hassas ekosistemlerin sürdürülebilirliği adına koruma alanları kavramını gündeme getirmiştir (Göktuğ ve Arpa, 2015). Sanayi Devrimi sonrası hızla artan endüstrileşme, kentleşme kaynaklı habitat kayıpları, kirlilik ve orman tahribatı gibi küresel sorunlar sebebiyle sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının teminatı olarak görülen doğa koruma politikaları geliştirilmiştir. Kuzey Amerika'da ortaya çıkan ulusal park hareketi ile kurumsallaşmaya başlayan doğayı koruma düşüncesi, başlangıçtaki estetik ve rekreasyon odaklı yaklaşımın yerini zamanla ekolojik süreçlerin ve biyoçeşitliliğin devamlılığını esas alan bütüncül bir perspektife bırakmıştır (Kurdoğlu, 2007).

Koruma stratejilerinin evriminde doğa bilimlerinin yanı sıra sosyo-ekonomik dinamikler de belirleyici role sahiptir. Toprak-su döngüsü, iklim regülasyonu ve karbon yutakları gibi ekosistem hizmetlerinin insan yaşamının devamlılığındaki önemi bilimsel verilerle desteklendikçe, koruma faaliyetleri ulusal sınırları aşan bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede, doğal kaynakların yalnızca mevcut toplumun ihtiyaçlarını değil, gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde aktarılması, modern koruma paradigmasının temel amacını oluşturmuştur (Kılıç ve Kervankıran, 2019).

Günümüzde koruma hedefleri, doğanın salt fiziksel varlığını korumanın ötesine geçerek insan-doğa etkileşiminin sürdürülebilir yönetimini de kapsamaktadır. Kentleşme ve sanayileşme süreciyle birlikte kentsel rekreasyon alanlarının azalması, bireylerin dinlenme ve yenilenme ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına doğal ve kültürel kaynak değerlerine sahip milli parklara olan talebini artırmıştır (Göktuğ ve Kurkut, 2016). Ortaya çıkan bu yoğun talep, korunan alan yönetimlerinde ziyaretçi kullanımının belirli bir taşıma kapasitesi dahilinde gerçekleştirilmesini, yerel halkın karar alma mekanizmalarına dahil edilmesini ve çevre bilincini artırıcı eğitim programlarının düzenlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu sosyal bileşenlerin entegre edilmesiyle hem ekosistem bütünlüğü korunmakta hem de bu kaynaklardan yararlanan toplumların uzun vadeli refahı güvence altına alınmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015).

Korunan alanların tasnifi, doğal ve kültürel kaynakların niteliklerine uygun yönetim modellerinin geliştirilmesine olanak tanıyarak koruma çalışmalarına sistematik bir zemin

oluşturmaktadır. Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından geliştirilen kategorizasyon sistemi, hassas ekosistemlerin mutlak koruma statüsünde ele alınmasını öngörürken, diğer alanlarda sürdürülebilir kullanıma izin veren farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Türkiye'deki milli park planlamaları da bu uluslararası normlara paralel olarak biyoçeşitliliğin korunması ile rekreasyonel ve turistik faaliyetlerin dengeli bir biçimde yürütülmesi hedeflenerek yapılandırılmıştır (Eroğlu, 2022).

2.1.2. Milli park tanımı, nitelikleri ve seçim ölçütleri

Milli park kavramı, doğanın ve kültürel mirasın korunmasını esas alan, aynı zamanda toplumun eğitim, dinlenme ve rekreasyon gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan özel statülü korunan alanları ifade etmektedir. Kavramın uluslararası literatürdeki ilk resmi tanımı, 1933 yılında Londra'da düzenlenen Afrika'nın Flora ve Faunasının Korunması Kongresi'nde yapılmış; milli parklar devletin gözetimi altında, sınırları yetkili makam dışında değiştirilemeyen, doğal yapısını muhafaza eden ve flora-faunanın korunmasına tahsis edilmiş alanlar olarak kayda geçmiştir (Kılıç, 2018). Bu tanım, 1969 yılında IUCN'in Yeni Delhi'deki 10. Genel Kurulu'nda genişletilerek bir veya birkaç ekosistem, bitki ve hayvan türü ile jeomorfolojik yapının bulunduğu, insan etkisiyle esaslı biçimde bozulmamış, bilimsel ve estetik amaçlarla korunan alanlar şeklinde revize edilmiştir (Kılıç, 2018).

Milli parklar, uluslararası tanımların yanı sıra, bir veya birden fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünü hem günümüz hem de gelecek nesiller için korumak, doğal çevrenin işgalini ve sömürülmesini engellemek, ayrıca çevreyle uyumlu bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel faaliyetlere olanak tanımak amacıyla ayrılmış doğa parçaları olarak da tanımlanmaktadır (Şahbaz ve Altınay, 2015).

Milli park kavramı Türkiye ulusal mevzuatında, ilk kez 1956 tarihli 6831 sayılı Orman Kanunu ile hukuksal zemine oturmuş, 1983 yılında yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile müstakil bir statü kazanmıştır. İlgili kanun, milli parkları bilimsel ve estetik değerlere sahip, doğal ve kültürel kaynaklarıyla halkın rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılayan ve devlet güvencesi altına alınan tabiat alanları olarak tanımlamaktadır (Kılıç, 2018).

Milli parkların nitelikleri incelendiğinde, bu alanların yalnızca doğal ekosistemlerin korunmasıyla sınırlı kalmadığı, tarihi ve kültürel katmanları da bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Truva, Kazdağı ve Spil Dağı milli parkları özelinde yapılan bir araştırmada, ziyaretçilerin milli park algısında doğal peyzajın yanı sıra kültürel-tarihi zenginliklerin ve eğitim olanaklarının belirleyici birer nitelik olarak öne çıktığı saptanmıştır (Öztura, 2010).

Bir alanın milli park statüsü kazanabilmesi için belirlenen seçim ölçütleri, koruma stratejilerinin temelini oluşturur. Bu bağlamda öncelikli kriter, alanın ulusal veya uluslararası ölçekte ekolojik, biyolojik, jeolojik ya da kültürel bir önem taşımasıdır. Bununla birlikte alanın bilimsel araştırmalara veri sağlayacak ve çevre eğitimine zemin oluşturacak potansiyele sahip olması, koruma işlevini pekiştiren unsurlar arasında yer almaktadır. Estetik peyzaj özellikleri ise ziyaretçilere sunulacak rekreasyonel deneyimin kalitesi açısından bir diğer belirleyici faktördür (Kılıç, 2018).

Günümüz koruma paradigmasında sürdürülebilirlik ilkesi, seçim kriterlerinin merkezine yerleşmiştir. Bu doğrultuda, aday bir alanın uzun vadeli yönetim planları çerçevesinde korunabilir olması ve ziyaretçi baskısını ekosistem bütünlüğünü zedelemekten tolere edebilecek kapasiteyi barındırması zorunludur (Eroğlu, 2022). Fiziksel kapasitenin yanı sıra, ziyaretçi yönetimi stratejileri de seçim sürecinde kritik rol oynamaktadır. Taşıma kapasitesinin doğru analiz edilmesi ve ziyaretçi faaliyetlerinin farkındalık oluşturacak eğitim programlarıyla desteklenmesi, alanın sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Tüm bu süreçlerin nihai hedefi, yasal güvence altına alınan doğal ve kültürel değerlerin, etkin bir denetim mekanizmasıyla gelecek nesillere eksiksiz bir şekilde aktarılabilmesidir (Kılıç, 2018).

2.1.3. Dünya’da milli park anlayışının tarihsel süreci

Doğayı ve biyolojik çeşitliliği koruma düşüncesi insanlık tarihinde köklü bir geçmişe sahip olsa da milli park kavramı, modern anlamda korunan alan yönetiminin en temel statülerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu anlayışın dünyadaki ilk somut uygulaması 1872 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde Yellowstone’nin milli park ilan edilmesiyle tarih sahnesine çıkmıştır (Bingül Bulut ve Yulu, 2022). Yellowstone’un kuruluşu, doğal peyzajın korunmasını ve kamusal yarar adına kullanımını hedefleyen çağdaş koruma hareketinin miladı olarak kabul edilmektedir (Kurdoğlu, 2007).

Yellowstone ile atılan bu tarihsel adım, doğanın sadece ekonomik bir kaynak olarak değil, aynı zamanda ekolojik ve estetik bir değer olarak korunması gerektiği fikrinin kurumsallaşmasını sağlamış ve bu model zamanla küresel ölçekte yaygınlaşmıştır (Bingül Bulut ve Yulu, 2022). Amerika Birleşik Devletleri’ndeki bu öncü girişimi, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkeler takip etmiştir. Söz konusu coğrafyalarda milli parklar, bozulmamış doğal alanların muhafaza edilmesi ile kamuya rekreasyon, eğitim ve araştırma olanakları sunma ekseninde şekillenmiştir (Kurdoğlu, 2007).

Avrupa kıtasında ise milli park düşüncesinin benimsenmesi biraz daha geç bir tarihte gerçekleşmiş olup ilk uygulama 1909 yılında İsveç'te hayata geçirilmiştir. İsveç dışında Finlandiya, Norveç ve İsviçre gibi ülkeler de koruma sürecine dahil olmuş ancak Avrupa'daki uygulamalar Kuzey Amerika'daki uygulamalardan farklı olarak daha çok dağ ekosistemlerinin ve yerel biyoçeşitliliğin korunmasına odaklanmıştır (Kurdoğlu, 2007).

Uluslararası koruma standartlarının oluşumunda, 1933 yılında Londra'da düzenlenen Afrika'nın Flora ve Faunasının Korunması Kongresi bir dönüm noktası olmuştur. Kongre kararlarında milli park, sınırları yetkili otorite haricinde değiştirilemeyen, bilimsel, estetik ve rekreasyonel değerlere sahip, doğal karakterini muhafaza eden alanlar olarak tanımlanmıştır (Kılıç, 2018).

1950'li yıllarla birlikte koruma paradigması, salt peyzaj korumanın ötesine geçerek kültürel miras, ekosistem bütünlüğü ve nadir türlerin korunmasını da içeren çok katmanlı bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreçte UNESCO programları uluslararası standartların yerleşmesine öncülük etmiştir (Kurdoğlu, 2007). 1960'larda ise uluslararası iş birliği çabaları sonucunda IUCN (Uluslararası Doğayı Koruma Birliği) aktif bir rol üstlenmiş olup 1969 Yeni Delhi Genel Kurulu'nda yapılan tanımlama ile milli parklar, ekosistem korumanın yanı sıra bilimsel ve eğitsel amaçların da vurgulandığı modern bir çerçeveye dayandırılmıştır (Kılıç, 2018).

Günümüzdeki milli park yönetimi anlayışı, sadece doğa korumayı değil sürdürülebilir turizm, yerel kalkınma ve ekolojik eğitim gibi fonksiyonları da bünyesine katan bütüncül bir yaklaşımdır. Bu yeni perspektif, doğal ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını, ekosistem temelli yönetimi ve toplum bilincinin artırılmasını temel hedef olarak belirlemiştir (Eroğlu, 2022).

2.1.4. Türkiye'de milli parkların tarihsel ve yasal gelişim süreci

Türkiye'de milli park anlayışının gelişimi, Cumhuriyet öncesine kadar uzanan çeşitli doğa koruma girişimlerine dayanmakla birlikte, modern anlamda yasal çerçeve Cumhuriyet döneminde oluşturulmuştur. Bu süreçte atılan ilk önemli adım, 1937 tarihli 3116 sayılı Orman Kanunu ile bazı orman alanlarının koruma statüsü kazanması olmuştur (Kurdoğlu, 2007). Türkiye'de milli park kavramı ve uygulamalarının yasal zemini ilk olarak 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 25. maddesi ile oluşturulmuştur (Şahbaz ve Altınay, 2015). Bu kanun ile birlikte doğal güzelliklerin korunması ve toplumun yararlanması amacıyla bazı orman alanları milli park olarak ilan edilmiştir. Böylece milli parkların orman

kökenli kaynak değerleri temelinde tanımlandığı ve yönetildiği bir başlangıç aşaması yaşanmıştır (Kılıç, 2018).

1961 Anayasasında, doğa ve çevre koruma konusunu kamu politikalarında daha görünür hale getiren hukuksal gelişmeler yaşanmıştır. 1970'li yıllarda Çevre ve Orman Bakanlığı'nın öncülüğünde milli park ilan edilen alanların sayısı artış göstermiş, bu dönemde özellikle ekolojik ve rekreasyonel değerleri ile ön plana çıkan sahalar koruma şemsiyesi altına alınmıştır (Kurdoğlu, 2007).

1983 yılında çıkarılan 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile Milli park yönetimi açısından dönüm noktası yaşanmıştır. Bu kanun, milli park statüsünün yalnızca orman alanlarıyla sınırlı kalmamasını, jeolojik, ekolojik, estetik ve kültürel değerler taşıyan diğer doğal alanların da bu kapsama alınabilmesini sağlamıştır. Ayrıca uzun devreli gelişme planları ile alanların koruma–kullanma dengesi çerçevesinde yönetilmesini yasal bir zorunluluk haline getirmiştir (Kılıç, 2018).

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de milli park yönetimi, uluslararası koruma politikaları ile entegre olmaya başlamıştır. Ramsar Sözleşmesi (1971), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (1992) ve Dünya Mirası Sözleşmesi gibi uluslararası düzenlemelerin etkisiyle koruma öncelikleri çeşitlenmiştir (Eroğlu, 2022). Günümüzde milli parklar, Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMP) bünyesinde yer almakta olup yönetim sürecinde ekosistem temelli yaklaşımlar ve sürdürülebilir kullanım ilkeleri esas alınmaktadır. Bu sayede hem biyolojik çeşitlilik ve doğal peyzaj korunmakta hem de ziyaretçilerin eğitim, rekreasyon ve turizm ihtiyaçları karşılanabilmektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015).

Mevcut durumda milli parklar; yalnızca doğa koruma değil aynı zamanda ekoturizm, çevre eğitimi ve yerel halkın kalkınmasına katkı sağlayan çok fonksiyonlu alanlar olarak değerlendirilmektedir (Dağdelen, 2021). DKMP Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Türkiye genelinde toplam 50 adet milli park bulunmakta ve bu parklar yaklaşık 822.000 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Ülkemizdeki mevcut milli parkların isimleri, buldukları iller, yüzölçümleri ve ilan tarihlerine ilişkin detaylı bilgiler aşağıda (Tablo 1) sunulmuştur.

Tablo 2.1. Türkiye'deki milli parklar (DKMP, t.y.)

No	Milli Park Adı	İl / İller	Yüzölçümü (ha)	İlan Tarihi
1	Yozgat Çamlığı Milli Parkı	Yozgat	517	05.02.1958
2	Karatepe-Aslantaş Milli Parkı	Osmaniye	4.143	29.05.1958
3	Soğuksu Milli Parkı	Ankara	1.186	19.02.1959
4	Kuşçenneti Milli Parkı	Balıkesir	17.058	27.07.1959
5	Uludağ Milli Parkı	Bursa	13.024	20.09.1961
6	Yedigöller Milli Parkı	Bolu	1.623	29.04.1965
7	Dilek Yarımadası – Büyük Menderes Deltası Milli Parkı	Aydın	27.598	19.05.1966
8	Spil Dağı Milli Parkı	Manisa	6.801	22.04.1968
9	Kızıldağ Milli Parkı	Isparta	80.200	09.05.1969
10	Güllük Dağı – Termessos Milli Parkı	Antalya	6.700	03.11.1970
11	Kovada Gölü Milli Parkı	Isparta	6.551	03.11.1970
12	Munzur Vadisi Milli Parkı	Tunceli	42.674	21.12.1971
13	Beydağları Sahil Milli Parkı	Antalya	31.166	16.03.1972
14	Köprülü Kanyon Milli Parkı	Antalya	47.473	12.12.1973
15	İlgaz Dağı Milli Parkı	Kastamonu / Çankırı	1.118	02.06.1976
16	Başkomutan Tarihi Milli Parkı	Afyonkarahisar / Kütahya / Uşak	34.834	08.11.1981
17	Altındere Vadisi Milli Parkı	Trabzon	4.468	09.09.1987
18	Boğazköy-Alacahöyük Milli Parkı	Çorum	2.600	21.09.1988
19	Nemrut Dağı Milli Parkı	Adıyaman / Malatya	13.827	07.12.1988
20	Beyşehir Gölü Milli Parkı	Konya	82.157	11.01.1993
21	Kazdağı Milli Parkı	Balıkesir	20.935	17.04.1994
22	Altınbeşik Mağarası Milli Parkı	Antalya	1.147	31.08.1994
23	Hatila Vadisi Milli Parkı	Artvin	16.944	31.08.1994
24	Karagöl – Sahara Milli Parkı	Artvin	3.251	31.08.1994
25	Kaçkar Dağları Milli Parkı	Rize / Artvin	52.970	31.08.1994
26	Aladağlar Milli Parkı	Niğde / Adana / Kayseri	55.064	21.04.1995
27	Marmaris Milli Parkı	Muğla	29.206	08.03.1996
28	Saklıkent Milli Parkı	Muğla / Antalya	1.643	06.06.1996
29	Troya Tarihi Milli Parkı	Çanakkale	13.517	07.11.1996
30	Honaz Dağı Milli Parkı	Denizli	9.429	21.04.1998
31	Küre Dağları Milli Parkı	Kastamonu / Bartın	37.753	07.07.2000
32	Sarıkamış - Allahuekber Dağları Milli Parkı	Kars / Erzurum	22.520	19.10.2004
33	Ağrı Dağı Milli Parkı	Ağrı / Iğdır	88.015	17.11.2004
34	Gala Gölü Milli Parkı	Edirne	5.923	05.03.2005
35	Sultan Sazlığı Milli Parkı	Kayseri	24.358	17.03.2006

36	Tek Tek Dağları Milli Parkı	Şanlıurfa	19.335	29.05.2007
37	İğneada Longoz Ormanları Milli Parkı	Kırklareli	3.155	13.11.2007
38	Yumurtalık Lagünü Milli Parkı	Adana	16.980	06.12.2008
39	Nene Hatun Tarihi Milli Parkı	Erzurum	387	06.06.2009
40	Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı	Ankara	13.850	08.02.2015
41	Kop Dağı Müdafası Tarihi Milli Parkı	Bayburt	6.335	15.11.2016
42	Malazgirt Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı	Muş	238	17.03.2018
43	İstiklal Yolu Tarihi Milli Parkı	Kastamonu	236	02.11.2018
44	Botan Vadisi Milli Parkı	Siirt	11.358	15.08.2019
45	Hakkari Cilo ve Sat Dağları Milli Parkı	Hakkari	27.500	26.09.2020
46	Sarıçalı Dağı Milli Parkı	Ankara	1.024	28.10.2021
47	Derebucak Çamlık Mağaraları Milli Parkı	Konya	1.147	07.06.2022
48	Abant Gölü Milli Parkı	Bolu	1.262	10.06.2022
49	Akdağ Milli Parkı	Afyonkarahisar / Denizli	14.692	18.01.2024
50	Geben Vadisi Milli Parkı	Kahramanmaraş	20.323	30.05.2025

Sonuç olarak, Türkiye’de milli parkların tarihsel serüveni, 1930’lu yıllardaki ilk yasal düzenlemelerden başlayarak 1956’da kavramsal tanımın getirilmesi ve 1983’te modern yönetim ilkelerinin benimsenmesiyle sistematik bir yapıya sahip olmuştur. Günümüzde milli parkların korunması ve sürdürülebilir yönetimi, ulusal mevzuat ile uluslararası standartların bütünleştirildiği çağdaş bir çerçevede yürütülmektedir.

2.2. Rekreasyon ve Turizm

2.2.1. Rekreasyon ve turizm kavramlarının tanımı ve kapsamı

Rekreasyon kavramı bireylerin çalışma hayatı ve zorunlu ihtiyaçları dışında kalan serbest zaman dilimlerinde, gönüllü olarak katıldıkları, eğlence, dinlenme ve kişisel tatmin amacı güden etkinlikler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Durukan, 2016). Bu süreç, bireylerin boş zamanlarını bedensel, ruhsal ve toplumsal açıdan değerlendirdikleri planlı ya da plansız faaliyetleri kapsamaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Söz konusu kavram yalnızca fiziksel aktivitelerle sınırlı kalmayıp kültürel, sanatsal ve doğa temelli etkinlikleri de içererek bireylerin yaşam kalitesini yükseltmekte ve toplumsal bütünleşmeye katkı sunmaktadır (Göksu, 2022). Ayrıca doğayla etkileşim temelli rekreasyonel etkinlikler, bireylerde çevre bilincinin oluşmasına ve doğayı koruma farkındalığının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Eryılmaz, 2018).

Turizm kavramı ise; bireylerin daimi ikametgahlarının dışına çıkarak genellikle 24 saati aşan konaklamalı seyahatleri ve bu süreçte gelişen ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler ağını ifade etmektedir (Aydın, vd., 2017). Sektörel boyutuyla turizm, salt seyahat ve konaklama eylemlerinden ibaret olmayıp ziyaret edilen destinasyonun doğal ve kültürel değerleriyle kurulan etkileşimi de kapsamakta ve ekonomik kalkınmanın itici güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Eroğlu, 2022).

Rekreasyon ve turizm kavramları pratikte iç içe geçmiş olsa da rekreasyonun günübirlik ve konaklamasız etkinlikleri kapsamaması, turizmin ise yer değiştirmeyi ve konaklamayı zorunlu kılması bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır (Durukan, 2016). İçerik açısından bakıldığında rekreasyon; doğa yürüyüşü, kamp, piknik, kuş gözlemi ve bisiklet turları gibi aktiviteleri içermekte iken turizm bu faaliyetlere ek olarak ulaşım, konaklama, rehberlik ve yeme-içme hizmetlerini de içeren daha kapsamlı bir endüstriyel yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Aksu vd, 2017).

Özellikle milli parklar gibi doğal koruma statüsüne sahip alanlar, bu iki kavramın kesişim noktasını oluştururken rekreasyon ve turizmin birbirini tamamlayarak uygulanmasına olanak tanımaktadır (Dağdelen, 2021). Milli parklar, doğal peyzajın korunmasının yanı sıra ziyaretçilerin bilimsel, eğitsel ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması açısından önemlidir. Bu alanlar, doğa temelli turizm ve rekreasyon faaliyetleri aracılığıyla hem ekosistem temelli koruma anlayışını pekiştirmekte hem de yöre halkının sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktadır (Kurdoğlu, 2007).

Sonuç olarak, rekreasyon bireylerin fiziksel ve ruhsal iyilik hâlini yükseltmeye odaklanırken, turizm bu sürece ekonomik ve hizmet süreçlerini dâhil etmektedir. Bununla birlikte, milli parkların sürdürülebilir yönetiminde rekreasyon ve turizm faaliyetleri birbirinden bağımsız olmamakla birlikte bütüncül bir sistemin tamamlayıcı unsurlarıdır. Bu doğrultuda benimsenen dengeli bir yönetim anlayışı, ziyaretçilerin çevre bilinciyle hareket etmesini teşvik etmenin yanı sıra doğal ve kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasını güvence altına almaktadır (Demir, 2001).

2.2.2. Turistik arz ve talep dengesi üzerine kuramsal bir inceleme

Turizm sektörü, arz ve talep bileşenleri arasındaki dinamik etkileşim üzerine kuruludur. Özellikle milli parklar gibi doğal ve kültürel değerlerin hem korunup hem de kullanıldığı hassas alanlarda bu denge, salt ekonomik bir parametre olmanın ötesinde ekolojik ve sosyal boyutlarıyla da hayati bir önem taşımaktadır. Turistik ürünlerin sunumu ile ziyaretçi

beklentilerinin karşılanması arasındaki uyum, doğal kaynakların tahribatını önlemek ve turizmden elde edilen ekonomik faydayı sürekli kılmak adına kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Aydın, vd., 2017).

Milli parklar özelinde turistik arz kavramı; alanın biyolojik, jeolojik ve morfolojik doğal zenginlikleri ile bu kaynakların ziyaretçilere sunulabilmesi için inşa edilen ve "turistik çatı" olarak adlandırılan yerleşme planlarını ve tesisleri kapsamaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda arzın planlanması; ulaşım olanakları, çevresel nüfus kapasitesi ve konaklama gereksinimleri gibi istatistiksel verilerin analiziyle şekillenen teknik bir süreci ifade eder (Çiftçi, 2001).

Milli parklar özelinde turistik talep ise, bireylerin değişen tüketici eğilimleri ve yaşam koşulları doğrultusunda şekillenmektedir. Günümüzde yoğun çalışma temposu ve kentleşmenin yarattığı psikolojik baskı, bireylerin deniz-kum-güneş üçlemesine dayalı klasik turizm anlayışından uzaklaşarak doğa temelli alternatif turizm türlerine yönelmesine zemin hazırlamıştır (Körpe, 2022). Bu sosyolojik değişim, milli parklara yönelik rekreasyonel talebi kaçınılmaz olarak artırmıştır. Ancak yönetilemeyen ve kontrolsüz bir talep artışı, hassas doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturarak alanın kalitesinin düşmesi riskini de beraberinde getirmektedir (Yurtseven, 2015).

Turizmde arz ve talep bileşenlerinin doğru tanımlanması ve dengeli biçimde yönetilmesi, sürdürülebilir turizm politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bu denge, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını sağlarken ziyaretçilerin beklentilerinin karşılanmasına da olanak tanımaktadır (Eryılmaz, 2018).

2.2.2.1. Turizmde arzın kaynakları ve unsurları

Turistik arz, bir destinasyonun ziyaretçiler için cazip hale gelmesini sağlayan doğal, kültürel ve yapısal unsurların bütünüdür. Bu unsurların etkin biçimde sunulması, destinasyonun çekiciliğini ve rekabet gücünü artırmaktadır. Milli parklar söz konusu olduğunda, bu arz unsurları doğal peyzaj değerleriyle birlikte öne çıkmaktadır (Duman, vd., 2007).

Turistik arzın temel bileşenini doğal kaynaklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda milli parklar peyzaj değerleri, vadileri, akarsuları, ormanlık alanları, flora ve fauna çeşitliliği açısından ziyaretçiler için önemli çekim alanları konumundadır. Doğa yürüyüşü, kampçılık, kuş gözlemi ve fotoğrafçılık gibi rekreasyonel etkinlikler de bu doğal unsurlarla bütünleşerek turistik arzın cazibesini ve sürekliliğini güçlendirmektedir (Eryılmaz, 2018).

Arzı oluşturan diğer önemli unsur altyapı ve erişim kolaylığıdır. Ulaşım olanakları, konaklama tesisleri, yönlendirme levhaları, ziyaretçi merkezleri ve rehberlik hizmetleri gibi

altyapı bileşenleri, turistik ürünün kalitesini ve sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemektedir (Eryılmaz, 2018). Benzer biçimde, Kervankıran ve Eryılmaz (2015) de altyapı eksikliklerinin sürdürülebilir turizmin önündeki en önemli engellerden biri olduğunu ifade etmiştir.

Turistik arzın çeşitliliğini artıran unsurlar arasında kültürel değerler de önemli bir yere sahiptir. Yerel halkın el sanatları, yöresel mutfak kültürü, geleneksel yaşam biçimi ve yerel festivaller, destinasyonun turistik ürün çeşitliliğini zenginleştirerek çekiciliğini artırmaktadır. Doğal ve kültürel unsurların birlikte sunulması, destinasyonların rekabet avantajını pekiştiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Eryılmaz, 2018).

2.2.2.2. Turizm talebini şekillendiren temel etkenler

Turizm talebi, bireylerin ve toplumların yaşam koşullarındaki değişimlerle yakından ilişkili olmakla beraber ekonomik, sosyal, demografik ve psikolojik faktörlerin etkileşimi sonucunda şekil almaktadır. Bu faktörler, boş zamanlarını değerlendirme biçimlerini, bireylerin seyahat etme arzularını ve destinasyon tercihlerini doğrudan etkilemektedir (Aydın vd., 2015).

Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler: Tarihsel süreçte sanayileşme ve kentleşme olguları, turizm talebinin oluşumunda en belirleyici dinamiklerdir. Sanayi Devrimi sonrası vardiya sistemlerinin iyileştirilmesi ve çalışma saatlerinin regüle edilmesi, modern insanın "boş zaman" kavramıyla tanışmasına olanak hazırlamıştır (Oğuzbey, 2025). Günümüz toplumlarında çalışma hayatıyla gelen stres ve yorgunluk, insanları doğayla iç içe olabilecekleri dinlenme ve eğlenme faaliyetlerine daha fazla yönlentmektedir (Şahbaz ve Altınay, 2015). Ekonomik refahın yükselmesiyle harcanabilir gelirin artması, turizm bütçelerini genişletmiş ve talebi çeşitlendirmiştir (Oğuzbey, 2025). Bu bağlamda yapılan araştırmalar, gelir ve eğitim düzeyi yükseldikçe ekoturizm ve doğa temelli etkinliklere katılım eğiliminin de arttığını ortaya koymuştur (Eryılmaz, 2018).

Kentleşme ve Doğaya Yönelim: Plansız kentleşme, betonlaşmanın artması ve şehir hayatının beraberinde getirdiği stres, bireyleri doğaya yönelten etmenler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Büyük şehirlerin gürültü ve karmaşasından uzaklaşma, temiz hava alma ve doğayla bütünleşme arzusu, özellikle milli parklar gibi korunan alanlara yönelik talebi arttırmaktadır (Aksu vd., 2017). Şehir yaşamının getirdiği zorluklar ve yoğun stres faktörleri, bireylerin rekreasyonel faaliyetlere yönelmesinde önemli bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır (Altuntaş, 2020). Nitekim milli park ziyaretçileri üzerine yapılan çalışmalarda doğa ile bütünleşme, dinlenme, stres azaltma ve şehir yaşamının olumsuz etkilerinden

uzaklaşma isteğinin bireylerin temel ziyaret motivasyonu olduğu saptanmıştır (Eryılmaz, 2018).

Psikolojik Faktörler ve Boş Zaman Algısı: Bireylerin, boş zaman kavramına yüklediği anlam, turizm talebini şekillendiren psikolojik boyutu oluşturmaktadır. Boş zaman kişinin kendini gerçekleştirme, sosyalleşmesi ve ruhsal-bedensel yenilenmesi için bir fırsat olarak algılanmaktadır (Oğuzbey, 2025). Rekreasyon bilinci yüksek bireyler, aktivitelerden elde edecekleri haz, rahatlama ve sosyal başarı gibi tatmin unsurlarını dikkate alarak rekreasyonel faaliyetlere katılım göstermektedir (Oğuzbey, 2025). Bunun yanı sıra rutin iş hayatından ve kentsel ortamdaki "kaçış" psikolojisi, seyahat motivasyonunun temelini oluşturmaktadır (Aksu vd., 2017).

Altyapı, Teknoloji ve Hizmet Kalitesi: Teknolojik gelişmeler ulaşım olanaklarını çeşitlendirerek seyahati kolaylaştırırken dijital iletişim araçları destinasyonların tanıtımını ve erişilebilirliğini artırmıştır (Çiftçi, 2001). Özellikle sosyal medya gibi dijital platformlar, destinasyon farkındalığı yaratarak talebi yönlendirmede kritik rol oynamaktadır (Körpe, 2022). Ancak erişim kolaylığı tek başına yeterli olmamakla birlikte destinasyonun sunduğu hizmet kalitesi de tercih sürecinde belirleyici rol oynamaktadır. Yeme, içme tesislerinin ve konaklama olanaklarının niteliği, hijyen koşulları ve rehberlik hizmetleri ziyaretçi memnuniyetini ve tekrar ziyaret etme potansiyelini doğrudan etkilemektedir (Eryılmaz, 2018). Benzer şekilde ziyaretçi tatmininin altyapı yeterliliğiyle pozitif yönlü bir ilişki içinde olduğu vurgulanmaktadır (Aksu vd, 2017). Ziyaretçiler genellikle kısa süreli konaklamayı tercih etse de uygun tesis ve hizmet standartlarının sağlanması durumunda kalış sürelerini uzatmaya istekli oldukları görülmektedir (Eryılmaz, 2018).

Demografik Değişimler ve Sürdürülebilirlik: Nüfus artışı, eğitim seviyesinin yükselmesi ve ortalama yaşam süresinin uzaması talebi dönüştüren diğer unsurlardır. Eğitimli nüfusun kültürel ve doğa temelli faaliyetlere ilgisi artarken (Oğuzbey, 2025), engelli bireyler gibi özel gruplara yönelik "engelsiz turizm" yaklaşımları da talebin kapsayıcılığını artırmaktadır (Oğuzbey, 2025). Öte yandan bilinçli ziyaretçi profili, yalnızca turistik deneyimle yetinmeyip turizm faaliyetlerinin doğal çevre üzerindeki etkilerini de önemsemekte ve çevresel sürdürülebilirliği, destinasyon tercihlerini şekillendiren unsurlardan biri olarak görmektedirler. Ziyaretçilerin önemli bir kısmı, milli parkların korunması adına ziyaretçi sayısının kontrol edilmesini ve çevresel düzenlemelerin artırılmasını desteklemektedir. Bu durum talebin yalnızca tüketim odaklı olmadığını, koruma bilincini de kapsadığını göstermektedir (Eryılmaz, 2018).

2.2.3. Turizm türleri

Turizm, bireylerin çeşitli motivasyonlarla geçici süreyle yer değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan ekonomik, kültürel ve çevresel etkileri bulunan çok boyutlu bir olgudur. Turizm türlerinin sınıflandırılmasında seyahat motivasyonları, destinasyonun sahip olduğu doğal ve kültürel kaynaklar ve ziyaretçilerin beklentileri belirleyici rol oynamaktadır. Özellikle milli parklar ve korunan alanlarda yapılan sınıflandırmalar, doğa temelli ve sürdürülebilirlik odaklı yaklaşımları ön plana çıkarmaktadır (Kurdoğlu, 2007).

Doğa Temelli Turizm: Milli parklar, vadiler, göller ve dağ ekosistemleri gibi doğal kaynaklara dayalı olarak gelişen, ziyaretçilerin doğa ile bütünleşmesini sağlayan ve doğal peyzajın deneyimlenmesine imkân tanıyan bir turizm biçimidir. Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli parkları özelinde yapılan saha araştırmaları, ziyaretçilerin büyük kısmının bu alanları dinlenme, doğa yürüyüşü, manzara izleme ve kısa süreli rekreasyonel etkinlikler amacıyla tercih ettiğini göstermektedir (Eryılmaz, 2018). Benzer biçimde Dağdelen (2021), ekoturizm ve doğa temelli turizmin yerel halkın gelirine katkı sağladığını ancak bu kaynakların devamlılığı için bilinçli yönetim politikalarının şart olduğunu ifade etmektedir.

Sürdürülebilir Turizm: Turizm faaliyetlerinin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerini dengeleyerek doğal ve kültürel kaynakların gelecek nesillere aktarılmasını hedefleyen temel bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Bu anlayış yalnızca çevrenin fiziksel korunmasını değil aynı zamanda yerel halkın refahının artırılmasını ve ziyaretçi memnuniyetinin yeterli düzeyde sağlanmasını amaçlamaktadır (Koçoğlu vd., 2020).

Ekoturizm: Doğayı koruma ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerine dayalı bu turizm türü için milli parklar en uygun uygulama alanları olarak kabul edilmektedir. Kervankıran ve Eryılmaz (2015), ekoturizmin milli parkların sürdürülebilir yönetimi ve korunmasında etkili bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Karagöl–Sahara Milli Parkı'nda yürütülen bir çalışmada ise Göksu (2022), ekoturizm kapsamındaki ziyaretçi memnuniyetinin sadece çevresel koruma önlemleriyle uyumlu biçimde geliştirilebileceğini belirtmiştir.

Kültürel Turizm: Bireylerin farklı kültürleri tanıma, tarihi ve sanatsal değerleri yerinde görme ve yerel yaşam tarzını deneyimleme motivasyonu ile gerçekleştirdikleri seyahatleri kapsamaktadır (Demirtaş, 2020). Müzeler, ören yerleri ve geleneksel festivaller gibi miras unsurlarına odaklanan kültürel turizm (Demirtaş, 2020) milli parklarla entegre biçimde gelişim gösterebilmektedir. Örneğin; Truva Tarihi Milli Parkı, Kazdağı ve Spil Dağı milli parkları gibi alanlarda yapılan araştırmalar, ziyaretçilerin bu bölgelere yönelmelerine neden olarak tarihî ve

kültürel çekiciliğin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Öztura, 2010). Botan Vadisi örneğinde de yöresel el sanatları, halk kültürü ve folklorik değerlerin bölgedeki kültürel turizmin gelişimi açısından önemli bir potansiyel taşıdığı belirtilmektedir (Eryılmaz, 2018).

Rekreasyon ve Macera Turizmi: Doğa yürüyüşü, kampçılık, kano, tırmanış ve fotoğrafçılık gibi doğayla bütünleşik etkinlikleri içermektedir. Aksu vd, (2017), milli parkların rekreasyonel etkinlikler açısından yüksek çekiciliğe sahip olduğunu ve bu etkinliklerin ziyaretçi memnuniyetini belirgin biçimde artırdığını ifade etmektedir. Gala Gölü Milli Parkı örneğinde olduğu gibi kuş fotoğrafçılığı ve gözlemciliği gibi özel ilgi alanlarına yönelik faaliyetler de destinasyonun cazibesini güçlendiren unsurlar arasındadır (Topgül, 2012).

Kırsal Turizm: Kırsal yerleşimlerdeki tarımsal üretim, geleneksel yemekler ve yerel yaşam biçimlerinin deneyimlenmesine dayalıdır. Kapadokya bölgesindeki bulgular, kırsal turizmin jeolojik mirasla birleşerek yerel halkın gelir kaynaklarını çeşitlendirdiğini ve bölgenin sürdürülebilir turizm kapasitesini artırdığını göstermektedir (Karamişe, 2014).

Sonuç olarak korunan alanlarda ziyaretçi yoğunluğunun kontrolü, taşıma kapasitesinin gözetilmesi ve etkin ziyaretçi yönetimi tüm bu turizm türlerinin çevresel baskı yaratmadan sürdürülebilmesi için kritik öneme sahiptir (Göksu, 2022). Dolayısıyla turizm politikalarının, her bir turizm türünün özgün gereksinimlerini ve çevresel etkilerini dikkate alacak şekilde bütüncül bir planlama ile ele alınması gerekmektedir (Eroğlu, 2022).

2.2.4. Turizmin toplum, çevre ve ekonomi üzerindeki yansımaları

2.2.4.1. Turizmin sosyo-kültürel yapılar üzerindeki etkileri

Turizm, yerel toplumların kültürel değerlerini görünür kılan, farklı kültürler arasında bir etkileşim köprüsü kuran ve sosyo-kültürel yapıyı dönüştüren dinamik bir güçtür. Turizmin bu yapı üzerindeki olumlu yansımaları incelendiğinde hoşgörü ve anlayış ortamının gelişmesi, yerel halkın eğitim düzeyinin yükselmesi ve kültürel mirası koruma bilincinin artması ön plana çıkmaktadır. Ayrıca turizm geleneksel el sanatlarının yeniden canlanmasını teşvik etmekte, kadın hakları konusunda toplumsal ilerlemeye katkı sunmakta ve bölge halkının boş zaman değerlendirme alışkanlıklarını çeşitlendirmektedir (Sönmez, 2018). Göreme Milli Parkı ile ilgili yapılan araştırmalar, turizmin yerel halk ile bölgeye gelen ziyaretçiler arasında gelişen önyargıları yıktığını ve karşılıklı bir "kültürlenme" sürecine zemin hazırlayarak yerel halkın vizyonunu genişlettiğini ortaya koymuştur (Toksöz Kılıç, 2020). Bu sosyo-kültürel canlanmanın somut bir örneği Gala Gölü Milli Parkı çevresinde gerçekleştirilen çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bölgede yürütülen incelemeler, turizmin özellikle kadınların üretim ve

satış faaliyetlerine katılımını artırdığını, böylece yerel toplumda cinsiyet rolleri açısından pozitif bir dönüşümü desteklediğini ortaya koymuştur (Topgöl, 2012).

Turizmin sosyo-kültürel etkileşim süreci, kültürel değişimi ve geleneksel yapıların ticarileşme riskini de beraberinde getirmektedir. Truva, Kazdağı ve Spil Dağı'nda yapılan araştırmalar, ziyaretçilerin tarihî ve kültürel çekiciliklere yönelmesinin yerel halkın mirasa ilgisini artırdığını ve bazı geleneksel uygulamaların ticari bir metaya dönüşmesine yol açtığını göstermektedir (Öztura, 2010). Benzer şekilde Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları'ndaki bulgular, turizmin ekonomik yaşamı canlandırdığını ortaya koymakla beraber geleneksel yaşam biçimlerinde modern tüketim alışkanlıklarının yaygınlaşmasına neden olduğunu saptamıştır (Eryılmaz, 2018). Ekoturizm odaklı çalışmalar da bu ikilemi desteklemekte ve kontrolsüz gelişen turizmin yerel kültürel kimliği zedeleyebileceği uyarısında bulunmaktadır (Dağdelen, 2021).

Milli parklar gibi hassas alanlarda turizmin yarattığı bir diğer risk ise "kültürel ekoloji" bağlamındaki çatışmalardır. Kapadokya örneğinde turizmin el sanatlarını ve mutfak kültürünü yaşattığı görülse de, yoğun ziyaretçi baskısının geleneksel mimari dokuyu ve yaşam tarzını tehdit ettiği belirlenmiştir (Karameşe, 2014). Daha derin bir sorun ise koruma statülerinin getirdiği kısıtlamalarda ortaya çıkmaktadır. Gala Gölü Milli Parkı örneğinde olduğu gibi, katı koruma kuralları yerel halkın tarım, balıkçılık ve avcılık gibi geleneksel geçim kaynaklarını ve doğayla kurdukları kadim ilişki biçimlerini sekteye uğratabilmektedir (Topgöl, 2012). Geleneksel kullanım haklarının kısıtlanması, yerel halkın korunan alana karşı olumsuz tutum geliştirmesine ve kendi yaşam alanına yabancılaşmasına yol açabilmektedir (Topgöl, 2012).

Sonuç olarak turizm, sosyo-kültürel yapıyı hem besleyen hem de zorlayan çift yönlü bir etkiye sahiptir. Sürdürülebilir bir yönetim için, yerel kültürün ve yaşam biçimlerinin koruma politikalarına entegre edilmesi ve yerel halkın sürece yabancılaşmasının önlenmesi hayati önem taşımaktadır (Demir, 2020).

2.2.4.2. Çevresel sistem üzerinde turizmin yol açtığı etkiler

Turizm faaliyetleri, doğru stratejilerle planlanmadığı takdirde doğal kaynaklar üzerinde geri dönüşü olmayan zararlara yol açabilmektedir. Bu durum korunan alanların ekolojik bütünlüğünü ciddi boyutta tehdit edebilmektedir (Akbulut, Atmış ve Günşen, 2015). Nitekim Kurdoğlu (2007), özellikle kontrolsüz biçimde gelişen turizm faaliyetlerinin habitat parçalanması, erozyon ve su kaynaklarının kirlenmesi gibi somut çevresel sorunları

tetiklediğini vurgulayarak planlama eksikliğini çevresel tahribat üzerindeki belirleyici rolüne dikkat çekmektedir.

Türkiye'deki farklı milli parklarda yapılan saha araştırmaları, çevresel baskının boyutlarını gözler önüne sermektedir. Örneğin Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları'nda yürütölen incelemelerde, ziyaretçi faaliyetlerinin göl ekosistemini ve orman florasını olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir. Bu olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için çevresel eğitim ve sıkı kontrol mekanizmalarının zorunlu olduğu saptanmıştır (Eryılmaz, 2018). Benzer bir durumun Karagöl–Sahara Milli Parkı için de geçerli olduğu tespit edilmiştir. Göksu (2022), söz konusu alanda taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi ağırlanmasının hassas bitki örtüsünde fiziksel tahribata yol açtığını vurgulayarak ziyaretçi yönetimi planlarının ivedilikle uygulanması gerekliliğine dikkat çekmiştir.

Öte yandan etkin yönetim modellerinin çevresel koruma üzerindeki olumlu etkisi açıkça görölmektedir. Göreme Milli Parkı'nda gerçekleştirilen bir araştırma, sürdürülebilir ziyaretçi yönetimi uygulamalarının hayata geçirilmesi durumunda, doğal peyzajın korunmasına ve ekolojik dengenin devamlılığına önemli katkılar sağlandığını ortaya koymuştur (Toksöz ve Birdir, 2023).

2.2.4.3. Turistik faaliyetlerin ekonomiye katkıları

Turizm sektörü, sağladığı döviz girdisi ve oluşturduğu geniş istihdam olanaklarıyla öлке ekonomilerinin itici gücü olarak kabul edilmektedir. Bu sektör özellikle bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşılmasında stratejik bir rol oynamaktadır (Akay, 2022). Ziyaretçilerin gittikleri destinasyonlarda yaptıkları konaklama ve diğer harcamalar, yerel ekonomiye doğrudan sıcak para akışı sağlamaktadır. Bu durum çarpan etkisiyle yöre halkının refah düzeyine olumlu katkılar sunmaktadır (Alkan, 2018).

Ekonomik canlılık, özellikle doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı kırsal alanlarda, yöre halkı için tarım ve hayvancılık dışı alternatif gelir kaynakları yaratmakta yerel ürünlerin pazarlanmasına zemin hazırlayarak kırsal kalkınmayı desteklemektedir (Demirtaş, 2020).

Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılan saha araştırmaları, bu ekonomik dönüşümü somut verilerle desteklemektedir. Örneğin Gala Gölü Milli Parkı çevresinde yapılan bir araştırma, turizmin tarım dışındaki gelir kaynaklarını çeşitlendirerek hane halkı refahını artırdığını ortaya koymuştur (Topgöl, 2012). Benzer şekilde Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları'nda turizmin; konaklama, rehberlik ve yöresel ürün satışlarını tetikleyerek bölgedeki

gelir kalemlerini çeşitlendirdiği saptanmıştır (Eryılmaz, 2018). Kapadokya örneğinde ise turizm, yöresel el sanatları ve gastronomi ürünlerine olan talebi artırarak yerel ekonomiyi canlandırmış ve özellikle kırsal kesim için ek gelir kapısı oluşturmuştur (Karamişe, 2014).

Ekoturizm eksenli çalışmalarda, bu faaliyetlerin kırsal istihdam yarattığı ve gelir dağılımını iyileştirdiği görülmekle birlikte elde edilen faydaların sürdürülebilirliği için yerel halkın karar alma süreçlerine aktif katılımının şart olduğu vurgulanmıştır (Dağdelen, 2021). Ancak bu noktada kritik bir denge gözetilmelidir. Ekonomik faydanın devamlılığı, kaynak değerlerinin rasyonel kullanımına bağlıdır. Aksi takdirde aşırı kullanım ve kâr odaklı kontrolsüz yaklaşım, uzun vadede turizmin temel sermayesi olan doğayı tüketecektir (Şenyaz, 2002).

2.2.5. Coğrafya, turizm ve rekreasyon ilişkisi

Coğrafya, turizm ve rekreasyon olgusunun gerçekleştiği "mekânı" inceleyen, bu faaliyetlerin yeryüzündeki dağılımını ve neden-sonuç ilişkilerini ele alan temel disiplindir. Turizm doğası gereği coğrafi ortamla sıkı bir ilişki içerisindedir. Bu bağlamda coğrafya sahne; turizm ve rekreasyon ise bu sahnede sergilenen eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Doğaner, 2001). Fiziki coğrafya unsurları olan iklim, yer şekilleri, bitki örtüsü ve hidrografik yapı turistik arzın temelini oluşturarak o bölgede gerçekleştirilebilecek rekreasyonel etkinliklerin türünü (kayak, trekking, rafting, kuş gözlemi vb.) belirlemektedir (Dağdelen, 2021).

Coğrafi faktörler yalnızca arzı değil aynı zamanda talebin yönünü de belirlemektedir. Şehirleşme ve sanayileşme gibi beşeri coğrafya unsurları, insanları kentlerden uzaklaştıran "itici güçler" iken; milli parklar, kanyonlar ve ormanlar gibi doğal oluşumlar "çekici güçler" olarak belirleyici bir rol üstlenmektedir (Somuncu, 2004). Özellikle milli parklar, coğrafi peyzajın en bozulmamış örneklerini barındırmaları nedeniyle, insanın doğayla bütünleşme ihtiyacını karşılayan en nitelikli rekreasyon alanlarıdır (Güleç, 1990). Dolayısıyla turizm ve rekreasyon, coğrafi mekânın kullanım biçimini değiştiren ve ona yeni fonksiyonlar yükleyen dinamik bir süreçtir (Akten, 2003).

Turizm ve rekreasyon arasındaki bu karşılıklı etkileşim, Türkiye'deki çeşitli korunan alanlarda yapılan araştırmalarla somut anlam kazanmaktadır. Altındere Vadisi Milli Parkı'nda yapılan bir çalışma, doğal peyzajın sunduğu fırsatların rekreasyonel deneyim kalitesini artırdığını ve bu durumun ziyaretçi memnuniyetine doğrudan yansıtıldığını ortaya koymuştur (Aksu vd, 2017). Benzer şekilde Gala Gölü Milli Parkı'nda yürütülen araştırma, kuş gözlemi

gibi doğa temelli etkinliklerin, tamamen o bölgenin hidrografik ve biyolojik coğrafya özelliklerine dayandığını vurgulamaktadır (Topgül, 2012).

İlişkinin bir diğer boyutu ise "kültürel coğrafya" ekseninde şekillenmektedir. Kapadokya'da volkanik jeomorfolojik yapının, geleneksel yerleşme dokusuyla bütünleşmesi hem turistik çekiciliği artırmakta hem de doğa yürüyüşü ve fotoğrafçılık gibi faaliyetleri desteklemektedir (Karameşe, 2014). Truva, Kazdağı ve Spil Dağı örneklerinde de doğal peyzajın tarihî-kültürel katmanlarla birleşmesi, ziyaretçilere zengin bir rekreasyonel deneyim sunmaktadır (Öztura, 2010).

Coğrafya disiplini, sadece kaynakları tanımlamakla kalmayıp aynı zamanda turizmin sürdürülebilirliği için gerekli olan mekânsal analizleri ve planlama verilerini ortaya koymaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Zira kontrolsüz kullanım, kaynaklar üzerinde baskı yaratmaktadır. Örneğin Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parkları'nda plansız kullanımın göl ve orman ekosistemleri üzerinde çevresel baskıyı artırdığı tespit edilmiştir (Eryılmaz, 2018). Bunun yanı sıra Aydın vd. (2017), rekreasyon faaliyetlerinin kontrolsüz gelişmesinin hem çevresel tahribata hem de deneyim kalitesinin düşmesine yol açtığına dikkat çekmiştir.

Bu noktada, ekosistemlerin korunması ve ziyaretçi sayısının kontrolü için coğrafi temelli yönetim yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Göksu, 2022). Göreme Milli Parkı örneği, sürdürülebilir ziyaretçi yönetimi uygulamalarının hem doğal kaynakları koruduğunu hem de rekreasyonel kaliteyi artırdığını kanıtlamaktadır (Toksöz ve Birdir, 2023). Sonuç olarak coğrafya; turizmin mekânsal örgütlenmesi, kaynak yönetimi ve rekreasyonel planlama için vazgeçilmez bir bilimsel çerçeve sunmaktadır.

2.2.6. Milli parkların turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımı ve önemi

Milli parklar, sundukları doğal güzellikler ve rekreasyonel olanaklar sayesinde" doğa temelli turizm hareketliliğinin en popüler destinasyonları haline gelmiştir (Şahbaz ve Altınay, 2015). Betonlaşmanın ve çevre kirliliğinin giderek arttığı günümüz dünyasında, insanların açık hava rekreasyonu ihtiyacını karşılayan milli parklar, fiziksel ve ruhsal yenilenme için ideal mekânlardır (Göktuğ ve Kurkut, 2016). Yozgat Çamlığı'nın 1958 yılında milli park olması ile birlikte korunan alan yönetimi sistematik bir yapıya kavuşmuştur (Kılıç ve Kervankıran, 2019). İzleyen süreçte çıkarılan 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ise koruma ve kullanma dengesini gözeterek bu alanların ulusal ve uluslararası düzeyde turizme kazandırılmasının önünü açmıştır (Yücel ve Babuş, 2005).

Günümüzde milli parkların turizm açısından önemi sadece sundukları rekreasyonel olanaklarla sınırlı değildir. Bu alanlar aynı zamanda ziyaretçilere çevre bilincinin aşılandığı birer "doğa okulu" işlevi görmektedir. Ekoturizm gibi doğa temelli turizm türleri sayesinde ziyaretçiler doğal süreçleri yerinde gözlemlene fırsatı bulurken elde edilen turizm gelirleri de koruma çalışmalarına finansal kaynak sunmaktadır (Göksu, 2022). Dolayısıyla milli parklar, koruma ve kullanma dengesinin hassas bir çizgide yürütüldüğü, sürdürülebilir turizmin en somut uygulama sahalarıdır (Altan, 2006).

Türkiye'deki çeşitli milli parklar üzerinde yapılan araştırmalar, bu alanların rekreasyonel potansiyelini ve kullanım biçimlerini somut verilerle ortaya koymaktadır. Zengin biyolojik çeşitliliği ve görsel peyzaj değerleriyle önemli bir çekim merkezi olan Küre Dağları Milli Parkı'nda, farklı ilgi gruplarının beklentilerinin karşılanması ve kaynak değerlerinin korunması gerekmektedir. Ancak mevcut yönetim pratiklerinde yaşanan aksaklıklar ve altyapısal yetersizlikler, alanın rekreasyonel potansiyelinin tam kapasiteyle ve doğru biçimde kullanılmasını sınırlandırmaktadır (Akbulut vd., 2015). Altındere Vadisi Milli Parkı'nda doğal çevrenin sunduğu estetik ve ekolojik değerlerin, ziyaretçi memnuniyetini doğrudan artıran temel unsur olduğu saptanmıştır (Aksu vd, 2017). Gala Gölü Milli Parkı gibi sulak alan ekosistemlerinde, kuş gözlemi ve doğa temelli etkinliklerin önemli bir çekim gücü oluşturduğu ve yerel ekonomiye katkı sağladığı vurgulanmıştır (Topgül, 2012). Kapadokya, Truva, Kazdağı ve Spil Dağı örneklerinde ise doğal peyzajın arkeolojik ve kültürel mirasla bütünleşmesi ziyaretçilere; doğa yürüyüşü, bisiklet turları ve kültür gezilerini içeren çok yönlü bir rekreasyon deneyimi sunmaktadır (Karameşe, 2014, Öztura, 2010).

Milli park ziyaretçileri üzerine yapılan araştırmalar, bu alanların bireyler tarafından yalnızca fiziksel bir gezi rotası olarak değil aynı zamanda stresten uzaklaşma, doğayla bütünleşme ve psikolojik olarak yenilenme mekânı olarak kodlandığını doğrulamaktadır (Bingül Bulut ve Yulu, 2022).

Sonuç olarak; milli parkların turizm ve rekreasyon amaçlı kullanımı, ancak doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilir yönetimiyle mümkündür. Plansız ve yoğun turistik faaliyetlerin ekolojik dengeyi bozma riski göz önüne alındığında, ulusal ve uluslararası standartlarda ziyaretçi yönetimi stratejilerinin uygulanması bir zorunluluktur (Demir, 2001).

2.3. Sürdürülebilirlik

2.3.1. Sürdürülebilirlik kavramının temel ilkeleri ve anlamsal çerçevesi

Temel dayanağı devamlılık ilkesi olan sürdürülebilirlik kavramı, doğal ve kültürel kaynakların kendini yenileme kapasitesi aşılmadan kullanılması ve bir sistemin temel özelliklerini kaybetmeden varlığını geleceğe taşıyabilme yeteneği olarak ifade edilmektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Kavramın bugünkü evrensel tanımı ise 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" (Brundtland) raporu ile literatürde yerini almıştır. Söz konusu raporda sürdürülebilirlik "bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılamak" şeklinde ifade edilmiştir (Kaypak, 2011).

Kavramın köklerine tarihsel perspektiften bakıldığında 18. yüzyılda orman kaynaklarının dengeli yönetimi arayışına kadar uzandığı görülmektedir. Başlangıçta doğal kaynakların korunması odaklı olan bu yaklaşım, zamanla çevresel koruma, ekonomik verimlilik ve sosyal refahın birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulayan çok boyutlu bir gelişim çizgisine ulaşmıştır (Toksöz Kılıç, 2020). Bu bağlamda sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunmasıyla birlikte bu kaynakların gelecek kuşaklara aktarılmasını temel alan ve çevreyle uyumlu kalkınmanın devamlılığını hedefleyen bir yaşam biçimi haline gelmiştir (Eryılmaz, 2018).

Sürdürülebilirlik yaklaşımı, tek yönlü bir koruma çabasının ötesinde çevresel duyarlılık, ekonomik verimlilik ve toplumsal eşitlik ilkelerinin bir arada ele alındığı ve birbirini tamamladığı bütüncül bir kalkınma modeli olarak tanımlanmaktadır (Koçoğlu, Saraç ve Batman, 2020). Bu üç temel bileşen arasındaki denge, sürdürülebilirlik anlayışının temelini oluşturmakta olup (Dağdelen, 2021), literatürde şu şekilde detaylandırılmaktadır:

- Ekolojik Sürdürülebilirlik: Doğal kaynakların taşıma kapasitesi sınırları içinde kullanılması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve ekosistem bütünlüğünün sağlanmasıdır (Dağdelen, 2021).
- Ekonomik Sürdürülebilirlik: Kalkınmanın, doğal sermayeyi tüketmeden ve çevreye zarar vermeden ekonomik refahı artıracak şekilde planlanmasıdır (Dağdelen, 2021).
- Sosyal Sürdürülebilirlik: Toplumsal adalet ve fırsat eşitliği ilkeleri çerçevesinde, bireylerin yaşam kalitesinin artırılması, temel hakların güvence altına

alınması ve toplumsal değerlerin korunarak gelecek kuşaklara sağlıklı bir yapı içinde aktarılmasıdır (Kaypak, 2011).

Bu çerçevede sürdürülebilirlik; doğa ile insan arasındaki çatışmayı minimize ederek kalkınma hedefleri ile çevre koruma zorunluluğu arasında rasyonel bir denge kurmayı amaçlayan dinamik bir süreçtir (Kaypak, 2011). Doğa koruma ile kalkınma arasındaki bu denge arayışı, doğa-insan ilişkisinde karşılıklı etkileşimi belirleyen ve sürekliliği esas alan bir temele dayanmaktadır (Kurdoğlu, 2007). Özellikle milli parklar gibi hassas doğal alanların yönetiminde bu bütüncül yaklaşımın temel ilke olarak benimsenmesi, kaynakların gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılması açısından önem arz etmektedir (Eryılmaz, 2018).

2.3.2. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımlarında milli parkların rolü

Sürdürülebilir kalkınma anlayışı, ekonomik büyümenin çevresel değerlerin korunması ve toplumsal adaletin sağlanmasıyla uyumlu biçimde gerçekleştirilmesini esas alan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Özellikle Brundtland Raporu'nda belirtilen "bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını tehlikeye atmadan karşılamak" anlayışı, milli parkların sürdürülebilir kalkınma politikalarındaki işlevini temellendirmiştir (Kılıç vd., 2025). Değişen koruma paradigması çerçevesinde milli parklar, yalnızca doğal mirasın muhafaza edildiği pasif sahalar olarak değil aynı zamanda oluşturdukları sosyo-ekonomik dinamiklerle kırsal kalkınmayı destekleyen ve yerel halka gelir kapısı yaratan aktif birer araç niteliği taşımaktadır (Topgül, 2012).

Milli parklar, doğal sermayenin tüketilmeden ekonomik bir değere dönüştürülebilmesi açısından önemli bir model oluşturmaktadır. Ayrıca sanayi olanaklarının kısıtlı olduğu kırsal bölgelerde 'koruma-kullanma dengesi' gözetilerek sürdürülebilir bir kalkınma fırsatı sunmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Dağlık ve ormanlık alanların yoğun olduğu bu bölgelerde, ekosistemin sunduğu hizmetlerin (temiz su, toprak koruma vb.) devamlılığının sağlanması hem biyolojik çeşitliliğin güvence altına alınması hem de ekonomik kalkınmanın çevresel sınırlarının belirlenmesi açısından hayati önem taşımaktadır (Somuncu, 2004).

Uluslararası ölçekte değerlendirildiğinde UNESCO'nun "Biyosfer Rezerv Alanı" modeli, milli parkların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Koruma, kalkınma ve lojistik destek olmak üzere üç temel işleve dayanan bu model, doğa koruma ile insan ihtiyaçlarının dengelenmesine olanak tanımaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Benzer şekilde 1992 Rio Konferansı ve 2002 Johannesburg Zirvesi gibi

uluslararası toplantılarda, milli parkların çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma stratejilerinde anahtar rol oynadığı vurgulanmıştır (Eryılmaz, 2018).

Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında korunan alanlar yalnızca doğa koruma işlevine sahip mekânlar değil topluluklara fayda sağlayan sürdürülebilir kalkınma araçlarıdır (Özüdoğru, 2015). Ekoturizm potansiyelleri sayesinde yerel halka alternatif geçim kaynakları yaratan bu alanlar, kırsaldan kente göçü önlemekte ve böylece sürdürülebilirliğin sosyal adalet ilkesine hizmet etmektedir (Yücel ve Babuş, 2005). Türkiye özelinde de milli parklar, ekoturizm faaliyetleriyle yerel gelir kaynaklarını çeşitlendirirken aynı zamanda kültürel mirasın korunmasına ve bölgesel kalkınmanın dengeli biçimde yürütülmesine katkı sağlamaktadır (Koç, 2017).

Sonuç olarak milli parklar ekolojik bütünlük ile ekonomik refahın birbirini desteklediği sürdürülebilir bir gelecek vizyonunun en somut mekânsal kanıtlarıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın temel ilkelerini pratiğe dönüştüren bu stratejik alanların doğru yönetimi hem çevresel bütünlüğün korunması hem de toplumun uzun vadeli refahı açısından önemli bir yere sahiptir (Eroğlu, 2022; Kurdoğlu, 2007).

2.3.3. Sürdürülebilir turizm: ilke, amaç ve uygulama boyutları

Kitle turizminin yarattığı çevresel ve sosyal tahribata karşı bir çözüm arayışı olarak gelişen sürdürülebilir turizm, günümüzde doğal kaynakların korunmasını merkeze alan temel bir yaklaşım haline gelmiştir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından yapılan genel kabul görmüş tanıma göre bu kavram, turistlerin ve ev sahibi bölgelerin mevcut ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda gelecek nesillerin yaşam fırsatlarını koruyan ve geliştiren bir yönetim süreci olarak ifade edilmektedir (Koçoğlu, Saraç ve Batman, 2020). Bunun yanı sıra mevcut ziyaretçilerin beklentilerini karşılarken gelecek kuşakların da aynı kaynaklardan yararlanma hakkını güvence altına almayı esas kabul etmektedir (Eryılmaz, 2018). Yaklaşımın temel felsefesi, doğal ve kültürel kaynakların tüketilerek yok edilmesi değil değerlendirilerek kullanılması prensibine dayanmaktadır (Avcıkurt, 2003).

Sürdürülebilir turizmin ilke ve uygulama boyutları; çevreye duyarlılık, ekonomik verimlilik ve toplumsal adalet ekseninde şekillenmekte olup (Dağdelen, 2021), literatürde üç temel boyut üzerinde temellendirilmektedir:

- Çevresel Boyut (Ekolojik Bütünlük): Doğal kaynakların kendini yenileme kapasitesi dikkate alınarak kullanılması, biyolojik çeşitliliğin korunması ve ekosistem bütünlüğünün gelecek nesillere aktarılacak şekilde güvence altına alınmasıdır

(Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Bu ilke doğrultusunda turizm faaliyetleri, doğal alanların fiziksel sınırlarına uygun olarak planlanmakta ve çevresel etkiler minimize edilmektedir (Dağdelen, 2021).

- Ekonomik Boyut (Verimlilik): Turizmin sağladığı ekonomik kazanımların sadece işletmelere değil yerel halka da adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak ve turizmin mevsimsellik etkisini azaltarak ekonomik sürekliliği temin etmektir (Akay, 2022). Bu sayede turizm gelirleri, bölgesel kalkınmaya doğrudan katkı sunan ve yerel refahı artıran stratejik bir araç haline dönüşmektedir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015).

- Sosyo-Kültürel Boyut (Toplumsal Adalet): Turistik faaliyetlerin, yerel kültürün, geleneklerin ve toplumsal dokunun bozulmadan korunmasını sağlayacak şekilde yönetilmesidir. Bu boyut ziyaretçiler ile yerel halk arasında kültürel yozlaşmaya neden olmayan, karşılıklı saygı ve hoşgörüye dayalı sağlıklı bir etkileşimin kurulmasını hedeflemektedir (Koçoğlu, Saraç ve Batman, 2020).

Uygulama boyutunda sürdürülebilir turizm, doğal alanların planlı biçimde yönetilmesini, ziyaretçi yoğunluğunun kontrol altına alınmasını ve çevresel etkilerin düzenli izlenmesini gerektirir. Bu süreçte ziyaretçi taşıma kapasitesinin belirlenmesi planlamanın en temel araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle milli parklar, bu politikaların sahada test edildiği uygulama alanları olarak öne çıkmaktadır (Toksöz Kılıç, 2020). Milli park yönetiminde süreç, koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına dayanır. Bu dengenin gözetilmesi hem doğal ekosistemin sürdürülebilirliğini hem de ziyaretçi deneyiminin kalitesini artırarak doğa koruma politikalarıyla uyumlu stratejik bir kalkınma modeli sunmaktadır (Eroğlu, 2022).

Sonuç olarak sürdürülebilir turizm, tek bir turizm çeşidiyle sınırlı olmayıp tüm turistik faaliyetlerin doğa koruma bilinciyle ve toplumsal fayda gözetilerek planlanmasını zorunlu kılan, koruma ve kullanma dengesine dayalı bütüncül bir yaklaşımdır. Bu sistem planlamanın doğa merkezli yürütülmesini sağlayarak hem çevre hem de insan refahı açısından uzun vadeli bir denge oluşturmaktadır (Kurdoğlu, 2007).

2.3.4. Milli park alanlarında sürdürülebilir turizm uygulamalarının yansımaları

Milli parklar, doğal ve kültürel değerlerin korunarak gelecek nesillere aktarılmasını görev edinen aynı zamanda bu kaynakların rekreasyonel amaçlı kullanımına olanak tanıyan stratejik alanlardır. Bu özelliğinden ötürü milli parklar, sürdürülebilir turizm ilkelerinin hayata geçirildiği en önemli uygulama alanları arasında yer almaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015). Geleneksel yasakçı koruma anlayışının yerini alan modern yönetim yaklaşımı, Uzun Devreli Gelişme Planları (UDGP) ile somut bir anlam kazanmaktadır. Bu planlar çerçevesinde uygulanan bölgeleme sistemi; park alanlarını mutlak koruma, hassas koruma ve kontrollü kullanım bölgelerine ayırarak insanların bölge üzerindeki baskısını en aza indirmekte ve kaynakların sürdürülebilirliğini güvence altına almaktadır (Yücel ve Babuş, 2005).

Uygulamanın diğer bir önemli bileşeni ziyaretçi etki yönetimidir. Ziyaretçi sayısının denetimi, çevresel etki analizleri ve taşıma kapasitesi hesaplamaları milli park yönetimlerinde temel araç olarak kullanılmaktadır (Toksöz Kılıç, 2020). Milli parklarda ziyaretçi yoğunluğunun kontrol altında tutulması ve ulaşım için alternatif güzergâhların belirlenmesi gibi stratejik önlemler, ekosistem üzerindeki insan baskısını minimize ederek hem doğal yapının korunmasına hem de rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülmesine olanak sağlamaktadır (Yurtseven, 2015). Böylece doğal kaynakların aşırı kullanımı önlenmekte ve bu alanlardaki turizm baskısı kontrol altında tutulmaktadır (Kervankıran ve Eryılmaz, 2015).

Sürdürülebilir turizm uygulamaları, teknik boyutun yanı sıra sosyal ve eğitsel bir işlev de görmektedir. Ekolojik yürüyüş rotaları Bilgilendirme tabelaları ve çevre dostu ulaşım sistemleri ziyaretçilerin doğal çevreye karşı farkındalığını arttırmakta ve milli parkların aynı zamanda birer çevre eğitimi merkezi olarak algılanmasına olanak sağlamaktadır (Dağdelen, 2021). Sosyal sürdürülebilirlik uygulamaları kapsamında değerlendirildiğinde ise yerel halkın ziyaretçi yönetimi süreçlerine aktif olarak katılımını teşvik edilmektedir. Özellikle rehberlik ve yönlendirme hizmetleri gibi uygulamalar, yerel halkın sadece ekonomik açıdan fayda sağlamasını değil aynı zamanda parkın doğal değerlerini sahiplenen birer gönüllü koruyucu konumuna yükselmesini sağlamaktadır (Göktuğ ve Kurkut, 2016).

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, sürdürülebilir turizm uygulamaları bölgedeki istihdamının desteklenmesine, yerel ürünlerin ve hizmetlerin kullanımının teşvik edilmesine ve turizm gelirinin çevreyle uyumlu biçimde artmasına olanak sağlamaktadır. Bu sayede milli parklar, çevre koruma temelli kalkınma modelinin etkin bir parçası haline gelmektedir (Eroğlu, 2022).

Sonuç olarak, milli park alanlarında yürütülen sürdürülebilir turizm uygulamaları; doğal kaynakların korunmasına katkı sağlamakta, çevresel duyarlılığı artırmakta ve ziyaretçi memnuniyetinin artmasına olanak tanımaktadır. Bu uygulamalar sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle uyumlu olacak şekilde yürütüldüğünde hem doğal çevrenin korunması hem de turizmin uzun vadeli sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından örnek teşkil etmektedir (Kurdoğlu, 2007).

2.3.5. Dünya ve Türkiye genelinde sürdürülebilir milli park kullanımına yönelik örnekler

Türkiye’de milli parklar, farklı coğrafi bölgelerin ekolojik karakteristiğine ve ziyaretçi profiline göre şekil alan, hem çeşitli yönetsel zorluklarla hem de çeşitli fırsatlarla karşı karşıya kalan alanlardır. Literatürdeki bilimsel çalışmalar neticesinde değerlendirildiğinde Türkiye’deki milli parkların sürdürülebilirlik durumu; ziyaretçi baskısı, yerel halkla ilişkiler, fiziksel tahribat ve yönetim planı eksikliği başlıkları altında, somut saha örnekleriyle aşağıda detaylandırılmıştır.

2.3.5.1. Ziyaretçi baskısı ve taşıma kapasitesi sorunları: Göreme ve Dilek Yarımadası örneği

Türkiye’de korunan alanların sürdürülebilirliğini tehdit eden unsurların başında ziyaretçi baskısı ve bölgenin taşıma kapasitesinin aşılması gelmektedir. Bu durumun en somut ve kritik örneği, aşırı turizm olgusunun yaşandığı Göreme Tarihi Milli Parkı’dır. Bölgede yürütülen çalışmalar, özellikle sıcak hava balonu ile yapılan turlarının ve kontrolsüz şekilde sayısı artan ATV safarilerinin yarattığı gürültü, toz ve titreşimin, her açıdan hassasiyet barındıran peribacası oluşumlarını fiziksel olarak aşındırdığını ve zarar verdiğini ortaya koymuştur (Toksöz Kılıç, 2020). Fiziksel tahribatın yanı sıra alandaki ziyaretçi yönetiminin yalnızca giriş bileti kontrolüyle sınırlı kalması, alanın psikolojik taşıma kapasitesinin aşılmasına neden olmuştur. Bu durum sonucunda oluşan kalabalık ve karmaşa ortamı milli park üzerindeki ziyaretçi memnuniyetini önemli ölçüde düşürmüştür (Toksöz Kılıç, 2020).

Benzer bir taşıma kapasitesi sorunu Ege Bölgesi’nde yer alan Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı’nda mevsimsel yığılma şeklinde gözlemlenmektedir. Bekdemir, Elmacı ve Sezer (2010), özellikle yaz aylarında deniz turizmi amaçlı günübirlik ziyaretlerin aşırı yoğunlaştığını, bu durumun bölgedeki biyolojik çeşitlilik üzerinde ciddi bir baskı yarattığını aynı zamanda yangın riskini artırdığını belirtmektedir. Park yönetiminin araç girişini sınırlama yönündeki girişimleri olumlu bir yönetim hamlesi olarak değerlendirilse de,

mevsimsel talep fazlalığı alanın sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyen temel faktör olmaya devam etmektedir (Bekdemir vd., 2010).

2.3.5.2. Fiziksel tahribat ve kirlilik: Ağrı Dağı ve Karagöl-Sahara örneği

Dağcılık ve doğa sporları açısından önemli bir merkez olan Ağrı Dağı Milli Parkı, ziyaretçilerin arkalarında bıraktıkları ayak izlerinin ötesinde, kalıcı hasarların meydana geldiği bir alandır. Bingül Bulut ve Yulu (2022)'ya göre, tırmanış güzergahlarında ve kamp alanlarında bırakılan katı atıkların (plastik, gıda ambalajı vb.) yüksek irtifa ekosistemini bozduğu ve bu bölgede görsel kirlilik yarattığını bu durumun korunan bölgeye ciddi zararlar verdiği saptanmıştır.

Artvin'deki Karagöl-Sahara Milli Parkı üzerine çalışma yapan Göksu (2022) ise, rekreasyonel kullanımın piknikçilik düzeyinde kalmasının yarattığı doğa tahribatına dikkat çekmiştir. Yapılan çalışmada, ziyaretçilerin belirlenen alanların dışına çıkararak bitki örtüsünü tahrip ettiği, ağaçlara zarar verdiği ve su kaynaklarını kirlettiği, bu durumun da mill park alanının doğal peyzaj değerini düşürdüğü saptanmıştır.

2.3.5.3. Yerel halk ve koruma çatışması: Gala Gölü ve Küre Dağları örneği

Sulak alan ekosisteminin hassas bir örneği olan Gala Gölü Milli Parkı'nda, koruma statüsü ile yerel halkın geçim kaynakları (çeltik tarımı ve balıkçılık) arasında ciddi bir çatışma yaşanmaktadır. Topgül (2012), Gala Gölü'nün milli park olarak ilan edilmesinden sonra getirilen kısıtlamaların, yöre halkı tarafından gelir kaybı olarak algılandığını ve bu durumun kaçak avcılık gibi illegal faaliyetleri beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Bu örnek yöre halkına alternatif gelir (kuş gözlem rehberliği vb.) sunulmadan yapılan korumanın sürdürülebilirliğe olanak tanımadığını göstermektedir.

Buna karşın Küre Dağları Milli Parkı, bu gibi çatışmaları kontrol altında tutmaya çalışan nispeten başarılı bir modeldir. Akbulut, Atmış ve Günşen (2015), parkın "PAN Parks" sertifikası süreciyle birlikte ekoturizmin planlı bir şekilde geliştirildiğini, yerel halkın pansiyonculuk ve yöresel ürün satışı yoluyla turizmden pay almaya başladığını, ancak halen katılımcı yönetim konusunda eksiklikler olduğunu ifade etmektedir. Yurtseven (2015) ise çalışmasında Küre Dağları'nda ziyaretçi etkisinin olumlu yönde izlenmesi için altyapı çalışmalarının geliştirilmesinin önemine değinmiştir.

2.3.5.4. Kentleşme baskısı ve rekreasyonel talep: Spil Dağı ve Altındere Vadisi

Manisa ve İzmir gibi metropol şehirlerin yanı başında bulunan Spil Dağı Milli Parkı, hafta sonları ziyaretçilerin yoğun kullanımını sebebiyle baskı altındadır. Durukan (2016), Spil Dağı Milli Parkı'nın kent parkı gibi algılanması nedeniyle taşıma kapasitesinin çok üzerinde ziyaretçi ağırladığını, bu durumun yaban hayatını tehdit ederek habitat parçalanmasına yol açtığını belirtmektedir.

Trabzon'daki Altındere Vadisi Milli Parkı (Sümela Manastırı) ise inanç ve kültür turizminin önemli bir merkezidir. Aksu ve arkadaşları (2017), bu alandaki yoğun araç trafiğinin, otopark sorununun ve yapılaşma baskısının vadinin doğal dokusunu tehdit ettiğini ve rekreasyonel memnuniyeti düşürdüğünü saptamıştır.

2.3.5.5. Potansiyel ve planlama: Botan Vadisi ve Nemrut Dağı

Tez çalışmasının ana konusu olan Botan Vadisi Milli Parkı, henüz yeni sayılabilecek bir statüye sahip olması nedeniyle gelişme potansiyeli yüksek ancak altyapı eksikliği olan bir alandır. Alkan (2018), Botan Vadisinin kanyon yapısı ve termal kaynaklarıyla büyük bir ekoturizm potansiyeli taşıdığını ancak sürdürülebilir bir yönetim planı olmadan turizme açılmasının bölgeye geri dönüşü olmayan zararlar verebileceğini vurgulamaktadır. Körpe (2022) de, bölgedeki alternatif turizm türlerinin (yamaç paraşütü, trekking) doğru planlanmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Akay (2022), Siirt ilinin turizm potansiyeli üzerine yapılan SWOT analizlerinde de bölgenin doğal ve kültürel zenginliklerinin turizm için güçlü bir temel oluşturduğunu belirtilmektedir.

Adıyaman'daki Nemrut Dağı Milli Parkı ise genel olarak kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Sönmez (2018), yöre halkının turizmi ekonomik açıdan bir fırsat olarak gördüğünü ancak kültürel mirasın korunması konusundaki bilincin artırılması gerektiğini ifade etmektedir.

İncelenen Türkiye milli park örnekleri neticesinde, Isparta'daki milli parklar üzerine çalışan Kervankıran ve Eryılmaz'ın (2015) da özetlediği gibi temel sorunun yasal statü eksikliği değil yönetim planı uygulamalarındaki zafiyetler olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki milli park alanlarında sürdürülebilirlik faaliyetleri, kâğıt üzerindeki koruma sınırlarından ziyade yöre halkının ekonomik çıkarının gözetildiği, ziyaretçi sayısının bilimsel kotalarla sınırlandırıldığı ve fiziksel altyapının doğayla uyumlu hale getirildiği bütünleşik bir yönetim modeline geçişle mümkün olmaktadır.

3. BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI

3.1. Botan Vadisi Milli Parkı'nın Doğal Ortam Özellikleri

Botan Vadisi Milli Parkı, jeolojik devirlerden günümüze uzanan süreçte litosfer, atmosfer, hidrosfer ve biyosfer unsurlarının yoğun etkileşimi sonucunda şekillenmiş özgün bir ekosistem bütünüdür. Bu bölümde parkın doğal ortam karakteristiği analiz edilerek bu özelliklerin alanın sürdürülebilir kullanımı ve ziyaretçi yönetimi üzerindeki etkileri incelenmiştir.

3.1.1. Jeolojik ve jeomorfolojik yapı

Botan Vadisi ve yakın çevresi, jeolojik evrim açısından değerlendirildiğinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en karmaşık ve dinamik ünitelerinden biri olan Kenar Kıvrımları Kuşağı ile Bitlis Kenet Kuşağı arasındaki geçiş zonunda yer almaktadır (Özgen vd., 2005). Kuzeyde Pütürge-Bitlis-Zagros Kenet Zonu ile güneyde Suriye-Arabistan platformu arasında sıkışan bu bölge; Arap Platformu'nun kuzeye doğru hareketi ve Avrasya Levhası ile çarpışması sonucu meydana gelen sıkışma rejiminin etkisiyle şekillenmiştir. Bu tektonik konum, park sahasının kıvrımlı ve kırıklı bir morfolojik yapıya sahip olmasına neden olmuştur (Özgen vd., 2005). Bölgedeki yer şekillerinin ana karakteri, Alp Orojenezinin son safhalarında, özellikle Miyosen ve sonrasında gelişen dikey ve yatay yönlü tektonik hareketlerle belirginleşmiştir (Sülünoglu, 2023).

Söz konusu tektonik konum, parkın sadece statik kaya kütlelerinden ibaret olmadığını, aksine kıvrımlanma ve yükselme hareketleriyle sürekli şekillenen aktif bir jeolojik saha niteliği taşıdığını göstermektedir (DKMP, 2020).

3.1.1.1. Jeolojik ve litolojik özellikler

Sahanın temel jeolojik yapısını Paleozoik'ten günümüze kadar uzanan farklı yaş ve litolojideki birimler oluşturmakla birlikte vadi tabanı ve çevresinde yüzeyleyen en baskın birimler Üst Kretase ve Miyosen yaşlı sedimanter kayaçlardır (Özgen, 2002).

Stratigrafik istif incelendiğinde; tabanda Paleosen-Üst Kretase dönemine ait marn ve şeyl ağırlıklı Germav Formasyonu yer alırken bunun üzerinde Eosen dönemine ait kırmızı ve pembe renkli kumtaşı ile çakıl taşlarından oluşan Gercüş Formasyonu bulunmaktadır (DKMP, 2020). Bu birimlerin üzerinde ise bölgenin litolojik çatısını oluşturan Lice Formasyonu gelmektedir. Kumtaşı, marn ve kireçtaşının ard arda sıralanmasından oluşan bu birim, dayanıklı

olmayan yapısı nedeniyle akarsu aşındırmasına karşı hassas bir zemin oluşturmaktadır (Sülünoglu, 2023).

Parkın peyzajına asıl karakterini veren ve vadi duvarlarını oluşturan birim, Eosen-Oligosen yaşlı Midyat Formasyonu'dur. Sert, köşeli kırılmalı ve karstik boşluklu kireçtaşlarından oluşan bu formasyon, dış kuvvetlerin (rüzgar, akarsu v.) aşındırmasına karşı direnç göstererek vadinin sarp duvarlarının ve dik kornişlerinin oluşmasını sağlamıştır (DKMP, 2020).

Bölgedeki bu litolojik farklılıklar (dirençli Midyat kireçtaşları ve dayanıksız kırıntılılar), seçmeli aşındırma süreçlerini tetikleyerek Botan Çayı'nın vadisini derinleştirmesinde ve bugünkü kanyon görünümlü vadi içi vadi profillerinin oluşmasında belirleyici rol oynamıştır (Öztürk, 2019). Ayrıca Pervari ve çevresindeki Sinebel Yarma Vadisi gibi alanlarda görülen ofiyolitik karmaşıklar ve metamorfik kayalar da jeolojik çeşitliliği artıran unsurlar arasında yer almaktadır (Öztürk, 2019).

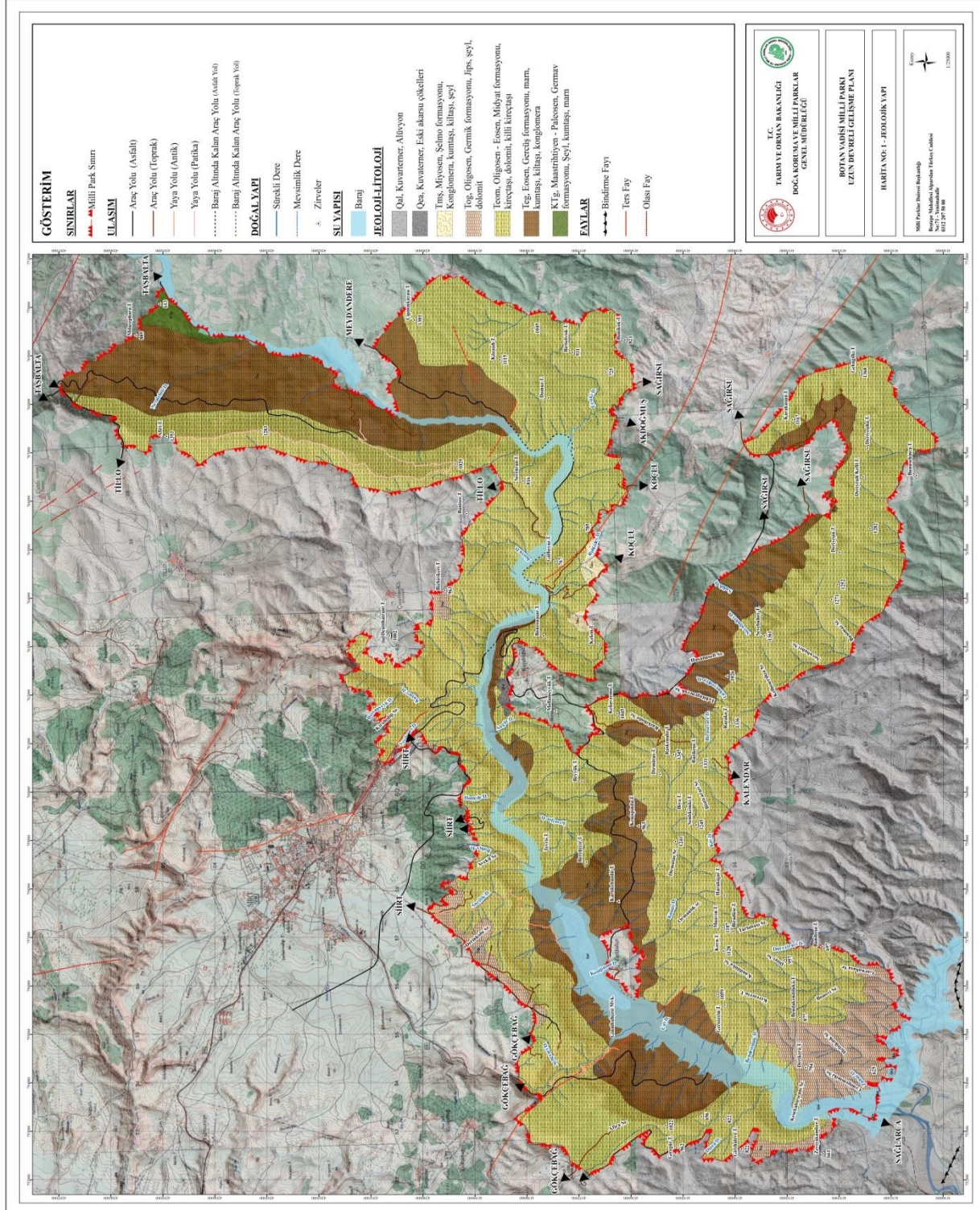
3.1.1.2. Tektonik yapı ve jeomorfolojik süreçler

Bölgenin morfolojisi, genel olarak Doğu-Batı doğrultulu uzanan antiklinal ve senklinal kıvrımlı yapıdan veya diğer adıyla Jura tipi kıvrımlar üzerine kuruludur (DKMP, 2020). Örneğin Siirt şehir merkezinin kurulu olduğu plato yüzeyi bir senklinal tabanına karşılık gelirken çevresindeki Pilav Tepe ve Şeyhşemu Tepe gibi yükseltiler antiklinal sırtlarını oluşturmaktadır (Özgen ve Karadoğan, 2009).

Botan Çayı, bu kıvrım eksenlerini dikine keserek kluz (yarma vadi), epijenik (gömük) ve yer yer antesedan karakterli derin boğazlar ve gömük menderesler oluşturmuştur (DKMP, 2020; Özgen ve Karadoğan, 2009). Bu kıvrımlı yapıya ek olarak Güneydoğu Anadolu Bindirme Kuşağı'na yakınlık, bölgede çok sayıda bindirme fayı ve kırık hattının gelişmesine neden olmuştur. Bu durum drenaj sisteminin (trellis ve dendritik ağ) gelişimini etkilemiştir (Polat, 2018).

Vadi yamaçlarında akarsu aşındırmasının yanı sıra kütle hareketleri de büyük bir öneme sahiptir. Özellikle Kayaboğaz ile Sağlarca köyleri arasındaki alanda yapılan çalışmalar, sahanın heyelan riskinin yüksek olduğunu göstermektedir. Vadinin dik yamaç eğimi (%30-50), geçirimli kumtaşının geçirimsiz kil/marn üzerine gelmesi sonucu akarsuyun akma, düşme ve kayma türündeki kütle hareketlerini tetiklemektedir (Kezer Üzüm, 2024). Ayrıca yamaçlarda gelişen badlands (kırgıbayır) topoğrafyası, bitki örtüsünden yoksun, erozyona açık ve yüksek jeomorfolojik şekiller olarak dikkat çekmektedir (Ayberk, 2013).

Botan Vadisi sonuç olarak tektonik yükselmenin, litolojik çeşitliliğin ve güçlü akarsu aşındırmasının birleşimiyle şekillenen; kanyonlar, dik yamaçlar, mağaralar ve kütle hareketleri ile karakterize edilen, jeoturizm potansiyeli yüksek olan çok çeşitli bir havza niteliği taşımaktadır (Alkan, 2018).

Harita 3.1. Botan Vadisi Milli Parkı'nın jeolojik yapısı (DKMP, 2020)

Turizm ve rekreasyon açısından incelendiğinde sahanın sahip olduğu bu karmaşık jeolojik evrim ve morfotektonik hareketlilik Botan Vadisi Milli Parkı'nı sıradan bir doğal alandan ayırarak nitelikli bir jeoturizm sahasına dönüştürmektedir. Özellikle Alp Orojenezi'nin şekillendirdiği kıvrımlı yapı ve sarp topoğrafya, ziyaretçilere sunduğu eşsiz estetik peyzaj sayesinde doğa fotoğrafçılığı, kanyon geçişi ve jeolojik gözlem gibi alternatif turizm türleri için güçlü bir çekim gücü oluşturmaktadır. Bu bağlamda, parkın sürekli değişim gösteren dinamik yapısı, sürdürülebilir turizm planlamalarında hem bilimsel bir kaynak hem de yüksek rekreasyonel potansiyel barındıran önemli bir varlık olarak değerlendirilmektedir.

3.1.2. Topoğrafik yapı ve eğim

Botan Vadisi Milli Parkı, Güneydoğu Toroslar Orojenezi'nin güney kanadında yer alması sebebiyle kısa mesafelerde büyük yükselti farklarının ve ani eğim değişimlerinin görüldüğü oldukça engebeli bir topoğrafik yapıya sahiptir. Bu bölge, genel fizyografik görünüm itibarıyla kuzeydeki yüksek dağlık kütleler ile güneydeki alçak platolar arasında bir geçiş zonu niteliği taşımaktadır. Bu geçiş zonunda Botan Çayı ve kolları, tektonik hatlara yerleşerek araziye derinlemesine yarmış ve plato yüzeylerini parçalayarak bugünkü sarp topoğrafyanın oluşmasını sağlamıştır (Alkan, 2018).

Sahanın yükselti analizi yapıldığında, arazinin basamaklı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Botan Vadisi Milli Parkı'nın en alçak noktasının 470 m., en yüksek noktasının ise 1.434 m. olduğu saptanmıştır (DKMP, 2020). Yaklaşık 1000 metreyi bulan bu yükselti farkı, sahanın derin bir vadi yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Siirt şehir merkezinin de bulunduğu plato düzlüklerinin ortalama 850-950 m. kuşağında yer alırken, Botan Çayının düzlüklerinin 300-400 m. altında olduğu tespit edilmiştir. Bu durum gömük menderes olarak tanımlanan, akarsuyun yatağını derine doğru aşındırmasıyla oluşan derin vadilerin gelişimine neden olmuştur (Özgen ve Karadoğan, 2009).

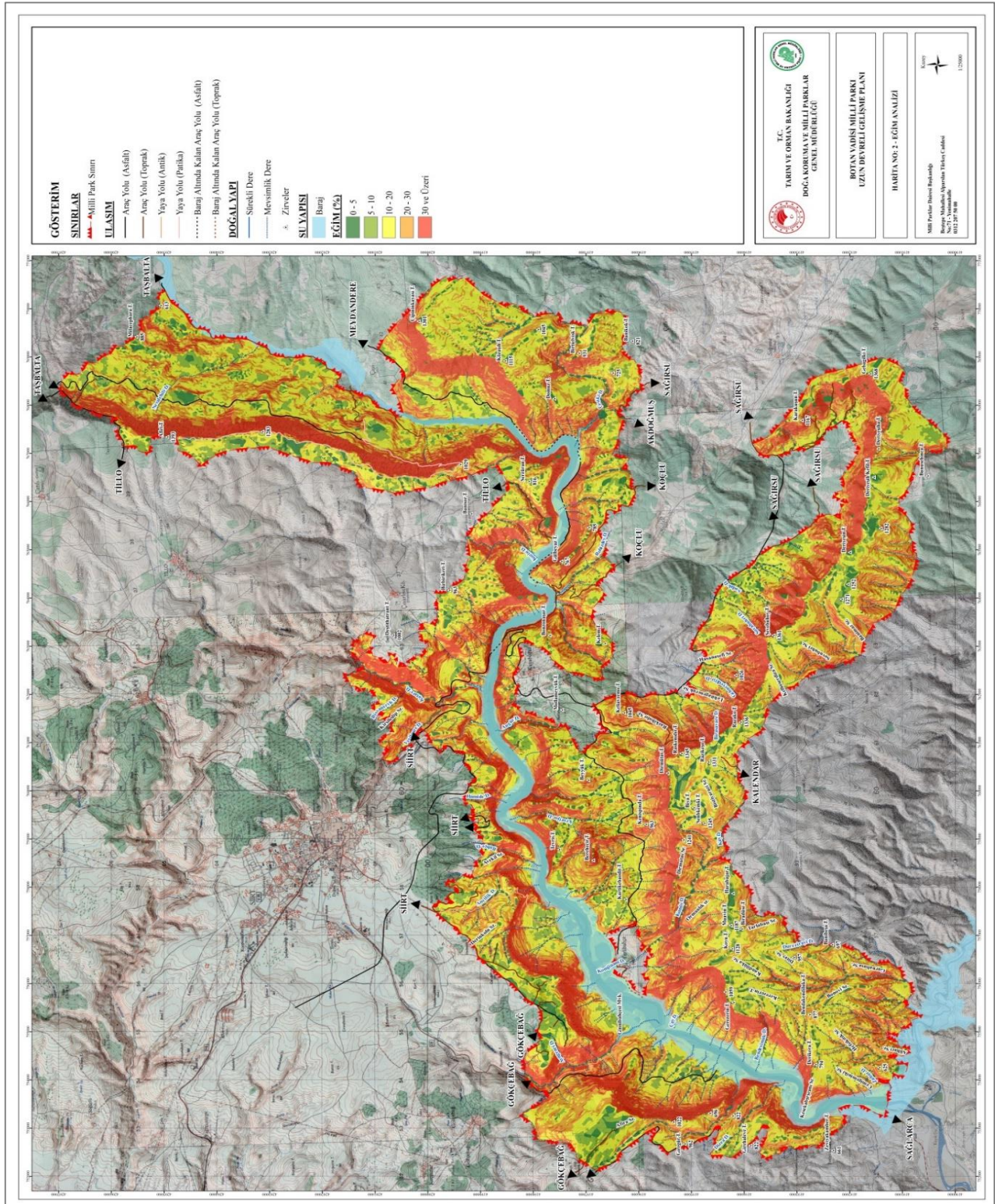
Eğim analizleri, parkın karakterini belirleyen önemli morfometrik verileri sunmaktadır. Botan Vadisi, topoğrafik eğim açısından Türkiye'nin en sarp alanlarından biri olma özelliğine sahiptir. Sahanın %25,11'lik kısmı, %30 ve üzeri eğime sahip çok dik alanlardan oluşmaktadır (DKMP, 2020). Kezer Üzüm (2024) tarafından yapılan analizlerde, özellikle Kayaboğaz-Sağlarca hattında sahanın %65'inden fazlasının sarp eğim sınıfında yer aldığı ve yamaç eğimlerinin yer yer 90 dereceye yaklaşan diklikte kornişler oluşturduğu saptanmıştır.

Yüksek eğim değerleri ve zayıf bitki örtüsü, şiddetli erozyona zemin hazırlayarak tarımsal açıdan verimli olmayan yüksek ve parçalı kırgıbayır gibi yeryüzü şekillerinin

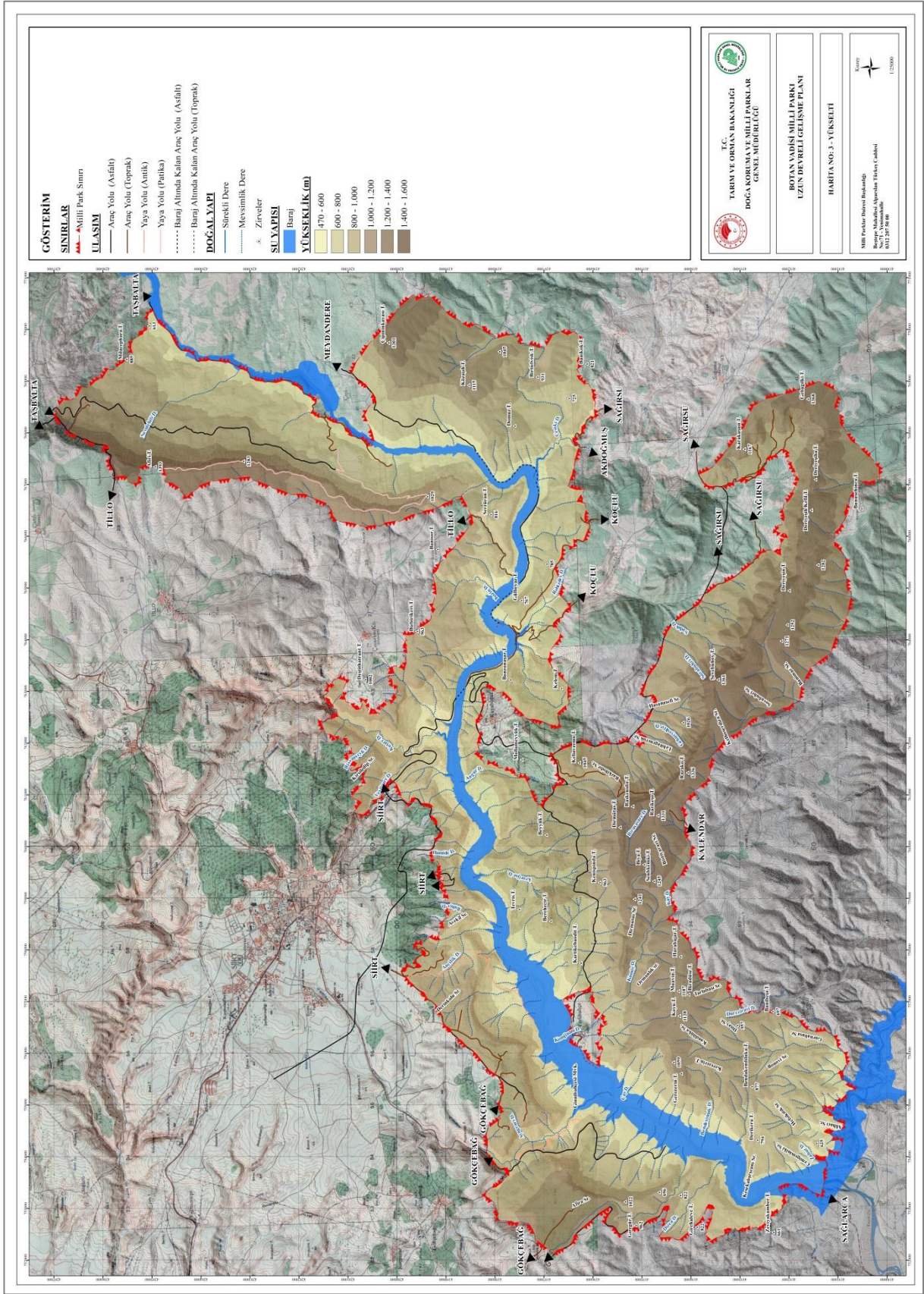
oluşmasına neden olmaktadır. Delikli Taş olarak da bilinen Rasıl Hacı mevkiindeki doğal oluşumlu seyir terası bu oluşumların en tipik örneğidir (Polat, 2018).

Botan Vadisi Milli Parkı'nın plato-vadi bileşeni üzerine kurulu yapısı, beşeri ve ekolojik yaşamı doğrudan etkilemiştir. Alkan ve Çelebi'nin (2023) analizlerine göre, yerleşmelerin %78'i taşkın riskinden ve dik yamaçlardan korunmak amacıyla 600-1200 m. arasındaki plato yüzeylerinde yoğunlaşmıştır. Vadi içindeki yükselti farkları, çeşitli mikro-klimatik alanların oluşmasını sağlamış ve biyoçeşitliliği desteklemiştir (DKMP, 2020). Yüksek eğim değerleri, parkın macera turizmi ve doğa sporları potansiyelini artırırken, kaya düşmesi ve heyelan gibi olumsuz doğa olaylarını da beraberinde getirmiştir. Bu durum, rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi durumunda ziyaretçi güvenliği açısından altyapı planlamalarında maksimum hassasiyet gösterilmesini zorunlu kılmaktadır (Kezer Üzüm, 2024; DKMP, 2020).

Turizm ve rekreasyon planlaması açısından irdelendiğinde, Botan Vadisi Milli Parkı'nın sahip olduğu bu yüksek eğim değerleri ve parçalı topoğrafik yapı parka çok yönlü bir özellik kazandırmaktadır. Bir yandan vadi tabanı ile plato yüzeyi arasındaki derin kot farkları ve Rasıl Hacı gibi jeomorfolojik oluşumlar ziyaretçilere yüksek görsel peyzaj değeri sunan doğal seyir terasları ve macera turizmi (kaya tırmanışı, kanyon geçişi vb.) için eşsiz bir potansiyel oluşturmaktadır. Diğer yandan ise sarp korniş yapısı ve kütle hareketi riskleri bu rekreasyonel potansiyelin hayata geçirilmesinde 'ziyaretçi güvenliğini' merkeze alan, hassas ve sınırlandırılmış bir altyapı planlamasını zorunlu kılmaktadır.

Harita 3.3. Botan Vadisi Milli Parkı'nın eğim analizi (DKMP, 2020)

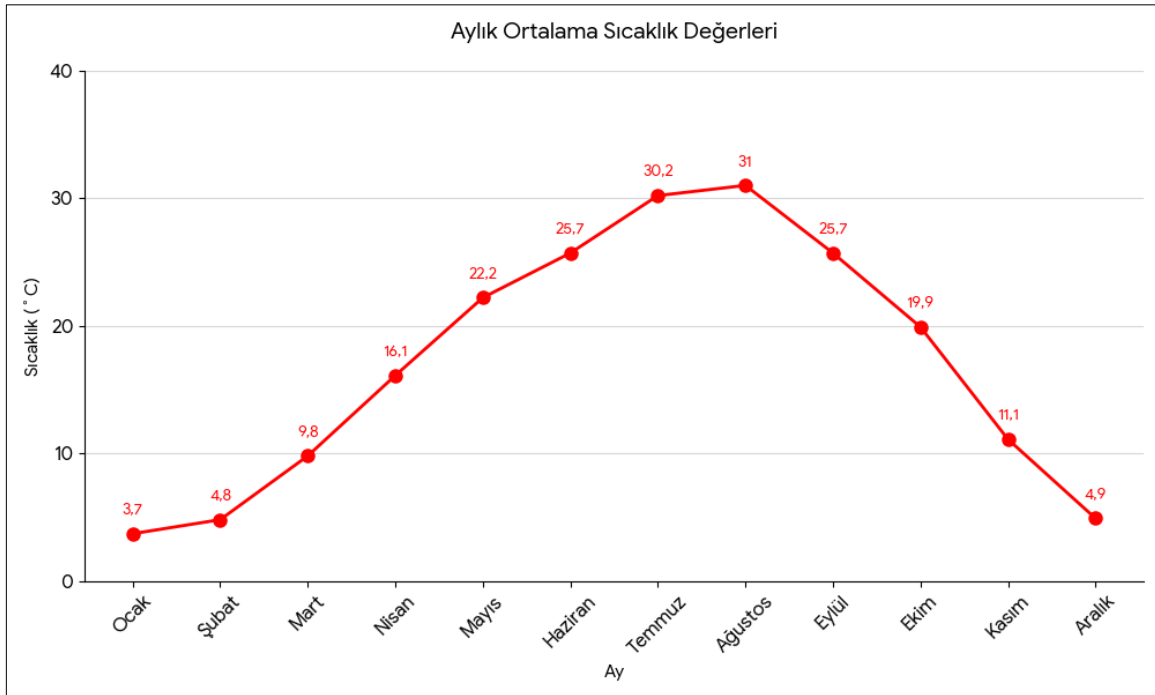
Harita 3.4. Botan Vadisi Milli Parkı'nın yükselti durumu (DKMP, 2020)

3.1.3. İklimsel karakteristik

Botan Vadisi ve yakın çevresi, coğrafi konumu itibarıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin karasal iklim sahası ile Doğu Anadolu'nun sert karasal iklimi arasında bir geçiş kuşağı üzerinde yer almaktadır. Sahanın iklimi genel olarak bozulmuş Akdeniz iklimi olarak tanımlansa da derin vadi topoğrafyası ve son yıllarda inşa edilen baraj gölleri, yerel ölçekte belirgin mikroklimatik farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Aydın, 2025).

Siirt Meteoroloji Müdürlüğünden alınan 1990-2024 verileri analiz edildiğinde, sahanın yıllık ortalama sıcaklıkların kış aylarında 3,7°C'ye kadar düştüğü, yaz döneminde ise ortalamaların 31,0°C seviyesine yükseldiği görülmektedir.

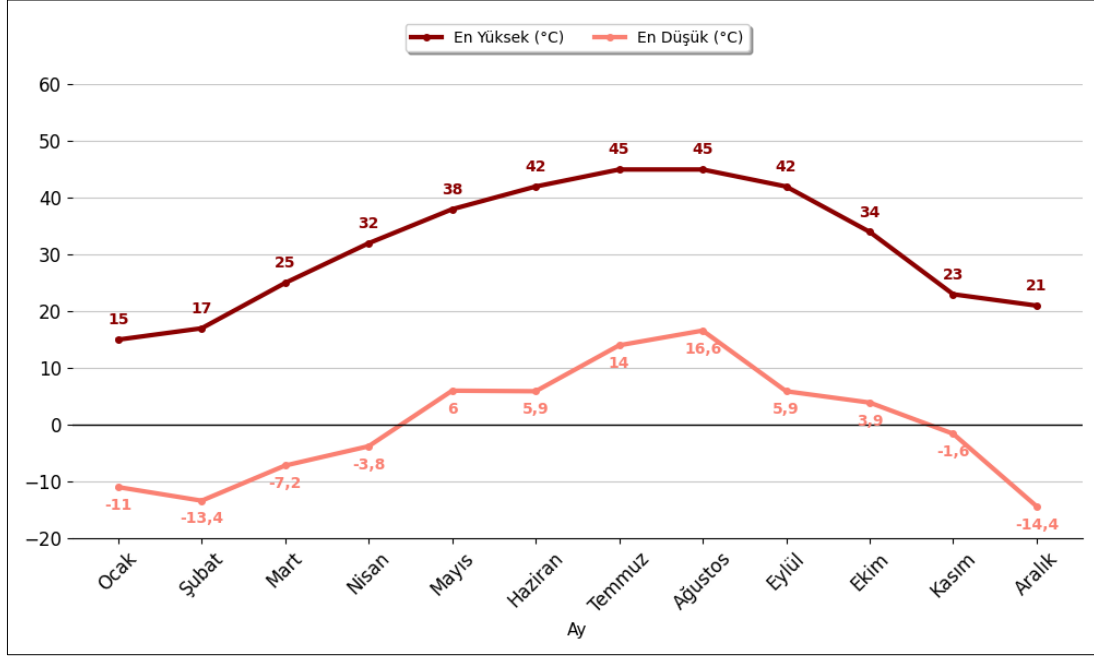
Vadinin derin kanyon yapısı, sıcaklık terselmesi olaylarının yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum kış aylarında vadi tabanının çevresine göre daha korunaklı kalarak bir cep iklimi yaratmasını sağlamaktadır. Ayrıca baraj göllerinin varlığı, nem transferini artırarak yazın hissedilen sıcaklığı yükseltmekte, kışın ise aşırı don olaylarını mikroklimatik ölçekte yumuşatmaktadır (Aydın, 2025).

Grafik 3.1. Siirt meteoroloji istasyonu-aylık ortalama sıcaklık değerleri (1990-2024)

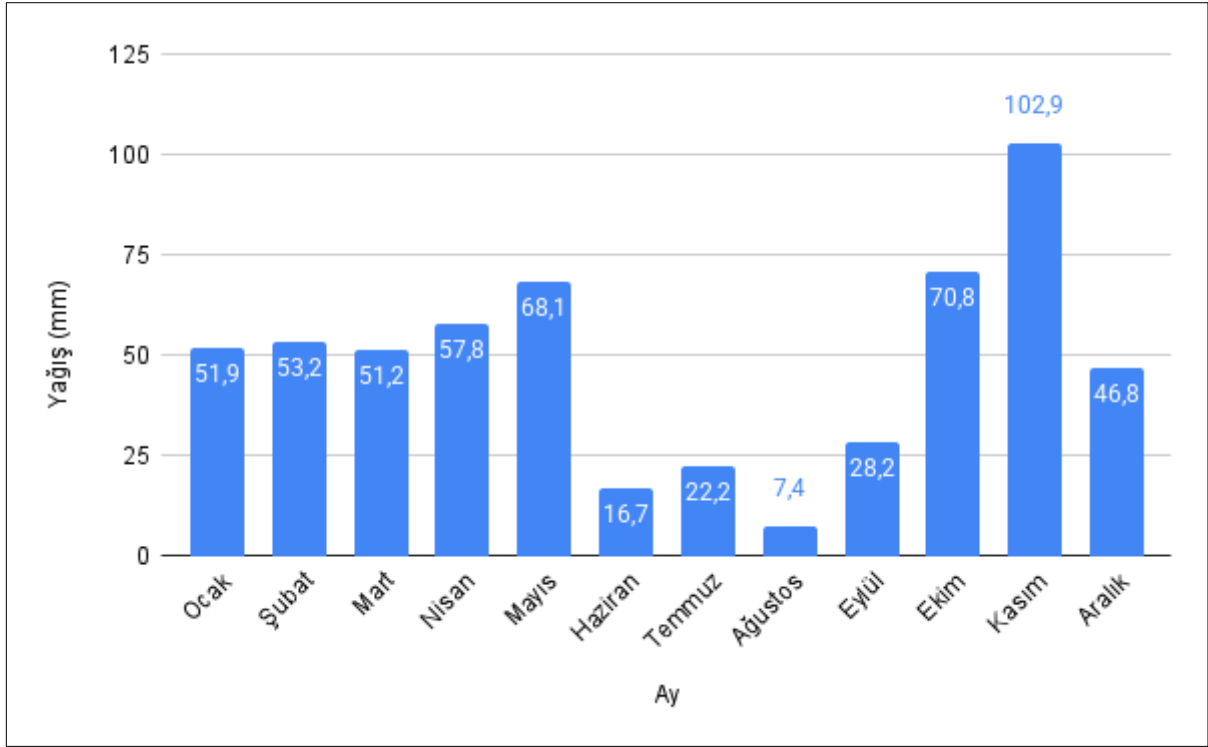
1990-2024 yılına ait sıcaklık değerleri incelendiğinde, yaz mevsiminde mutlak maksimum sıcaklık değerinin 44,4°C gibi ekstrem bir seviyeye ulaşırken kış mevsiminde mutlak minimum sıcaklık değerinin -14,4°C'ye kadar düştüğü tespit edilmiştir. Bu uç değerler Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreasyonel aktivitelerin azalmasında önemli bir faktördür.

Özellikle yaz aylarında öğle saatlerinde sıcaklık değerlerinin yüksek rakamlara ulaşması nedeniyle açık hava aktivitelerinde azalmalar meydana gelmiştir. Bu durum ziyaretçi konforu açısından değerlendirildiğinde en ideal mevsimlerin ilkbahar ve sonbahar ayları olduğu tespit edilmiştir.

Grafik 3.2. Siirt meteoroloji istasyonu aylık ekstrem sıcaklık değerleri (1990-2024)

Bölgenin hidrolojik döngüsünü besleyen yağış rejimi, Akdeniz makroklimasının karasallıkla modifiye olmuş karakterini yansıtmaktadır. 1990-2024 verilerine bakıldığında, yağışın yıllık dağılımında belirgin bir mevsimsel dengesizlik söz konusu olmuştur. En yüksek yağış ortalaması 102,9 mm. ile Kasım ayında gerçekleşirken, Ağustos ayı 7,4 mm. ile en düşük yağış ortalamasına sahip olup şiddetli bir kuraklık döneminin ve su açığının gerçekleşmesine sebep olmuştur. Bu durum sonucunda meydana gelen düşük bağıl nem oranları ve şiddetli yaz kuraklığı, vadi ekosisteminde yangın riskini ve buharlaşma kaybını artıran temel faktörlerdir.

Grafik 3.3. Siirt meteoroloji istasyonu-aylık toplam yağış ortalaması (mm) (1990-2024)

Son olarak, vadinin morfolojik uzanışı hakim rüzgar yönünü tayin ederek yerel hava sirkülasyonunu şekillendirmektedir. Gündüzleri vadi tabanından yamaçlara doğru yükselen anabatik rüzgarlar ile geceleri yüksek kesimlerden vadi tabanına çöken serin katabatik rüzgarlar (dağ-vadi meltemleri), bölgenin karakteristik atmosferik olaylarıdır. Bu hava akımları, özellikle yamaç paraşütü gibi hava sporları için gerekli termik kaldırıcı kuvveti sağlaması açısından vadinin turizm potansiyelini doğrudan desteklemektedir (Alkan, 2018).

Turizm ve rekreasyonel planlama açısından analiz edildiğinde, Botan Vadisi Milli Parkı'nın kullanım takvimini şekillendiren en belirleyici faktörün 'iklimsel konfor' olduğu görülmektedir. Yaz aylarında ekstrem değerlere ulaşan sıcaklıklar açık hava aktiviteleri için kısıtlayıcı bir faktör oluşturarak turizm sezonunu ilkbahar ve sonbahar gibi geçiş dönemlerine odaklanmaktadır. Ancak vadi morfolojisinin ürettiği yerel hava akımları bu kısıtlılıkların aksine parkı yamaç paraşütü gibi özellikli hava sporları için elverişli nitelikli bir 'macera turizmi destinasyonu haline getiren stratejik bir özellik sunmaktadır.

3.1.4. Hidrografik özellikler

Botan Vadisi Milli Park ekosisteminin temel kaynağı ve hidrografik çatısı olan Botan Çayı (Uluçay), Dicle Nehri'nin en önemli ve en yüksek debiye sahip koludur. Kaynağını Doğu Anadolu'nun yüksek dağlık kütlelerinden, özellikle Nordüz Platosu ve Hakkâri dağlarından alan Botan Çayı, Siirt il sınırları içerisinde derin ve kıvrımlı bir vadi ağı oluşturarak batıya

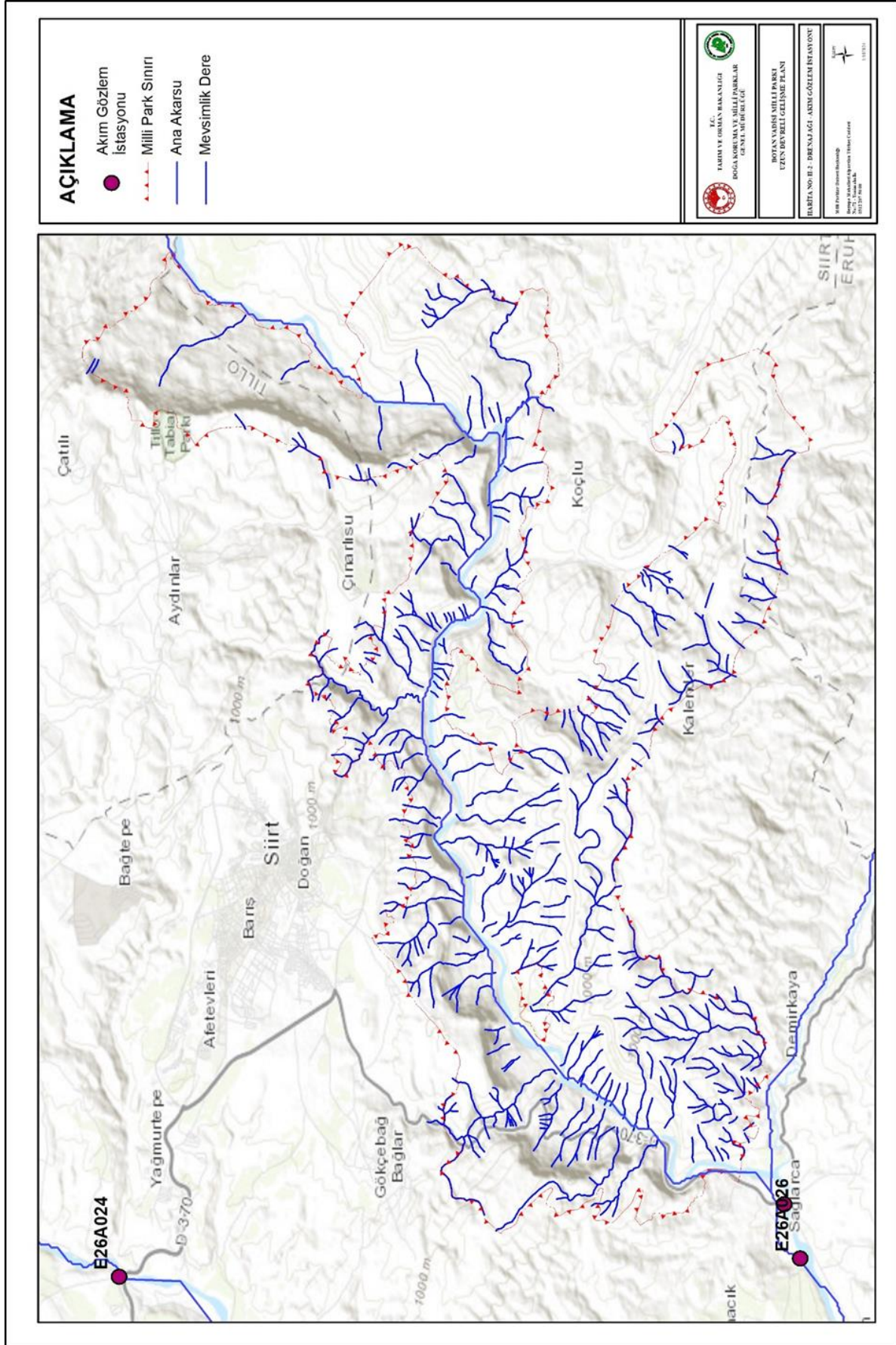
doğru akış göstermekte ve çatılı mevkiinde Dicle Nehri ile birleşmektedir (Ayberk, 2013; DKMP, 2020). Bölgenin drenaj ağı, genel olarak tektonik hatlara uyumlu bir şekilde gelişmiş olup dandritik (ağaç dalı) ve yer yer kafesli (trellis) drenaj tipleri göstermektedir (Polat, 2018).

Doğal rejimi itibarıyla karma rejimli (kar ve yağmur sularıyla beslenen) bir karaktere sahip olan nehir sisteminde; havzanın yüksek kesimlerindeki karların erimesiyle birlikte akarsu debisi ilkbahar aylarında (Nisan-Mayıs) maksimum seviyeye ulaşarak taşkınlara sebep olmakta iken yaz sonu ve sonbahar başlarında akarsu debisinde en düşük seviyeler gzlemlenmekteydi (ztrk, 2019). Ancak günümüzde memba yönündeki Kirazlık ve Alkumru Barajları ile mansap yönündeki Ilısu ve etin Barajları'nın devreye girmesi, nehrin bu doğal akış rejimini köklü biçimde değiştirmiştir. Aydın (2025) tarafından yapılan analizlere göre Botan ayı'nın akarsu karakteri, büyük ölçüde durgun su karakterine dönüşmüştür. Bu dönüşüm üzerine vadi tabanı artık doğal bir akıştan ziyade baraj gölü ve depolama alanı özelliği göstermeye başlamış, su seviyesi ise mevsimsel yağışlardan çok hidroelektrik santrallerin enerji üretim programlarına göre anlık ve yapay değişimler sergilemiştir (Aydın, 2025; DKMP, 2020).

Ana nehir sistemi, vadi boyunca irili ufaklı birçok yan kol ve mevsimlik dere ile beslenmektedir. Bu kolların en önemlileri; Siirt şehir merkezinin batısından geçen ve tarımsal sulama için hayati öneme sahip olan Kezer ayı, temiz su kalitesiyle dikkat çeken Zorava ayı ve vadinin kuzeyinden sisteme dâhil olan Başur ayı'dır. Bu yan kollar, biyoçeşitlilik için mikro-habitatlar yaratarak sucul ekosistem ile karasal ekosistem arasında biyolojik koridor işlevi görmektedir (zgen ve Karadoğan, 2009).

Botan Vadisi'nin güncel hidrografik görünümünde en baskın faktör vadi tabanını dolduran ve vadiye bir fiort görünümü kazandıran baraj glleridir. Oluşan geniş ve durgun su yüzeyleri; bir yandan vadi tabanındaki tarihi yolları ve doğal habitatı parçalayarak ekolojik bütünlüğü değiştirirken diğer yandan su sporları, tekne turları ve kano gibi yeni rekreasyonel kullanım olanakları sağlamıştır. Dolayısıyla vadi hidrografyası, doğal süreçlerin değil beşeri müdahalelerin belirleyici olduğu antropojenik bir karaktere dönmüştür (Kezer zm, 2024).

Rekreasyonel açıdan bakıldığında akarsu rekreasyonundan gl tabanlı turizme geçiş, sahanın turistik kimliğini doğrudan değiştirmiştir. Barajlaşma ile ortaya çıkan fiyort benzeri durgun su yüzeyleri tekne gezileri ve su sporları gibi yeni bir turistik arz kapasitesi oluştururken; enerji üretimine bağlı yapay su seviyesi değişimleri, kıyı kullanım planlarında esnek tasarım modellerini zorunlu kılan temel kısıtlayıcı faktör haline gelmiştir.

Harita 3.5. Botan Vadisi Milli Parkı'nın drenaj yapısı ve akım gözlem istasyonları (DKMP, 2020)

3.1.5. Toprak özellikleri ve arazi yeteneği

Botan Vadisi Milli Parkı'nın toprak örtüsü, kireçli ana materyal ve sarp topografya ile şekillenmiştir. Bu pedolojik karakterin oluşumu üzerinde, özellikle Hoya formasyonuna ait dirençli kireçtaşları ile erozyona karşı daha dayanıksız olan Germav formasyonuna ait marnlı litolojilerin fiziksel ve kimyasal ayrışma süreçleri belirleyici olmuştur (Özgen, 2002). Sahanın %70,37'sini kaplayan kahverengi orman toprakları, ekosistemin temelini oluştururken, %26,76 oranındaki Çıplak Kaya ve Molozlar, arazinin sarp yapısını oluşturmaktadır (DKMP, 2020). Anakayanın yüzeye çıktığı bu alanlar, aynı zamanda sahada 0° ile 73° arasında değişen yüksek eğim değerlerinin ve morfolojik çeşitliliğin somut bir göstergesidir (Sabancı, 2025).

Toprak derinliği analizleri sonucunda, sahanın yaklaşık yarısının (%46,21), 0-20 cm. derinliğindeki çok sığ topraklardan oluştuğu saptanmıştır (DKMP, 2020). Yüksek eğime bağlı olarak gelişen yüzeyel akışın ince toprak tabakasını süpürmesi ve ana kayanın ayrışma hızının yavaş olması toprağın bu denli sığ olmasına sebep olmuştur (Özgen, 2002).

Arazi Kullanım Kabiliyeti (AKK) açısından bakıldığında, sahanın %80'inden fazlasının orman, yaban hayatı ve rekreasyonel kullanım için doğal bir potansiyele sahip olduğu ancak tarımsal üretime uygun olmadığı görölmektedir (DKMP, 2020). Tarımsal üretim açısından dezavantajlı olan bu sarp ve kayalık alan, güncel çalışmalarda jeoturizm, doğa yürüyüşü ve ekstrem sporlar için "yüksek potansiyelli" bir kaynak olarak değerlendirilmektedir (Sabancı, 2025).

Turizm planlaması ve alan kullanımı açısından incelendiğinde, sahadaki pedolojik kısıtlılıklar (sığ toprak profili, yüksek taşlılık), bölgenin fonksiyonel kimliğini tarımsal üretimden 'koruma odaklı rekreasyona' yönlendiren temel belirleyicidir. Özellikle çıplak kaya yüzeylerinin yarattığı dramatik peyzaj dokusu jeoturizm ve doğa yürüyüşü için eşsiz bir görsel görüntü oluştururken; toprağın erozyona hassas yapısı altyapı uygulamalarında ve ziyaretçi yoğunluğunda ekolojik taşıma kapasitesini esas alan sürdürülebilir bir yönetim modeline ihtiyaç duymaktadır.

3.1.6. Floristik yapı

İran-Turan ve Akdeniz fitocoğrafya bölgelerinin kesişim noktasında bulunan Botan Vadisi Milli Parkı, zengin bir floristik çeşitliliğe sahip olan önemli bir geçiş kuşağı (ekoton) niteliği taşımaktadır. Botan Vadisi Milli Parkı alanında belirlenen 547 bitki taksonunun %32'si İran-Turan, %14'ü Akdeniz taksonundan oluşmaktadır (DKMP, 2020). Bölgenin doğal vejetasyonunu geçmişte geniş alanlar kaplayan meşe ormanları oluşturmasına rağmen; yüzyıllar süren aşırı otlatma, yakacak odun temini ve tarla açma gibi beşeri baskılar sonucunda büyük ölçüde tahrip edilmiş ve meşe ormanları yerini antropojenik step formasyonlarına bırakmıştır (Ayberk, 2013).

Günümüzde Botan Vadisi Milli Parkı'nın floristik kompozisyonu incelendiğinde; papatyagiller, baklagiller ve buğdaygiller familyalarının tür sayısı bakımından en baskın gruplar olduğu görülmektedir (Yangın, 2001). Botan Vadisi Milli Parkı'nın vadi yamaçlarında görülen bitki örtüsü, daha çok kurakçıl otlar, geven türleri ve seyrek çalı topluluklarından oluşan bir bozkır karakteri sergilemektedir. Mut (2020) da benzer şekilde, Siirt Merkez ve Tillo çevresindeki arazilerin büyük kısmının bozuk kuru ve çalılık vasfında olduğunu ancak Tillo'nun yüksek kesimlerinde ve Herekol Dağı eteklerinde tahribattan kurtulmuş parçalı kara meşe topluluklarına rastlandığını ifade etmektedir.

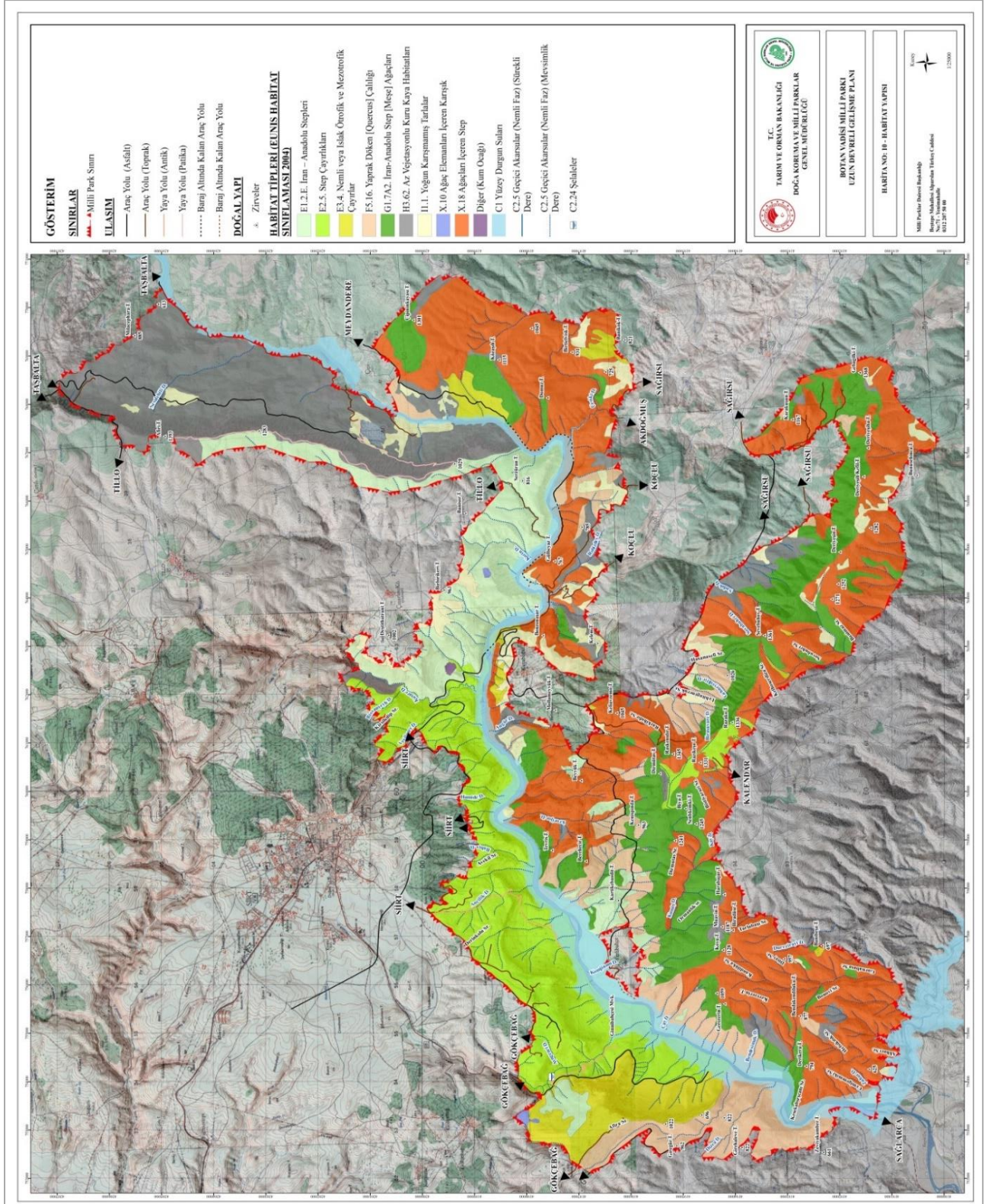
Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki derin kanyon yapısı ve korunaklı taban arazileri, çevreye göre daha ılıman bir iklim yaratmış için floristik yapıyı zenginleştirmektedir. Bu mikroklimatik özellik, Siirt'in sembolü haline gelen ve yerel halk tarafından bittim olarak bilinen yabancı fıstık ağaçları ile nar ve incir gibi Akdeniz kökenli maki elemanlarının yaşamasına olanak tanımaktadır (Kılınç, 2019).

Habitat dağılımı açısından bakıldığında NDVI (Vejetasyon İndeksi) analizleri, vadi tabanındaki su kenarlarında söğüt ve çınar topluluklarından oluşan galeri ormanlarının yoğun bir yeşil kuşak oluşturduğunu göstermektedir. Ancak dik yamaçlara çıkıldıkça bitki örtüsü zayıflayarak yerini çıplak kaya yüzeylerine ve erozyona açık topoğrafyaya bırakmaktadır (Alkan, 2018; DKMP, 2020).

Botan Vadisi Milli Parkı'nın floristik değerini ve koruma statüsünü güçlendiren en önemli unsur ise %4,4 oranındaki endemizm varlığıdır. Alanda tespit edilen 24 endemik takson arasında; Tezdüğme, Dicle Kırsümbülü ve Er Şalba gibi nadir türler bulunmaktadır (DKMP, 2020). Ayrıca literatürde Ağlayan Gelin olarak bilinen ve bölge turizmi için potansiyel taşıyan ters lale, vadinin yüksek yamaçlarında doğal yayılım göstermektedir. Cıbılkeşir gibi nesli tehlike

altındaki türlerin varlığı da göz önünde bulundurulduğunda Botan Vadisi sadece rekreasyonel bir park değil aynı zamanda genetik bir rezervuar niteliğindedir (Kılınç, 2019).

Harita 3.7. Botan Vadisi Milli Parkı'nın habitat yapısı (DKMP, 2020).

3.1.7. Fauna çeşitliliği

Botan Vadisi Milli Parkı, zoocoğrafik açıdan Palearktık kuşağın güney sınırında yer alması ve farklı habitat tiplerini (derin kanyonlar, step alanları, sulak alanlar) bünyesinde barındırması nedeniyle, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin faunistik açıdan en bakir sahalarından biridir. Bölgedeki yerleşim baskısı ve yoğun tarımsal faaliyetler, yaban hayatını ovalardan uzaklaştırarak insanın ulaşmasının güç olduğu sarp vadi yamaçlarına sıkıştırmıştır. Bu nedenle Botan Vadisi Milli Parkı, çevresindeki yoğun antropojenik kuşatma altında adeta bir biyolojik sığınak işlevi görmektedir (Ayberk, 2013).

Sarp kayalıklar, mağaralar ve nehir ekosisteminden oluşan bu sığınakta yapılan saha çalışmaları sonucunda, alanda 27 memeli türünün yaşadığı tespit edilmiştir (DKMP, 2020). Bölgenin en karakteristik türü sarp kayalıklarda yaşayan ve Botan Vadisi Milli Parkı'nın simgesi kabul edilen yaban keçisi ve çengel boynuzlu dağ keçisidir. Pervari ve Şirvan hattındaki yüksek rakımlı kayalıklarda yaşayan bu türler, kaçak avcılık baskısı altında var olma mücadelesi vermektedir (Kılınç, 2019). Ayrıca besin zincirinin üst halkalarında yer alan çizgili sırtlan, su samuru ve alaca sansar gibi koruma önceliği yüksek türlerin varlığı, ekosistemin işlevselliğini koruduğunun en güçlü örneğidir (DKMP, 2020).

Kanatlı faunası açısından incelendiğinde, vadinin 152 kuş türüne ev sahipliği yaptığı ve özellikle yırtıcı kuşlar için önemli bir üreme alanı olduğu görülmektedir. Küçük akbaba, kızıl akbaba ve gökdoğan gibi türler, vadinin güçlü termik hava akımlarını kullanarak avlanmakta ve süzölmektedir. Ayrıca Siirt kültürüyle özdeşleşen ve step formasyonlarında sıkça rastlanan kınalı keklik, bölgenin önemli faunistik değerlerinden biridir (DKMP, 2020). Alkan (2018), vadinin bu zenginliğinin kuş gözlem turizmi açısından uluslararası bir potansiyel taşıdığını vurgulamaktadır.

Botan Vadisi Milli Parkı'nın sucul ekosistemi ise hem küresel ölçekte nadir türleri barındırması hem de ciddi antropojenik tehditler altında olmasıyla dikkat çekmektedir. Botan Çayı küresel ölçekte nesli tehlike altında olan firat kaplumbağası ve endemik firat tunası gibi hassas türlere, ayrıca yerel halkın şabot ve zom olarak adlandırdığı balık türlerine ev sahipliği yapmaktadır (DKMP, 2020). Ancak nehir üzerinde kurulan Alkumru, Kirazlı ve Çetin Barajları, sucul faunanın kaderini önemli oranda değiştirmiştir. Bu barajlar akarsuyun akarsu özelliğini yitirip durgun su özelliğine geçmesini sağlayarak göç eden türlerin yollarını kapatmış ve nehir yatağındaki istilacı türlerin (Sazan vb.) artmasına neden olmuştur (Özgen ve Karadoğan, 2011; Aydın, 2025). Ayrıca ani su bırakma işlemleri, kıyı hattında yuvalanan su kuşlarının ve amfibilerin yaşam döngüsünü tehdit eden en büyük stres faktörü haline gelmiştir (Aydın, 2025).

Turizm ve rekreasyonel açıdan değerlendirildiğinde sahadaki bu faunistik çeşitlilik, Botan Vadisi Milli Parkı'nı klasik kitle turizminden ayırıştırarak nitelikli bir ekoturizm ve yaban hayatı gözlem merkezine dönüştürme potansiyeline sahiptir. Özellikle yırtıcı kuşların varlığı kuş gözlemciliği ve yaban hayatı fotoğrafçılığı gibi katma değeri yüksek rekreasyonel faaliyetler için güçlü bir çekim unsuru oluşturmaktadır.

3.1.8. Doğal doku ve peyzaj görünümü

Botan Vadisi Milli Parkı, sahip olduğu jeomorfolojik çeşitlilik ve hidrografik dinamikler doğal, kültürel ve antropojenik öğelerin iç içe geçtiği çok katmanlı ve hibrit bir peyzaj karakterine sahiptir. Yatay düzlemdeki durgun su yüzeyleri ile dikey düzlemdeki sarp kaya duvarları arasındaki alan, bölgenin görsel kimliğini oluşturmaktadır. Botan Vadisi Milli Park'ının peyzaj karakterini belirleyen en baskın unsur, Alkan'ın (2018) da vurguladığı gibi düşey hatların yaygın oluşudur. Özellikle kireçtaşı kornişlerinin oluşturduğu yeryüzü şekilleri ve Rasıl Hacı (Delikli Taş) Tepesi gibi seyir noktaları, vadinin ziyaretçilere görsel anlamda cazip gelmesini sağlamaktadır. Bu noktalardan bakıldığında, yüzlerce metre derinlikteki kanyon tabanı ve ufuk çizgisini kapatan dağ sıraları, ziyaretçilere çeşitli rekreasyonel faaliyet imkânları sunmaktadır (Alkan, 2018).

Botan Vadisi Milli Parkı'nın jeomorfolojik yapısı, farklı renk tonlarındaki jeolojik katmanların (kireçtaşı, marn, kumtaşı) oluşturduğu doğal doku ve bitki örtüsünün mevsimsel renk geçişleri ile zenginleşmektedir. Ancak bu görünüm, yer yer Kezer Üzüm'ün (2024) tanımladığı badlands topoğrafyasıyla kesintiye uğramıştır. Bitki örtüsünden yoksun, yağmur sularıyla yarılmış olan bu erozyonel alanlar, Botan Vadisi Milli Parkı'nın dinamik yönünü temsil etmektedir.

Son yıllarda Botan Vadisi Milli Parkı sınırlarında inşa edilen barajlar Botan Vadisi'nin peyzaj algısını tümünden değiştirmiştir. Vadi tabanına yayılan sular, eski hırçın akarsu imajını silerek vadiye İskandinav kıyılarındaki fiyort tipli kıyıları andıran sakin, mavi ve yansıtıcı bir görünüm kazandırmıştır (Özgen ve Karadoğan, 2011). Aydın (2025), bu geniş su aynalarının gökyüzünü ve dağları yansıtarak görsel derinliği artırdığını, ancak aynı zamanda vadi tabanındaki doğal dokuyu yutarak yapay bir peyzaj katmanı oluşturduğunu belirtmektedir.

Peyzajın kültürel boyutu ise insan eliyle şekillenen teraslı tarım alanları, tarihi manastır kalıntıları ve ünlü Akabe Yolu gibi miras öğeleriyle somutlaşmaktadır (DKMP, 2020). Bayazit (2025), Siirt kent kimliği analizinde Botan Vadisi'ni kent için doğal bir eşik olarak tanımlarken, Tillo bölgesindeki İbrahim Hakkı Hazretleri'nin ışık hadisesi mekanizması, vadiyi sadece

izlenen bir manzara olmaktan çıkarıp izlenen ve düşünölen manevi bir kültürel peyzaja dönüştürmektedir (Ege, 2019; Aşut, 2025). Doğal ve kültürel öğelerin bu denli iç içe geçtiği yapı, Botan Vadisi Milli Parkı'nı kültürel peyzaj statüsünde değerlendirilmesi gereken bir miras alanı kimliğine kavuşturmuştur.

Fotoğraf 3.1. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan deliklitaş (DKMP, 2020).

Fotoğraf 3.2. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan kafe (DKMP, 2020).

Fotoğraf 3.3. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (1).

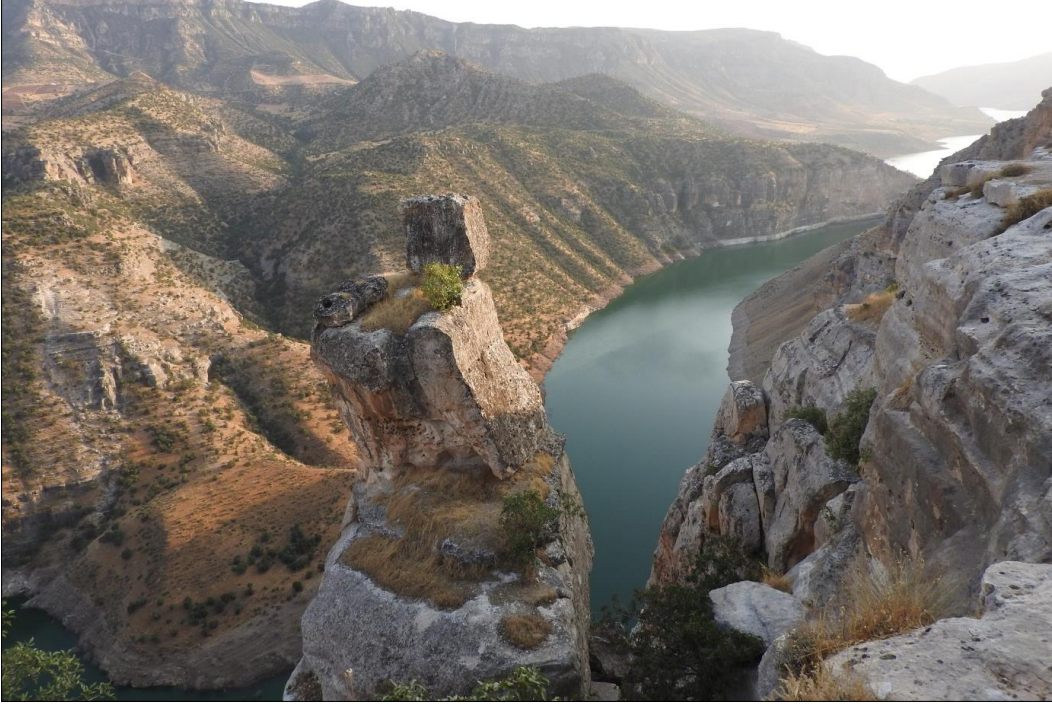
Fotoğraf 3.4. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan piknik alanı (DKMP, 2020).

Fotoğraf 3.5. Botan Vadisi Milli park içinde yer alan kafe bahçesi (DKMP, 2020).

Fotoğraf 3.6. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (3).

Fotoğraf 3.7. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (4) (DKMP, 2020).

Fotoğraf 3.8. Botan Vadisi Milli Parkına ait görüntü (5).

4. BOTAN VADİSİ MİLLİ PARKI'NIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

4.1. Milli Park – Ziyaretçi İlişkisi

4.1.1. Ankete katılanların demografik özellikleri

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin sosyo-demografik profilleri ve Botan Vadisi Milli Parkı'na ilişkin kullanım alışkanlıkları detaylı olarak incelenmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 4.1.'de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları

Değişkenler	Gruplar	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	125	61,9
	Kadın	77	38,1
Yaş	18-30	89	44,1
	31-40	87	43,1
	41-50	20	9,9
	51-64	6	3,0
Medeni Durum	Evli	100	49,5
	Bekar	99	49,0
	Diğer	3	1,5
Öğrenim Durumu	Okuryazar değil	3	1,5
	İlkokul	1	0,5
	Ortaokul	3	1,5
	Lise	49	24,3
	Yüksekokul	18	8,9
	Lisans	101	50,0
	Lisansüstü	27	13,4
Meslek	Memur	102	50,5
	İşçi	16	7,9
	Serbest Meslek	10	5,0
	Emekli	1	0,5
	Ev Hanımı	10	5,0
	Öğrenci	33	16,3
	Esnaf	4	2,0
	Diğer	26	12,9
Aylık Gelir (TL)	22.104,67 TL altı	53	26,2
	22.104,68 – 50.000 TL	40	19,8
	50.001 – 80.000 TL	98	48,5
	80.001 – 100.000 TL	5	2,5
	100.001 TL ve üzeri	6	3,0
Geliş Yeri	Siirt Merkez	147	72,8
	Siirt İlçeleri	33	16,3
	Diğer İl	21	10,4
	Yurt Dışı	1	0,5
Ziyaret Sıklığı	Bu, ilk ziyaretim	18	8,9
	Her hafta	17	8,4

	Ayda bir	20	9,9
	Ayda birkaç kez	15	7,4
	Yılda bir kez	22	10,9
	Yılda birkaç kez	60	29,7
	Belirli bir sıklığım yok	50	24,8
Ziyaret Mevsimi	Kış (Aralık–Ocak–Şubat)	7	3,5
	İlkbahar (Mart–Nisan–Mayıs)	100	49,5
	Yaz (Haziran–Temmuz–Ağustos)	81	40,1
	Sonbahar (Eylül–Ekim–Kasım)	14	6,9
Ulaşım Aracı	Özel araç	166	82,2
	Tur otobüsü	3	1,5
	Toplu taşıma	20	9,9
	Taksi	9	4,5
	Yürüyerek	4	2,0
Haberdar Olma	Tavsiye üzerine	83	41,1
	Televizyon	1	0,5
	Sosyal medya	44	21,8
	Gazete / Dergi	1	0,5
	İnternet / Blog	10	5,0
	Daha önceki ziyaretim	62	30,7
	Diğer	1	0,5
Toplam		202	100,0

Tablo 4.1.'de yer alan veriler cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından incelendiğinde, araştırmaya katılan toplam 202 ziyaretçinin %61,9'unun erkek, %38,1'inin ise kadın olduğu görülmektedir. Bu bulgu, Botan Vadisi Milli Parkı'nın ziyaretçi profili içerisinde erkeklerin sayısal olarak daha baskın bir konumda olduğunu göstermektedir. Erkek ziyaretçi oranının yüksek olması, parkta gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlerin (doğa yürüyüşü, seyir alanları, piknik ve açık alan kullanımı gibi) fiziksel hareket gerektiren nitelikte olmasıyla ilişkili olarak değerlendirilebilir.

Yaş dağılımı incelendiğinde, örneklemin büyük ölçüde genç ve orta yaş grubundan oluştuğu dikkat çekmektedir. Ziyaretçilerin %44,1'i 18–30 yaş aralığında, %43,1'i ise 31–40 yaş grubunda yer almaktadır. Buna karşılık, 41 yaş ve üzerindeki ziyaretçilerin oranı toplamda %12,9 ile sınırlı kalmıştır. Bu durum, Botan Vadisi Milli Parkı'nın daha çok genç ve aktif bireyler tarafından tercih edilen bir rekreasyon alanı olduğunu göstermektedir. Literatürde doğa temelli rekreasyon alanlarının ağırlıklı olarak genç nüfus tarafından kullanıldığı belirtilmiş olup elde edilen bu bulgu literatür ile paralellik göstermektedir.

Ziyaretçilerin sosyo-ekonomik özellikleri incelendiğinde, ziyaretçi profilinin eğitim düzeyinin genel olarak yüksek olduğu görülmektedir. Ziyaretçilerin yarısı (%50,0) lisans mezunu olup bunu %24,3 ile lise ve %13,4 ile lisansüstü mezunları izlemektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin oranının oldukça sınırlı olması, Botan Vadisi Milli Parkı'nın daha

çok bilinçli tercihler doğrultusunda ziyaret edilen bir rekreasyon alanı olduğunu göstermektedir. Bu durum ziyaretçilerin çevre bilinci, rekreasyon algısı ve sürdürülebilirlik farkındalığının görece yüksek olabileceğine işaret etmektedir.

Meslek gruplarına göre dağılım incelendiğinde, ziyaretçilerin yarısından fazlasını %50,5 oranıyla memurlar oluşturmaktadır. Bunu %16,3 ile öğrenciler ve %12,9 ile diğer meslek grupları takip etmektedir. Bu dağılım, Botan Vadisi Milli Parkı'nın özellikle kamu çalışanları ve eğitimle ilişkili gruplar tarafından tercih edilen bir rekreasyon alanı olduğunu göstermektedir. Aylık gelir düzeyi açısından değerlendirildiğinde ise ziyaretçilerin %48,5'inin 50.001–80.000 TL aralığında gelir elde ettiği, %19,8'inin 22.104,68-50.000 TL arasında gelir elde ettiği, %26,2'sinin ise 22.104,67 TL'nin altında gelir grubunda yer aldığı görülmektedir. Bu dağılım, parkın farklı gelir gruplarına hitap edebilen ekonomik açıdan erişilebilir bir rekreasyon alanı olduğunu göstermektedir.

Medeni durum değişkenine göre örneklemin dengeli bir dağılım sergilediği görülmektedir. Ziyaretçilerin %49,5'i evli, %49,0'ı ise bekâr bireylerden oluşmaktadır. Bu dengeli yapı, Botan Vadisi Milli Parkı'nın hem bireysel hem de aile odaklı kullanım için uygun bir rekreasyon alanı olduğunu göstermektedir.

Ziyaretçilerin ikamet bilgileri incelendiğinde, parkın ağırlıklı olarak yerel halk tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ziyaretçilerin %72,8'i Siirt Merkez'den, %16,3'ü Siirt'in ilçelerinden gelmektedir. Diğer illerden gelen ziyaretçi oranı %10,4 iken yurt dışından gelen ziyaretçi oranı %0,5 ile oldukça sınırlıdır. Bu durum, Botan Vadisi Milli Parkı'nın henüz ulusal ya da uluslararası ölçekte güçlü bir turizm destinasyonu niteliği kazanmadığını, daha çok yerel ölçekte düzenli kullanılan bir rekreasyon alanı olduğunu göstermektedir.

Ulaşım tercihlerine bakıldığında, ziyaretçilerin %82,2'lik büyük çoğunluğunun parka özel araçla ulaştığı görülmektedir. Toplu taşıma kullanım oranının %9,9 gibi sınırlı bir düzeyde kalması, parkın toplu taşıma ile erişilebilirliğinin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, özel araç sahipliği olmayan bireylerin parka erişimini zorlaştırmakta ve ziyaretçi çeşitliliğini sınırlandırabilmektedir.

Ziyaret sıklığı açısından değerlendirildiğinde, ziyaretçilerin %29,7'sinin parkı yılda birkaç kez, %24,8'inin ise belirli bir ziyaret sıklığına sahip olmadığı görülmektedir. Bu durum, Botan Vadisi Milli Parkı'nın düzenli ziyaret edilen bir rekreasyon alanı olmasının yanı sıra dönemsel ve plansız ziyaretlere de açık bir kullanım yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Ziyaret edilen mevsimler incelendiğinde, ziyaretlerin %49,5'lik oran ile ağırlıklı olarak

ilkbahar ve %40,1 oranıyla yaz aylarında gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum, parkın doğal peyzaj özelliklerinin bu dönemlerde daha cazip hale gelmesiyle ilişkilendirilebilir.

Son olarak; ziyaretçilerin park hakkında bilgi edinme kaynakları incelendiğinde, etkili unsurların %41,1 ile tavsiye ve %30,7 ile önceki ziyaret deneyimi olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, Botan Vadisi Milli Parkı'nın tanıtımının büyük ölçüde ağızdan ağıza iletişim ve bireysel deneyimler aracılığıyla gerçekleştiğini, kurumsal ve resmî tanıtım faaliyetlerinin ise sınırlı kaldığını göstermektedir.

4.1.2. Rekreasyon, hizmet alanlarına ve altyapıya yönelik tutumlar

Bu bölümde, ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyonel faaliyetlere ilişkin görüşleri ile parkın fiziki altyapısına, hizmet kalitesine ve kullanım düzenine ilişkin değerlendirmeleri ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Analizler, madde bazlı betimsel istatistikler, ölçek ortalamaları ve standart sapma değerleri üzerinden yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, ziyaretçilerin parkı hem kullanım memnuniyeti hem de iyileştirilmesi gereken alanlar açısından değerlendirdiklerini göstermektedir.

Tablo 4.2. Rekreasyon, alt yapı ve toplam ölçek puanlarına ilişkin betimsel istatistikler

Değişken	N	Min.	Maks.	Ort.	SS	Çarpıklık	Basıklık
Rekreasyon Ort.	202	1.00	5.00	3.81	1.21	-1.19	0.19
Alt Yapı Ort.	202	1.00	5.00	3.81	1.14	-1.02	0.13
Toplam Ort.	202	1.00	5.00	3.81	1.11	-1.23	0.51

Not. Ort. = Ortalama; SS = Standart Sapma.

Tablo 4.2.'ye göre rekreasyon, altyapı ve toplam ölçek puanlarının ortalamalarının eşit olduğu (Ort. = 3.81) görülmektedir. Bu bulgu, ziyaretçilerin hem rekreasyonel faaliyetlere hem de parkın hizmet ve altyapı koşullarına yönelik değerlendirmelerinin benzer seviyede olumlu bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, parkın sunduğu doğal rekreasyon fırsatları ile mevcut altyapı özelliklerinin ziyaretçi deneyiminde birbirini tamamlayan bir yapı oluşturduğuna işaret etmektedir.

Standart sapma değerleri incelendiğinde rekreasyon boyutunda (SS = 1.21) diğer boyutlara göre daha yüksek bir varyans olduğu dikkat çekmektedir. Bu sonuç, katılımcılar arasında rekreasyon beklentilerinin ve deneyim düzeylerinin farklılık gösterdiğini, yani parkta sunulan rekreasyonel faaliyetlerin kimi ziyaretçi tarafından yeterli görülürken kimileri tarafından geliştirilmesi gerektiğinin düşünüldüğünü göstermektedir. Buna karşın toplam ölçek

puanının daha düşük standart sapma değeri ($SS = 1.11$), ölçek genelinde algıların daha dengeli ve homojen olduğunu göstermektedir.

Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde tüm değişkenlerin $\pm 1,5$ aralığında yer aldığı görülmektedir. Rekreasyon boyutunda çarpıklık değerinin -1.19 , altyapı boyutunda -1.02 ve toplam ölçekte -1.23 olması, dağılımın sola çarpık olduğunu yani katılımcıların genel olarak ölçeğin yüksek puan seçeneklerini daha fazla tercih ettiğini göstermektedir. Bu bulgu, katılımcıların park deneyimini genellikle olumlu değerlendirdiğini, olumsuz ya da düşük puanlamaların daha sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır.

Basıklık değerleri (0.19 ; 0.13 ; 0.51) dağılımın aşırı keskin ya da yayvan olmadığını ve normallik varsayımını desteklediğini göstermektedir. Bu sonuç, veri setinin istatistiksel olarak parametrik testler için uygun olduğunu doğrulamaktadır. Genel olarak tablo 4.2. şu şekilde yorumlanabilir:

- Ziyaretçiler Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik genel olarak olumlu bir algıya sahiptir.
- Ortalama puanın ölçeğin orta noktasının üzerinde olması, parkın sunduğu rekreasyon ve altyapı hizmetlerinin katılımcılar tarafından tatmin edici bulunduğunu göstermektedir.
- Rekreasyon deneyiminde görüş farklılıkları daha belirgindir.
- Standart sapma değerinin daha yüksek olması, parkta sunulan rekreasyon faaliyetlerinin farklı ziyaretçilerin beklentilerini farklı oranlarda karşılayabildiğine işaret etmektedir.
- Veri dağılımı normallik varsayımlarını karşılamaktadır.
- Bu sonuç, yapılan bağımlı, bağımsız değişken testi, ANOVA ve korelasyon analizlerinin istatistiksel açıdan geçerli olduğunu desteklemektedir.
- Park algısı homojen ve tutarlı bir yapı göstermektedir.
- Rekreasyon, altyapı ve toplam ölçek puanlarının aynı olması, ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'nı genel olarak dengeli bir deneyim alanı olarak gördüğünü göstermektedir.
- Bu bulgular ışığında, Botan Vadisi Milli Parkı'nın rekreasyonel kullanım açısından güçlü bir potansiyele sahip olduğu, ancak ziyaretçi beklentilerinin çeşitliliğinin park yönetiminden daha esnek, zenginleştirilmiş ve sürdürülebilir planlama uygulamaları talep ettiğini söylemek mümkündür.

4.1.2.1. Rekreatyonel faaliyetlerin etkilerine yönelik tutumlar

Ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'nda yürütölen rekreatyonel faaliyetlerin çevresel, ekonomik ve yönetsel etkilerine yönelik tutumları, 7 maddeden oluşun "Rekreatyon Alt Boyutu" üzerinden incelenmiştir. Bu boyuta ait betimsel istatistikler ve maddelere verilen yanıtların ortalamaları Tablo 4.3.'te detaylandırılmıştır.

Tablo 4.3. Rekreatyonel faaliyetlerin etkilerine yönelik ziyaretçi görüşleri

Madde No	Madde İçeriği	Ort. (M)	SS
M1	Botan Vadisi Milli Parkı'nda yürütölen rekreatyonel faaliyetlerin parkın gelişimine olumlu katkıları sunduğunu düşünüyorum.	3,32	1,39
M2	Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreatyonel etkinliklerin çeşitlendirilerek nitelikli altyapı olanaklarıyla desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.	3,96	1,30
M3	Botan Vadisi Milli Parkı'nda doğa yürüyüşü, kampçılık, piknik ve doğa sporları gibi rekreatyonel etkinliklerin çeşitlendirilerek geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.	3,94	1,41
M4	Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreatyonel faaliyetlerin çevreye zarar vermeden ve doğayla uyum içinde yürütölmeye gerektiğine inanıyorum.	4,01	1,38
M5	Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki temiz hava ve doğal yaşam ortamının korunabilmesi için rekreatyonel faaliyetlerin kontrollü ve sınırlı biçimde yürütölmeye gerektiğini düşünüyorum.	3,92	1,36
M6	Botan Vadisi Milli Parkı'nda gerçekleştirilen rekreatyonel faaliyetlerin, yerel halkın ekonomik refahına dolaylı katkı sağladığını düşünüyorum.	3,66	1,35
M7	Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreatyonel alanların niteliksel olarak geliştirilmesi ve kamuoyuna yönelik tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum.	3,88	1,40
Genel Ort.	Rekreatyon Alt Boyutu Genel Ortalaması	3,81	1,21

Tablodaki değerlere göre, rekreatyon alt boyutuna ilişkin maddelerin ortalamalarının 3,32 ile 4,01 arasında değiştiği, genel ortalamasının ise 3,81 olduğu görölmektedir. Bu sonuç, ziyaretçilerin rekreatyonel faaliyetlere yönelik ifadeleri genel olarak olumlu karşıladıklarını ancak bazı maddelerde kararsız kaldıklarını göstermektedir.

Tablodaki maddeler tek tek incelendiğinde en yüksek ortalamanın "Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreatyonel faaliyetlerin çevreye zarar vermeden ve doğayla uyum içinde yürütölmeye gerektiğine inanıyorum." (M = 4,01; SS = 1,38) ifadesinde olduğu görölmektedir.

Bu bulgu, ziyaretçilerin doğa temelli rekreasyon faaliyetlerinin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde yürütülmesi gerektiğine dair güçlü bir bilinç taşıdıklarını göstermektedir. Kuşkusuz bu durum, milli park statüsündeki alanlarda sıkça karşılaşılan çevre koruma hassasiyeti ile uyumludur.

Rekreasyonel etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerektiğini ifade eden maddelerin ortalamalarının ($M2 = 3,96$ ve $M3 = 3,94$) yüksek olması, ziyaretçilerin mevcut rekreasyon içeriklerini önemli bulmakla birlikte, daha geniş kapsamlı faaliyet alternatifleri beklentisi taşıdığını göstermektedir. Özellikle kampçılık, doğa sporları, yürüyüş rotaları, piknik alanları ve tematik doğa etkinlikleri gibi faaliyetlere duyulan talep, parkın rekreasyon kapasitesinin henüz tam olarak kullanılmadığına işaret etmektedir.

Ziyaretçilerin kontrollü kullanım yönündeki ifadeye yüksek düzeyde katılım göstermesi ($M5 = 3,92$), parkın doğal dokusunun korunması gerektiğine yönelik görüş birliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, park yönetimi açısından taşıma kapasitesi planlaması, giriş kontrolü, hassas alanların sınırlı kullanımı ve ziyaretçi yönlendirme sistemleri gibi stratejilerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Rekreasyonel faaliyetlerin yerel ekonomiye katkısına yönelik algının ($M6 = 3,66$) diğer maddelere göre daha düşük olması, ziyaretçilerin parkın bölgesel kalkınma sürecindeki rolünü tam olarak fark etmediğini düşündürmektedir. Bunun nedeni, park içinde yerel ürün pazarları, rehberlik hizmetleri, yerel halkla etkileşim alanları veya turizm işletmelerinin görünür olmaması olabilir. Dolayısıyla, parkın yerel halk ile entegre edilen bir turizm modeli geliştirmesi bu algıyı güçlendirebilir.

Diğer yandan, “tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerektiğini” savunan madde ($M7 = 3,88$), parkın destinasyon olarak potansiyelinin fark edildiğini ancak tanıtım çalışmalarının yetersiz bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, parkın yalnızca yerel halk tarafından bilinen bir rekreasyon alanı olmaktan çıkıp daha geniş bir turistik markaya dönüşebilmesi için iletişim stratejileri geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Ölçek genel ortalamasının 3,81 olması, ziyaretçilerin rekreasyon boyutunda parkı orta-üst düzeyde olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Ancak standart sapma değerlerinin nispeten yüksek olması ($SS = 1,21$), rekreasyon deneyimlerinin ziyaretçiler arasında homojen olmadığını, deneyim kalitesinin ziyaret sıklığına, kullanılan alanlara, mevsime ve kullanıcı profiline göre değiştiğini göstermektedir.

Bu alt bölümün bulguları bütüncül olarak değerlendirildiğinde, ziyaretçilerin rekreasyonel faaliyetlere yönelik algılarının beş temel eğilim etrafında şekillendiği

görülmektedir. İlk olarak, veriler ziyaretçilerin çevresel duyarlılık düzeyinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Rekreatif faaliyetlerin doğayla uyumlu ve zarar vermeden yürütülmesi gerektiğine yönelik güçlü uzlaş, ziyaretçilerin milli park kavramını yalnızca bir kullanım alanı olarak değil, korunması gereken bir ekolojik değer olarak da algıladıklarını ortaya koymaktadır.

İkinci eğilim, rekreatif beklentilerin genişliği ve çeşitlilik talebidir. Ziyaretçiler, mevcut rekreatif olanakların geliştirilmesi gerektiğini ifade etmekte ve parkta daha fazla aktivite, donanım ve altyapı desteği beklemektedir. Bu durum, ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'nı pasif bir piknik alanından ziyade daha kapsamlı bir doğa turizmi ve ekoturizm destinasyonu olarak gördüklerini göstermektedir.

Üçüncü olarak ekonomik katkıya ilişkin farkındalığın sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Rekreatif faaliyetlerin yerel halkın refahına veya parkın gelişimine katkı sağladığı yönündeki ifadelerin daha düşük ortalama sahip olması, parkın mevcut kullanım modelinin ekonomik yönünün henüz ziyaretçiler tarafından görünür bulunmadığını göstermektedir. Bu durum, park yönetimi ile yerel ekonomi arasında henüz güçlü bir entegrasyon kurulmadığına işaret etmektedir.

Dördüncü eğilim, yönetsel planlama ve düzen ihtiyacıdır. Ziyaretçilerin önemli bir bölümü rekreatif faaliyetlerin kontrol altında tutulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durum ise parkın mevcut hâlinin plansız ya da yetersiz denetlendiği yönünde bir algıya işaret etmektedir.

Son olarak, tanıtım ve bilinirlik eksikliği dikkat çekmektedir. Ziyaretçiler parkın potansiyelinin yüksek olduğunu kabul etmekle birlikte, mevcut tanıtım düzeyinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu durum, Botan Vadisi Milli Parkı'nın marka değerinin henüz oluşmadığını ve bölgesel ya da ulusal düzeyde görünürlüğünün artırılması gerektiğini göstermektedir.

Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, sürdürülebilir rekreasyon yönetimi kapsamında Botan Vadisi Milli Parkı'nda planlı kullanım modelleri, taşıma kapasitesi uygulamaları, etkinlik çeşitlendirme, yerel halkın sürece dahil edilmesi ve tanıtım stratejilerinin güçlendirilmesi gibi alanlarda iyileştirmeye ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu yaklaşım, parkın hem ekolojik taşıma kapasitesini koruyarak hem de ziyaretçi memnuniyetini artırarak uzun vadede sürdürülebilir bir rekreasyon destinasyonu hâline gelmesine katkı sağlayacaktır.

4.1.2.2. Hizmet alanlarına ve altyapıya yönelik tutumlar

Bu bölümde, ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'nın fiziksel altyapısı, ulaşım olanakları, güvenlik önlemleri ve temel hizmetlerine yönelik algıları incelenmiştir. "Altyapı ve Hizmet Algısı" alt boyutunu oluşturan 8 maddenin betimsel istatistikleri Tablo 4.4.'te sunulmuştur.

Ölçekteki maddeler, genellikle mevcut durumdaki eksiklikleri veya sorunları ifade edecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu nedenle maddelere verilen yüksek katılım puanları, ziyaretçilerin söz konusu hizmeti yetersiz bulduğunu veya bir sorun algıladığını göstermektedir.

Tablo 4.4. Altyapı ve hizmet alanlarına yönelik ziyaretçi görüşleri

Madde No	Madde İçeriği	Ort. (M)	SS
M1	Botan Vadisi Milli Parkı'nda çevre kirliliği, temizlik ve atık yönetimi açısından sorunlar bulunduğunu düşünüyorum.	3,65	1,29
M2	Parkta ziyaretçileri bilgilendirmek amacıyla uyarı levhalarının yeterli sayıda ve uygun noktalarda yer alması gerektiğine inanıyorum.	3,84	1,20
M3	Botan Vadisi Milli Parkı'na ulaşımı sağlayan yolların durumu ile toplu taşıma hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünüyorum.	3,86	1,28
M4	Park alanında can ve mal güvenliği konusunda eksiklikler bulunduğunu düşünüyorum.	3,75	1,23
M5	Aşırı kalabalık, gürültü ve araç yoğunluğunun park alanındaki faaliyetleri olumsuz etkilediğine inanıyorum.	3,63	1,24
M6	Parkta su kaynakları ve tuvalet gibi temel altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünüyorum.	3,91	1,26
M7	Ziyaretçilerin konaklama ihtiyaçlarını karşılayacak uygun tesislerin sayıca ve nitelik olarak yetersiz olduğunu düşünüyorum.	3,92	1,27
M8	Botan Vadisi Milli Parkı'nda ziyaretçilere ayrılan alanların daha planlı, düzenli ve işlevsel biçimde tasarlanması gerektiğine inanıyorum.	3,94	1,30
Genel Ort.	Altyapı Alt Boyutu Genel Ortalaması	3,81	1,14

Tablo 4.4. incelendiğinde altyapı boyutuna ait maddelerin ortalamalarının 3,63 ile 3,94 aralığında değiştiği ve ölçek genel ortalamasının 3,81 olduğu görülmektedir. Bu bulgu, ziyaretçilerin parkın mevcut hizmet kalitesini tamamen yetersiz görmediğini ancak birçok unsurun geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu düşündüğünü göstermektedir. Standart sapma değerlerinin görece yüksek olması (SS = 1,14–1,30), ziyaretçilerin park altyapısına ilişkin deneyimlerinin homojen olmadığını ve mevsimsel yoğunluk, ziyaret edilen alanlar, erişim şekli ve kullanım amacı gibi unsurlara bağlı olarak farklılaşabildiğini göstermektedir.

Verilere göre en yüksek ortalamaya sahip ifade, ziyaretçilere ayrılan alanların daha planlı, işlevsel ve düzenli tasarlanması gerektiğini belirten maddedir ($M = 3,94$). Bu durum, parkın mekânsal organizasyonu konusunda ziyaretçiler arasında güçlü bir geliştirme beklentisi olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda özellikle piknik alanlarının düzenlenmesi, yürüyüş güzergâhlarının belirginleştirilmesi, seyir noktalarının planlanması, oturma alanlarının artırılması, araç park düzenlemelerinin iyileştirilmesi ve yönlendirme işaretlerinin sistematik hâle getirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Benzer biçimde konaklama tesislerinin sayıca ve nitelik olarak yetersiz olduğu yönündeki ifade ($M = 3,92$) ziyaretçiler tarafından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu bulgu, Botan Vadisi Milli Parkı'nın yalnızca gününbirlik rekreasyon alanı olarak değil aynı zamanda ekoturizm ve doğa temelli turizm faaliyetlerine ev sahipliği yapabilecek bir destinasyon olarak görüldüğünü göstermektedir. Ancak mevcut altyapı bu potansiyeli desteklemek için yeterli değildir.

Temel kullanım ihtiyaçlarına ilişkin ifade olan su kaynakları ve tuvalet altyapısının yetersiz olduğu görüşü ($M = 3,91$) parkta temel hizmet alanlarının ziyaretçi memnuniyetini sürdürülebilir şekilde desteklemek için geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu durum özellikle yoğun sezonlarda altyapı kapasitesinin sınırlı olduğu algısını güçlendirmektedir.

Altyapıya yönelik eleştirilerin yalnızca fiziksel donanım sınırlı olmadığı görülmektedir. Ulaşım ve erişilebilirlik sorunları ($M = 3,86$), uyarı ve yönlendirme tabelası eksiklikleri ($M = 3,84$) ve güvenlik hususlarındaki yetersizlik algısı ($M = 3,75$), ziyaretçi deneyimini etkileyen önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, park yönetiminin yalnızca doğal alanları korumaya değil erişim, bilgilendirme, düzenleme ve güvenlik süreçlerinin geliştirilmesine yönelik sistematik bir yaklaşım benimsemesi gerektiğine işaret etmektedir.

Ölçekte en düşük ortalamaya sahip ifade olan aşırı kalabalık ve araç yoğunluğunun faaliyetleri olumsuz etkilediği görüşünün ($M = 3,63$) nispeten daha düşük puan alması, yoğunluk ve ziyaret akışının diğer altyapı unsurları kadar kritik görülmediğini göstermektedir. Ancak bu ifadeye ilişkin yüksek standart sapma, bu algının mevsimsel olarak değiştiğini ve bazı dönemlerde daha belirgin sorunlara işaret ettiğini düşündürmektedir.

4.1.3. Tutum ölçeği üzerinden faktör analizi ve güvenilirlik

Araştırmada kullanılan ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek, maddelerin faktörlere doğru dağılıp dağılmadığını belirlemek ve veri setinin faktör analizi için uygunluğunu saptamak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır.

Analiz sürecinin ilk aşamasında verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü ve Bartlett Küresellik Testi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.5. KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Analiz	Değer
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği	0,955
Bartlett Küresellik Testi	3986,655
Ki-Kare (χ^2)	105
Serbestlik Derecesi (df)	0,000
Anlamlılık (p)	

*p < 0,001

Tablo 4.5'e göre KMO değeri 0,955 olarak hesaplanmış olup bu değer 0,90 eşik değerinin üzerinde olduğu için örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu göstermektedir. Bartlett Küresellik Testi sonucunun da istatistiksel olarak anlamlı çıkması ($\chi^2 = 3986,655$; df = 105; p < 0,001), değişkenler arasında anlamlı korelasyonlar bulunduğunu ve veri setinin faktör analizine uygun olduğunu doğrulamaktadır.

Bu doğrulama sonrasında faktör yapısını belirlemek amacıyla Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) uygulanmış ve döndürme yöntemi olarak Varimax rotasyonu tercih edilmiştir. Analiz sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan bileşenler dikkate alınmış ve ölçeğin iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Bu iki faktörün toplam varyansın %81,51'ini açıklaması, sosyal bilimler araştırmalarında kabul edilen standartlara göre oldukça güçlü bir yapı geçerliliğine işaret etmektedir. Çünkü varyans açıklama oranının %60'ın üzerinde olması güçlü yapısal uyumun göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Elde edilen bulgulara göre birinci faktörün "Sürdürülebilir Rekreasyon Tutumu" olarak adlandırılabilir yapıyı temsil ettiği görülmektedir. Toplam 7 maddeden oluşan bu faktör tek başına toplam varyansın %72,71'ini açıklamaktadır. İkinci faktör ise parkın fiziksel ve fonksiyonel özelliklerine yönelik algıyı temsil eden "Altyapı ve Hizmet Algısı" olarak tanımlanmıştır ve toplam 8 maddeden oluşarak varyansın %8,79'unu açıklamaktadır. Her iki faktörün de anlamlı ve güçlü yük değerleri ile modele katkı sağladığı görülmektedir.

Ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla Cronbach's Alpha katsayıları incelendiğinde, toplam ölçek için 0,972, rekreasyon alt boyutu için 0,954 ve altyapı boyutu için 0,968 değerlerinin elde edildiği görülmüştür. Tüm değerlerin 0,90'ın üzerinde olması, ölçeğin oldukça yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda araştırmada kullanılan ölçeğin hem geçerli hem de güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.1.4. Demografik değişkenlere göre farklılıkların incelenmesi

Bu bölümde, ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik sürdürülebilir rekreasyon ve altyapı algılarının; cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve yaş gibi demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesi nedeniyle analizlerde parametrik testler olan Bağımsız Örneklem T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

4.1.4.1. Cinsiyete göre farklılık analizi

Ziyaretçilerin rekreasyon, altyapı ve toplam ölçek puanlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analiz öncesinde varyansların homojenliği Levene testi ile değerlendirilmiş ve tüm değişkenlerde varyansların eşit olduğu bulunmuştur ($p > .05$). Bu nedenle analiz bulguları eşit varyanslar varsayımı sağlanarak yorumlanmıştır.

Tablo 4.6. Cinsiyete göre farklılık analizi

Değişken	Cinsiyet	n	Ort. (M)	SS	t	df	p
Rekreasyon Ort.	Erkek	125	3,85	1,20	0,538	200	,591
	Kadın	77	3,75	1,24			
Alt Yapı Ort.	Erkek	125	3,86	1,12	0,675	200	,500
	Kadın	77	3,74	1,17			
Toplam Ölçek Ort.	Erkek	125	3,85	1,09	0,644	200	,520
	Kadın	77	3,75	1,15			

Not: $p < .05$ düzeyinde anlamlılık aranmıştır.

Tablo 4.6. incelendiğinde, elde edilen bulgular rekreasyon ortalamalarının erkek ziyaretçilerde $M = 3.85$, $SD = 1.20$; kadın ziyaretçilerde ise $M = 3.75$, $SD = 1.24$ olduğunu göstermektedir. Ancak iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t(200) = 0.538$, $p = .591$). Etki büyüklüğü Cohen's d değeri ($d = .078$) çok düşük düzeyde olup cinsiyetin rekreasyon algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Benzer şekilde, altyapı algısı puanlarında da cinsiyete bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($t(200) = 0.675$, $p = .500$). Erkeklerin ortalaması $M = 3.86$, $SD = 1.12$ iken kadın

ziyaretçiler $M = 3.74$, $SD = 1.17$ ortalama puan bildirmiştir. Cohen's d değeri ($d = .098$), farkın istatistiksel olarak önemsiz ve etki boyutunun oldukça küçük olduğunu göstermektedir.

Toplam ölçek puanları incelendiğinde benzer şekilde anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t(200) = 0.644$, $p = .520$). Erkek ziyaretçilerin toplam tutum ortalamaları $M = 3.85$, $SD = 1.09$ iken kadın katılımcıların ortalaması $M = 3.75$, $SD = 1.15$ olarak hesaplanmıştır. Cohen's d değeri ($.093$), gruplar arasındaki farkın hem istatistiksel hem pratik açıdan anlamlı olmadığını desteklemektedir.

Bu sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, kadın ve erkek ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik tutumlarının benzer olduğu, cinsiyetin park deneyimini veya algısını anlamlı düzeyde farklılaştırmadığı söylenebilir. Etki büyüklüklerinin oldukça düşük düzeyde olması, bulgunun yalnızca istatistiksel değil aynı zamanda uygulamalı açıdan da önemsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, parkın kullanımının toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız olarak benzer biçimde algılandığını ve park deneyiminin cinsiyete göre değişmediğini göstermektedir.

4.1.4.2. Yerleşim yerine göre ziyaretçi algılarının incelenmesi

Ziyaretçilerin yerleşim yerlerine (şehir merkezi, şehir ilçeleri, diğer iller ve yurtdışı) göre Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen betimsel istatistikler ve ANOVA sonuçları Tablo 4.7.'de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Yerleşim yerine göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Yerleşim Yeri	n	\bar{X} (M)	ss (SD)	F	p
Rekreasyon	Şehir Merkezi	147	3.71	1.24	2.362	.073
	Şehir İlçeleri	33	4.28	0.99		
	Diğer İller	21	3.76	1.23		
	Yurtdışı	1	5.00	-		
Alt Yapı	Şehir Merkezi	147	3.81	1.15	1.411	.241
	Şehir İlçeleri	33	4.02	0.95		
	Diğer İller	21	3.46	1.30		
	Yurtdışı	1	5.00	-		
Toplam Algı	Şehir Merkezi	147	3.76	1.13	1.715	.165
	Şehir İlçeleri	33	4.14	0.93		
	Diğer İller	21	3.60	1.20		
	Yurtdışı	1	5.00	-		

Tablo 4.7. incelendiğinde, ziyaretçilerin yerleşim yerleri ile rekreasyon ($F=2.362$; $p>.05$), alt yapı ($F=1.411$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=1.715$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, ziyaretçilerin geldikleri bölgenin parkın sürdürülebilirliğine yönelik genel algıları üzerinde belirleyici bir değişken olmadığını göstermektedir.

Ancak, istatistiksel anlamlılık tespit edilmemesine rağmen aritmetik ortalamalar üzerinden bir betimsel değerlendirme yapıldığında, gruplar arasında dikkat çekici eğilimler gözlemlenmektedir. Özellikle İlin ilçelerinden gelen ziyaretçilerin hem rekreasyon ($M=4.28$) hem de altyapı ($M=4.02$) boyutlarında diğer gruplara kıyasla en yüksek memnuniyet düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın, diğer illerden gelen ziyaretçilerin özellikle altyapı boyutunda ($M=3.46$) en düşük ortalamaya sahip olması dikkat çekicidir.

Bu durum, yakın çevrede ikamet eden (ilçe sakinleri) ziyaretçilerin parkı yerel bir cazibe merkezi olarak daha olumlu değerlendirdiğini ancak il dışından gelen ziyaretçilerin parkın fiziksel imkanları (ulaşım, tesis, hizmet kalitesi vb.) konusundaki beklentilerinin mevcut durumla tam olarak örtüşmediğini düşündürmektedir. Şehir merkezinden gelen ziyaretçilerin algı düzeyleri ise ($M=3.76$) orta düzeyde seyretmektedir. Ayrıca yurtdışı grubu örneklem sayısı ($n=1$) istatistiksel karşılaştırma için yetersiz olduğundan genel değerlendirmede yorum dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak, yerleşim yeri değişkeni istatistiksel bir fark yaratmasa da farklı hedef kitlelerin parka yönelik beklenti ve memnuniyet düzeylerinin homojen olmadığı söylenebilir.

4.1.4.3. Ulaşım aracına göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'na ulaşım sağladıkları araç türlerine (özel araç, tur otobüsü, toplu taşıma, taksi ve yürüyerek) göre rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analize ilişkin betimsel istatistikler ve test sonuçları Tablo 4.8.'de verilmiştir.

Tablo 4.8. Ulaşım aracına göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Ulaşım Aracı	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	Özel araç	166	3.82	1.22	0.751	.558
	Tur otobüsü	3	4.57	0.38		
	Toplu taşıma	20	3.73	1.22		
	Taksi	9	3.37	1.45		
	Yürüyerek	4	4.25	0.50		
Alt Yapı	Özel araç	166	3.80	1.14	0.574	.682

	Tur otobüsü	3	4.58	0.52		
	Toplu taşıma	20	3.83	1.14		
	Taksi	9	3.60	1.50		
	Yürüyerek	4	4.25	0.50		
	Özel araç	166	3.81	1.11		
Toplam Algı	Tur otobüsü	3	4.58	0.23	0.703	.590
	Toplu taşıma	20	3.78	1.08		
	Taksi	9	3.49	1.45		
	Yürüyerek	4	4.25	0.50		

Tablo 4.8.'deki analiz sonuçları incelendiğinde, ziyaretçilerin kullandıkları ulaşım aracı ile rekreasyon ($F=0.751$; $p>.05$), alt yapı ($F=0.574$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=0.703$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum, parka ulaşım şeklinin ziyaretçilerin park deneyimine yönelik genel algıları üzerinde belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir.

İstatistiksel anlamlılık bulunmamasına rağmen grupların aritmetik ortalamaları (M) üzerinden betimsel bir değerlendirme yapıldığında bazı eğilimler göze çarpmaktadır. Örneklem sayısı sınırlı olmakla birlikte ($n=3$), tur otobüsü ile gelen ziyaretçilerin hem rekreasyon ($M=4.57$) hem de altyapı ($M=4.58$) boyutlarında en yüksek memnuniyet düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, parka yürüyerek ulaşım sağlayan grubun da oldukça olumlu bir algıya sahip olduğu ($M=4.25$) tespit edilmiştir. Buna karşın, taksi kullanan ziyaretçilerin özellikle rekreasyon boyutunda ($M=3.37$) ve genel toplamda ($M=3.49$) diğer gruplara göre daha düşük puanlar verdiği görülmektedir.

Bu bulgular, organize turlarla gelen ziyaretçilerin ulaşım, otopark ve yönlendirme gibi lojistik süreçlerle daha az ilgilenmeleri nedeniyle parkın rekreasyonel değerine daha fazla odaklanabildikleri ve daha olumlu bir deneyim yaşadıkları şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan taksi ile ulaşım sağlayan ziyaretçilerin, muhtemelen yüksek ulaşım maliyetleri veya bireysel ulaşımında yaşadıkları zorluklar nedeniyle beklentilerinin yükseldiği ve buna bağlı olarak algı puanlarının daha düşük seyrettiği yorumu yapılabilir. En büyük grubu oluşturan özel araç kullanıcılarının ($n=166$) ise genel ortalamaya yakın ($M=3.81$) bir memnuniyet düzeyinde oldukları anlaşılmaktadır.

4.1.4.4. Ziyaret mevsimine göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'nı ziyaret ettikleri mevsimlere (kış, ilkbahar, yaz, sonbahar) göre rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-

Way ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen betimsel istatistikler ve test sonuçları Tablo 4.9.'da sunulmuştur.

Tablo 4.9. Ziyaret mevsimine göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Mevsim	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	Kış	7	2.65	1.63	2.258	.083
	İlkbahar	100	3.86	1.24		
	Yaz	81	3.85	1.14		
	Sonbahar	14	3.92	1.09		
Alt Yapı	Kış	7	2.98	1.46	1.618	.186
	İlkbahar	100	3.82	1.14		
	Yaz	81	3.91	1.10		
	Sonbahar	14	3.60	1.10		
Toplam Algı	Kış	7	2.83	1.45	1.992	.117
	İlkbahar	100	3.84	1.13		
	Yaz	81	3.88	1.04		
	Sonbahar	14	3.75	1.05		

Tablo 4.9. incelendiğinde, ziyaret mevsimi değişkeni ile rekreasyon ($F=2.258$; $p>.05$), alt yapı ($F=1.618$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=1.992$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuç, parkın genel algısının mevsimsel değişimlerden istatistiksel düzeyde etkilenmediğini gösterse de grup ortalamaları (M) üzerinden betimsel bir inceleme yapıldığında mevsimler arasında belirgin eğilim farklılıkları göze çarpmaktadır.

Özellikle kış mevsiminde parkı ziyaret eden ziyaretçilerin algı puanlarının, diğer tüm mevsimlere kıyasla oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kış aylarında rekreasyon algısı ($M=2.65$) ve toplam algı ($M=2.83$) "orta-altı" seviyelere gerilemiştir. İstatistiksel anlamlılığın sınırda kalması ($p=.083$), kış dönemi örneklem sayısının düşüklüğünden kaynaklanıyor olabilir ancak aritmetik ortalamadaki bu düşüş, parkın kış koşullarında sunduğu rekreasyonel olanakların kısıtlı olması veya hava şartlarının getirdiği zorluklarla ilişkilendirilebilir.

Buna karşın, ziyaretçi yoğunluğunun en fazla olduğu ilkbahar ($n=100$) ve yaz ($n=81$) aylarında algı puanları birbirine oldukça yakın ve yüksek seyretmektedir. Benzer şekilde sonbahar döneminde de rekreasyon algısının ($M=3.92$) yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bu bulgular, Botan Vadisi Milli Parkı'nın ziyaretçiler tarafından daha çok "bahar ve yaz destinasyonu" olarak algılandığını ve memnuniyet düzeyinin sıcak mevsimlerde optimize olduğunu, kış aylarında ise ziyaretçi deneyiminin fiziksel koşullar nedeniyle olumsuz etkilenebileceğini işaret etmektedir.

4.1.4.5. Haberdar olma kaynağına göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'ndan haberdar olma kaynaklarına (tavsiye, televizyon, sosyal medya, gazete/dergi, internet/blog, önceki ziyaret ve diğer) göre rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analize ait betimsel istatistikler ve test sonuçları Tablo 4.10'da sunulmuştur.

Tablo 4.10. Haberdar olma kaynağına göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Haberdar Olma Kaynağı	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	Tavsiye	83	3.80	1.16	0.804	.568
	Televizyon	1	1.57	-		
	Sosyal medya	44	3.92	1.26		
	Gazete/Dergi	1	4.71	-		
	İnternet/Blog	10	3.84	1.14		
	Önceki ziyaret	62	3.76	1.27		
	Diğer	1	4.57	-		
Alt Yapı	Tavsiye	83	3.82	1.10	0.522	.791
	Televizyon	1	2.00	-		
	Sosyal medya	44	3.78	1.17		
	Gazete/Dergi	1	3.25	-		
	İnternet/Blog	10	3.70	1.05		
	Önceki ziyaret	62	3.88	1.21		
	Diğer	1	3.63	-		
Toplam Algı	Tavsiye	83	3.81	1.05	0.562	.760
	Televizyon	1	1.80	-		
	Sosyal medya	44	3.85	1.14		
	Gazete/Dergi	1	3.93	-		
	İnternet/Blog	10	3.77	1.03		
	Önceki ziyaret	62	3.82	1.20		
	Diğer	1	4.07	-		

Tablo 4.10. incelendiğinde, ziyaretçilerin parktan haberdar olma kaynakları ile rekreasyon ($F=0.804$; $p>.05$), alt yapı ($F=0.522$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=0.562$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, bilgi kaynağının türünün (geleneksel medya, dijital medya veya kişilerarası iletişim), ziyaretçilerin park deneyimine yönelik algılarını istatistiksel düzeyde farklılaştırmadığını göstermektedir.

Gruplar arası dağılım ve aritmetik ortalamalar (M) üzerinden betimsel bir inceleme yapıldığında; ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun Tavsiye ($n=83$) ve Önceki Ziyaret ($n=62$) yoluyla parktan haberdar olduğu ve bu grupların memnuniyet düzeylerinin genel ortalamaya

paralel (M =3.80) seyrettiği görülmektedir. Bu durum parkın tanıtımında "ağızdan ağıza pazarlama" ve sadık ziyaretçi kitlesinin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Ayrıca sosyal medya üzerinden haberdar olan grubun (n=44) rekreasyon algısının (M=3.92) nispeten yüksek olması, dijital kanallarda yapılan paylaşımların ziyaretçi beklentilerini olumlu yönde şekillendirdiğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, televizyon (n=1) ve gazete/dergi (n=1) gibi geleneksel medya araçlarını kullanan katılımcı sayısının analiz için yetersiz olması nedeniyle, bu gruplara ait aşırı düşük (M=1.57) veya yüksek (M=4.71) değerler istatistiksel bir genellemeye dayanak oluşturmamakta ve bireysel deneyimler (uç değerler) olarak değerlendirilmiştir.

4.1.4.6. Ziyaret sıklığına göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'nı ziyaret etme sıklıklarına (ilk ziyaret, her hafta, ayda bir, ayda birkaç kez, yılda bir kez, yılda birkaç kez ve belirsiz sıklık) göre rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4.11.'de sunulmuştur.

Tablo 4.11. Ziyaret sıklığına göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Ziyaret Sıklığı	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	İlk ziyaret	18	3.77	1.24	1.209	.303
	Her hafta	17	3.78	1.36		
	Ayda bir	20	3.90	1.24		
	Ayda birkaç kez	15	3.06	1.48		
	Yılda bir kez	22	4.00	1.11		
	Yılda birkaç kez	60	3.95	1.21		
	Belirsiz sıklık	50	3.79	1.08		
Alt Yapı	İlk ziyaret	18	3.63	1.04	1.409	.213
	Her hafta	17	4.13	1.21		
	Ayda bir	20	3.83	1.15		
	Ayda birkaç kez	15	3.28	1.31		
	Yılda bir kez	22	4.24	1.08		
	Yılda birkaç kez	60	3.81	1.19		
	Belirsiz sıklık	50	3.74	1.01		
Toplam Algı	İlk ziyaret	18	3.70	0.99	1.268	.274
	Her hafta	17	3.97	1.25		
	Ayda bir	20	3.86	1.15		
	Ayda birkaç kez	15	3.18	1.33		
	Yılda bir kez	22	4.13	0.96		
	Yılda birkaç kez	60	3.87	1.14		
	Belirsiz sıklık	50	3.76	1.01		

Tablo 4.11. incelendiğinde, ziyaret sıklığı değişkeni ile rekreasyon ($F=1.209$; $p>.05$), alt yapı ($F=1.409$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=1.268$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu durum parkın ziyaret edilme sıklığının, ziyaretçilerin genel memnuniyet ve algı düzeyleri üzerinde istatistiksel açıdan belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir.

Ancak gruplar arası betimsel istatistikler (M) incelendiğinde, ziyaret sıklığına bağlı olarak algı farklılaşmaları olduğu görülmektedir. Özellikle "ayda birkaç kez" ziyaret eden grubun puanları, hem rekreasyon ($M=3.06$) hem de genel toplamda ($M=3.18$) en düşük seviyededir. Buna karşılık, parkı "yılda bir kez" ziyaret eden ziyaretçilerin rekreasyon ($M=4.00$) ve toplam algı ($M=4.13$) puanları ile "her hafta" ziyaret edenlerin altyapı puanları ($M=4.13$) en yüksek düzeydedir. Bu bulgular, parkı belirli aralıklarla sık ziyaret eden (ayda birkaç kez) kitlenin, parktaki eksikliklere veya sorunlara daha sık maruz kalmaları nedeniyle daha eleştirel bir tutum sergilediklerini düşündürmektedir.

4.1.4.7. Yaşa göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin yaş gruplarına (18-30, 31-40, 41-50 ve 51-64) göre Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4.12.'de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Yaşa göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Yaş Grubu	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	18-30	89	3.68	1.27	1.801	.148
	31-40	87	3.99	1.13		
	41-50	20	3.88	1.11		
	51-64	6	3.05	1.73		
Alt Yapı	18-30	89	3.75	1.15	0.906	.439
	31-40	87	3.94	1.12		
	41-50	20	3.65	1.08		
	51-64	6	3.38	1.46		
Toplam Algı	18-30	89	3.72	1.15	1.353	.258
	31-40	87	3.96	1.06		
	41-50	20	3.76	1.01		
	51-64	6	3.22	1.53		

Tablo 4.12.'deki bulgular incelendiğinde, ziyaretçilerin yaş grupları ile rekreasyon ($F=1.801$; $p>.05$), alt yapı ($F=0.906$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=1.353$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, ziyaretçilerin

yaşlarının parkın sürdürülebilirliğine yönelik genel algıları üzerinde belirleyici bir değişken olmadığını göstermektedir.

Bununla birlikte gruplar arası aritmetik ortalamalar (M) üzerinden betimsel bir inceleme yapıldığında, belirli yaş aralıklarında memnuniyet eğilimlerinin farklılaştığı görülmektedir. 31-40 yaş grubundaki ziyaretçiler hem rekreasyon (M=3.99) hem altyapı (M=3.94) hem de toplam algı (M=3.96) boyutlarında diğer tüm gruplara kıyasla görece en yüksek ortalamalara sahiptir. Bu durum, aktif çalışma hayatının içinde olan ve muhtemelen aileleriyle birlikte parkı ziyaret eden bu grubun, parkın sunduğu rekreasyonel olanaklardan en verimli şekilde faydalandığını düşündürmektedir.

Buna karşın, örneklem sayısı sınırlı olan (n=6) 51-64 yaş grubundaki ziyaretçilerin algı puanlarının tüm boyutlarda diğer gruplara göre daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir (rekreasyon M=3.05; toplam M=3.22). Sayısal kısıtlılığa rağmen ortaya çıkan bu tablo, parkın fiziksel koşullarının (yürüyüş yollarının eğimi, dinlenme alanlarının sıklığı vb.) ileri yaş grubundaki ziyaretçiler için zorlayıcı olabileceğine ve erişilebilirlik konusundaki beklentilerin tam olarak karşılanamadığına işaret edebilir. En genç grup olan 18-30 yaş aralığındaki ziyaretçilerin ise genel ortalamaya yakın (M=3.72) bir memnuniyet düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

4.1.4.8. Eğitim durumuna göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin eğitim düzeylerine (lise ve altı, yüksekokul, lisans ve lisansüstü) göre Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4.13.'de sunulmuştur.

Tablo 4.13. Eğitim durumuna göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Eğitim Durumu	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	Lise ve altı	56	3.64	1.21	2.075	.058
	Yüksekokul	18	3.58	1.13		
	Lisans	101	3.92	1.29		
	Lisansüstü	27	4.24	0.80		
Alt Yapı	Lise ve altı	56	3.65	1.17	1.803	.100
	Yüksekokul	18	3.53	1.22		
	Lisans	101	3.88	1.16		
	Lisansüstü	27	4.24	0.86		
Toplam	Lise ve altı	56	3.64	1.12	2.150	.049*

Algı	Yüksekokul	18	3.55	1.10
	Lisans	101	3.90	1.15
	Lisansüstü	27	4.24	0.76

*p < .05 düzeyinde anlamlı farklılık.

Tablo 4.13. incelendiğinde, eğitim durumu değişkeni ile toplam algı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (F=2.150; p=.049 < .05). Rekreasyon alt boyutunda ise elde edilen değer (p=.058), istatistiksel anlamlılık sınırına oldukça yaklaşmış olmakla birlikte, %95 güven düzeyinde anlamlı fark oluşturmamıştır. Alt yapı boyutunda da gruplar arası anlamlı bir fark görülmemiştir (p> .05).

Farklılığın kaynağını belirlemek üzere aritmetik ortalamalar (M) incelendiğinde, eğitim düzeyi ile memnuniyet algısı arasında genel bir artış eğilimi olduğu görülmektedir. Özellikle lisansüstü eğitime sahip ziyaretçiler, hem rekreasyon (M=4.24) hem altyapı (M=4.24) hem de toplam algı (M=4.24) boyutlarında diğer tüm eğitim gruplarından belirgin şekilde daha yüksek puanlara sahiptir. Buna karşılık, yüksekokul (M=3.55), lise ve altı (M=3.64) eğitim düzeyindeki ziyaretçilerin algı puanları görece daha düşük seyretmektedir.

Bulgular, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin çevre bilincinin ve sürdürülebilir kullanım farkındalığının arttığına, bu sayede parkı sadece fiziksel bir eğlence alanı olarak değil korunması gereken doğal bir değer olarak algıladıklarına işaret etmektedir. Lisansüstü eğitim grubunun, parkın sunduğu doğal rekreasyon olanaklarını (sessizlik, doğa gözlemi, fauna/flora zenginliği vb.) altyapı eksikliklerinden bağımsız olarak daha olumlu değerlendirdiği söylenebilir. Buna karşın, daha düşük eğitim düzeyindeki grupların, muhtemelen daha somut ve konfor odaklı (piknik alanı, tesis, büfe vb.) beklentilere sahip oldukları için mevcut durumdan daha az memnun kaldıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.1.4.9. Medeni duruma göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin medeni durumlarına (evli, bekar ve diğer) göre Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4.14.'de sunulmuştur.

Tablo 4.14. Medeni duruma göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Medeni Durum	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	Evli	100	3.85	1.17	5.176	.006*
	Bekar	99	3.84	1.21		

	Diğer	3	1.62	0.95		
Alt Yapı	Evli	100	3.89	1.09	6.304	.002*
	Bekar	99	3.80	1.13		
	Diğer	3	1.58	1.01		
Toplam Algı	Evli	100	3.87	1.03	6.431	.002*
	Bekar	99	3.82	1.13		
	Diğer	3	1.60	0.98		

*p < .05 düzeyinde anlamlı farklılık.

Tablo 4.14. incelendiğinde, medeni durum değişkeni ile rekreasyon (F=5.176; p=.006), alt yapı (F=6.304; p=.002) ve toplam algı (F=6.431; p=.002) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (p < .05).

Ancak farklılığın kaynağını belirlemek üzere aritmetik ortalamalar (M) ve örneklem dağılımı incelendiğinde, ortaya çıkan bu istatistiksel anlamlılığın büyük ölçüde "diğer" grubunun verilerinden kaynaklandığı görülmektedir. Örneklem sayısı istatistiksel karşılaştırma için oldukça yetersiz olan (n=3) bu grubun ortalama puanları (M_Toplam= 1.60), genel ortalamanın çok altında kalarak analizi yapay bir şekilde farklılaşmaya itmiştir. Bu durum, söz konusu farkın genel bir eğilimden ziyade bu küçük gruptaki ziyaretçilerin bireysel olumsuz deneyimlerinden (uç değer etkisi) kaynaklandığını göstermektedir.

Öte yandan, araştırmanın ana örneklemini oluşturan (Total N=199) evli (M=3.87) ve bekar (M=3.82) ziyaretçilerin algı puanları birbirine oldukça yakındır. Bu iki ana grup arasında belirgin bir memnuniyet farkı bulunmamaktadır. Bu bulgu, Botan Vadisi Milli Parkı'nın hem aileler hem de bireysel ziyaretçiler için benzer düzeyde tatmin edici ve kapsayıcı bir rekreasyon alanı olduğunu, medeni durumun ana ziyaretçi kitlesinin memnuniyeti üzerinde ayırt edici bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır.

4.1.4.10. Aylık gelire göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin aylık gelir düzeylerine (22,105 TL altı, 22,106-50,000 TL, 50,001-80,000 TL, 80,001-100,000 TL ve 100,001 TL üstü) göre Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4.15.'te sunulmuştur.

Tablo 4.15. Aylık gelire göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Gelir Grubu	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	22,105 TL altı	53	3.64	1.26	2.049	.089
	22,106-50,000 TL	40	3.48	1.26		
	50,001-80,000 TL	98	4.05	1.13		

	80,001-100,000 TL	5	3.63	1.59		
	100,001 TL üstü	6	3.79	1.10		
	22,105 TL altı	53	3.79	1.11		
	22,106-50,000 TL	40	3.52	1.24		
Alt Yapı	50,001-80,000 TL	98	3.97	1.10	1.360	.249
	80,001-100,000 TL	5	3.35	1.46		
	100,001 TL üstü	6	3.83	0.86		
	22,105 TL altı	53	3.72	1.12		
	22,106-50,000 TL	40	3.50	1.16		
Toplam Algı	50,001-80,000 TL	98	4.01	1.05	1.783	.134
	80,001-100,000 TL	5	3.48	1.51		
	100,001 TL üstü	6	3.81	0.95		

Tablo 4.15. incelendiğinde, aylık gelir değişkeni ile rekreasyon ($F=2.049$; $p>.05$), alt yapı ($F=1.360$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=1.783$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, ziyaretçilerin ekonomik düzeylerinin park deneyimine ilişkin genel memnuniyet algıları üzerinde istatistiksel açıdan belirleyici bir etken olmadığını göstermektedir.

Bununla birlikte, gruplar arası betimsel istatistikler (M) incelendiğinde gelir ile algı arasında doğrusal olmayan, dikkat çekici bir ilişki göze çarpmaktadır. Örneklem en büyük kısmını oluşturan 50,001-80,000 TL gelir grubundaki ziyaretçiler, hem rekreasyon ($M=4.05$) hem de genel toplamda ($M=4.01$) en yüksek memnuniyet düzeyine sahiptir.

Buna karşılık, bu grubun hemen altında yer alan 22,106-50,000 TL grubu ($M=3.50$) ve hemen üstünde yer alan 80,001-100,000 TL grubu ($M=3.48$) daha düşük algı puanlarına sahiptir. Bu durum, orta-üst gelir grubunun (50-80 bin TL) parkın sunduğu imkanları fiyat/performans veya rekreasyonel fayda açısından en optimum seviyede değerlendirdiğini, daha düşük gelir gruplarının maliyet baskısı, daha yüksek gelir gruplarının ise muhtemelen daha yüksek hizmet standardı beklentisi nedeniyle parktan nispeten daha az memnun kaldıklarını düşündürmektedir.

4.1.4.11. Mesleğe göre algı puanlarının incelenmesi

Ziyaretçilerin meslek gruplarına (memur, öğrenci, ev hanımı, esnaf ve diğer) göre Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik rekreasyon, altyapı ve toplam algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen veriler Tablo 4.16.'da sunulmuştur.

Tablo 4.16. Mesleğe göre algı puanlarının betimsel istatistikleri ve ANOVA sonuçları

Değişken	Meslek Grubu	n	M	SD	F	p
Rekreasyon	Memur	102	4.04	1.09	1.862	.078
	Öğrenci	33	3.41	1.32		
	Ev Hanımı	10	3.97	0.60		
	Esnaf	4	2.64	1.39		
	Diğer	26	3.70	1.38		
Alt Yapı	Memur	102	3.99	1.05	1.395	.209
	Öğrenci	33	3.51	1.16		
	Ev Hanımı	10	4.18	1.06		
	Esnaf	4	3.25	1.50		
	Diğer	26	3.69	1.21		
Toplam Algı	Memur	102	4.01	1.01	1.738	.102
	Öğrenci	33	3.46	1.19		
	Ev Hanımı	10	4.08	0.67		
	Esnaf	4	2.97	1.37		
	Diğer	26	3.69	1.24		

Not: Analize yalnızca $n > 3$ olan meslek grupları dahil edilmiştir.

Tablo 4.16. incelendiğinde, meslek değişkeni ile rekreasyon ($F=1.862$; $p>.05$), alt yapı ($F=1.395$; $p>.05$) ve toplam algı ($F=1.738$; $p>.05$) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

İstatistiksel anlamlılık olmamasına rağmen, meslek gruplarının aritmetik ortalamaları (M) incelendiğinde belirgin farklılaşmalar göze çarpmaktadır. Özellikle memurlar ($M=4.01$) ve ev hanımları ($M=4.08$) toplam algı puanı en yüksek olan gruplardır. Memurların rekreasyon boyutunda ($M=4.04$), ev hanımlarının ise altyapı boyutunda ($M=4.18$) en yüksek memnuniyet düzeyine ulaştıkları görülmektedir. Bu durum, düzenli gelire ve belirli bir boş zaman düzenine sahip memur kesimi ile parkı sosyalleşme/dinlenme alanı olarak kullanan ev hanımlarının parktan daha fazla tatmin sağladıklarını düşündürmektedir.

Buna karşılık, esnaf grubu özellikle rekreasyon boyutunda ($M=2.64$) ve genel toplamda ($M=2.97$) en düşük puanlara sahiptir. Benzer şekilde öğrencilerin de algı puanları ($M=3.46$) genel ortalamanın altında kalmıştır. Esnaf grubunun düşük memnuniyeti, iş stresi ve zaman kısıtlılığı nedeniyle rekreasyonel beklentilerinin daha farklı olmasıyla, öğrencilerin durumu ise parkın sunduğu imkanları gençlerin beklentilerine (aktivite çeşitliliği, teknolojik altyapı vb.) göre yetersiz bulmalarıyla açıklanabilir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen bulgular; demografik özellikler, ziyaret alışkanlıkları ve sürdürülebilirlik algıları ekseninde ayrıntılı biçimde tartışılmıştır. İstatistiksel analizlerden elde edilen sonuçlar, ilgili literatürdeki çalışmalarla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde genel sonuçlara ulaşılmış ve hem uygulayıcılara hem de araştırmacılara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

5.1. Tartışma

Botan Vadisi Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanımına yönelik ziyaretçi algılarının incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular, tartışma bölümünde üç temel başlık altında ele alınmıştır:

1. Ziyaretçi Profili ve Kullanım Alışkanlıkları,
2. Rekreasyon ve Altyapı Algısı,
3. Demografik Değişkenlerin Algı Üzerindeki Etkisi.

5.1.1. Ziyaretçi profili ve kullanım alışkanlıkları üzerine tartışma

Araştırma bulguları, Botan Vadisi Milli Parkı ziyaretçilerinin demografik yapısının klasik “mesire alanı” ziyaretçilerinden kısmen farklılaştığını, ancak literatürde tanımlanan “ekoturizm katılımcısı” profiliyle önemli ölçüde benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ziyaretçilerin %87,2'sinin 18–40 yaş aralığında yer alması, parkın topoğrafik özellikleri (kanyon yapısı, eğimli yürüyüş parkurları, seyir terasları vb.) dikkate alındığında, daha çok genç ve fiziksel açıdan aktif bireylere hitap eden bir rekreasyon alanı olduğunu düşündürmektedir. Doğa temelli rekreasyon alanlarının genellikle genç ve orta yaş grupları tarafından tercih edildiğini ortaya koyan çalışmalarla bu bulgu uyumludur.

Cinsiyet dağılımında erkek ziyaretçilerin (%61,9) kadınlara göre daha yüksek oranda temsil edilmesi, bölgenin sosyo-kültürel yapısı, aile içi roller, alanın güvenlik algısı ve ulaşım koşullarıyla ilişkilendirilebilir. Kadınların rekreasyon alanlarına erişiminde güvenlik, ulaşım kolaylığı ve sosyal ortamın niteliği belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, Botan Vadisi Milli Parkı'nda güvenlik, aydınlatma, yönlendirme ve ulaşım konularında algılanan yetersizliklerin kadın ziyaretçilerin oranını sınırlıyor olabileceği değerlendirilebilir.

Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde ziyaretçilerin %63,4'ünün lisans ve lisansüstü mezunu olması çalışmanın dikkat çeken bulgularından biridir. Yüksek eğitim düzeyi, çevre bilinci, doğa koruma farkındalığı ve sürdürülebilirlik duyarlılığını artıran bir unsur olarak

kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Botan Vadisi Milli Parkı'nın yalnızca “piknik ve dinlenme alanı” olarak değil doğayı gözlemlene, deneyimleme ve koruma bilincine sahip bir ziyaretçi kitlesi tarafından tercih edildiği söylenebilir. Meslek grupları içinde memurların (%50,5) baskın olması da parkın düzenli gelire ve görece esnek boş zamana sahip bireyler için bir “hafta sonu kaçış alanı” işlevi gördüğünü göstermektedir.

Ulaşım tercihlerinde özel araç kullanım oranının %82,2 gibi oldukça yüksek bir düzeyde olması, parkın erişilebilirlik açısından önemli bir sorun alanına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir turizm ilkeleri gereği, korunan alanlara erişimde toplu taşıma ve düşük karbon ayak izine sahip ulaşım araçlarının teşvik edilmesi beklenmektedir. Mevcut durumda ise özel araca sahip olmayan bireylerin parka erişimde dezavantajlı konumda olduğu, dolayısıyla parkın kullanımının fiilen belirli gelir gruplarıyla sınırlanabildiği söylenebilir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirlik ve kamusal erişilebilirlik açısından dikkate alınması gereken önemli bir bulgudur.

Genel olarak ziyaret sıklığı incelendiğinde, parkın “yılda birkaç kez” ya da “yılda bir kez” düzenli biçimde ziyaret edilen bir rekreasyon alanı olduğu; “ilk kez” gelen ziyaretçi oranının ise görece düşük kaldığı görülmektedir. Bu bulgu, Botan Vadisi Milli Parkı'nın yeni kullanıcı çekmekten çok mevcut kullanıcı profili içinde “yeniden ziyaret” üreten bir yapıya sahip olduğunu düşündürmektedir. Ziyaretçilerin parktan çoğunlukla tavsiye ve önceki ziyaret deneyimi yoluyla haberdar olması, ağızdan ağıza iletişimin ve sosyal ilişkilerin park tanıtımında kurumsal tanıtım mekanizmalarından daha etkili olduğunu göstermektedir.

5.1.2. Rekreasyon ve altyapı algısı üzerine tartışma

Çalışmada kullanılan ölçeklerden elde edilen sonuçlar, ziyaretçilerin Botan Vadisi Milli Parkı'na yönelik genel algılarının orta-üst düzeyde olumlu olduğunu ortaya koymuştur. Rekreasyon, altyapı ve toplam ölçek puanlarının 3,81 ortalama değerinde buluşması, parkın sunduğu doğal çekicilik unsurlarının (manzara, kanyon yapısı, temiz hava vb.) ziyaretçi açısından tatmin edici olduğunu ancak bu çekiciliğin hizmet kalitesi ve altyapı açısından tam anlamıyla desteklenemediğini düşündürmektedir.

Rekreasyon boyutunda, en yüksek ortalamanın “rekreasyonel faaliyetlerin çevreye zarar vermeden ve doğayla uyum içinde yürütülmesi gerektiği” ifadesinde görülmesi, ziyaretçilerin güçlü bir çevresel duyarlılığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, milli park kavramının kullanıcılar tarafından yalnızca bir “eğlence ve dinlenme alanı” olarak değil aynı zamanda korunması gereken bir doğal değer alanı olarak da algılandığını ortaya koymaktadır.

Ziyaretçilerin rekreasyonel etkinliklerin çeşitlendirilmesine yönelik yüksek beklentiye sahip olmaları (kampçılık, doğa sporları, yürüyüş rotaları vb.), parkın yalnızca pasif piknik kullanımıyla sınırlı kalmaması gerektiğine işaret etmektedir. Aynı zamanda daha zengin ve deneyim odaklı etkinliklerin planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Altyapı ve hizmet alanlarına yönelik bulgular, parkın gelişime en açık yönlerini somut biçimde ortaya çıkarmaktadır. Tuvalet, su kaynakları, konaklama olanakları, temizlik ve atık yönetimi, güvenlik ve bilgilendirme tabelaları gibi temel hizmetlere ilişkin sorun algısının yüksek olması, mevcut altyapının artan ziyaretçi talebini karşılamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Özellikle “ziyaretçilere ayrılan alanların daha planlı, düzenli ve işlevsel biçimde tasarlanması gerektiği” ifadesinin yüksek ortalamaya sahip olması, mekânsal planlama ve alan yönetimi konusunda iyileştirilme ihtiyacına işaret etmektedir. Piknik alanları, otoparklar, yürüyüş parkurları ve seyir noktalarının birbirleriyle olan mekânsal ilişkilerinin netleştirilmesi hem ziyaretçi memnuniyeti hem de doğal alanın korunması açısından önem taşımaktadır.

Bu bulgular, ulusal ve uluslararası alanyazında vurgulanan “korunan alan yönetiminde altyapı yatırımlarının yalnızca fiziksel ihtiyaçlara değil aynı zamanda ekolojik taşıma kapasitesine ve sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı olarak planlanması gerektiği” görüşüyle uyumludur. Özellikle Botan Vadisi Milli Parkı gibi topoğrafyası hassas alanlarda yapılacak her türlü fiziksel düzenlemenin, uzun vadeli ekolojik etkileri gözetilerek yürütülmesi gerekmektedir.

5.1.3. Demografik değişkenlerin algı üzerindeki etkisi üzerine tartışma

Araştırmada demografik değişkenlerin (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir, meslek, medeni durum vb.) rekreasyon, altyapı ve toplam algı puanları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu değişkenlerin büyük çoğunluğunda istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmemiştir. Bu durum, Botan Vadisi Milli Parkı’na yönelik genel algının farklı sosyo-demografik gruplar arasında görece homojen bir yapı sergilediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle parkın sunduğu deneyim; cinsiyet, yaş, gelir ve meslek gibi değişkenlerden bağımsız olarak benzer düzeyde değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, eğitim düzeyi değişkeninde toplam algı puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiş ve eğitim düzeyi yükseldikçe park algısının da arttığı görülmüştür ($p = .049$). Lisansüstü eğitim grubunun en yüksek ortalamaya ($M = 4,24$) sahip olması, bu grubun parkı değerlendirirken daha çok doğal bütünlük, sessizlik, manzara gibi

çevresel niteliklere odaklandığını, fiziki konfor eksikliklerini ikincil düzeyde değerlendirdiğini düşündürmektedir. Buna karşılık, eğitim düzeyi nispeten düşük grupların altyapı ve hizmet eksikliklerini daha fazla önemseydiği ve memnuniyet düzeylerinin bu nedenle nispeten düşük seyrettiği söylenebilir. Bu bulgu, eğitim düzeyi ile çevresel algı ve sürdürülebilirlik bilinci arasındaki olumlu ilişkiyi desteklemektedir.

Gelir, yaş, meslek, yerleşim yeri, ziyaret sıklığı ve ziyaret mevsimi gibi değişkenlerde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamakla birlikte, betimsel ortalamalar bazı dikkat çekici eğilimlere işaret etmektedir. Örneğin, orta–üst gelir grubunda yer alan (50.001–80.000 TL) katılımcıların rekreasyon ve toplam algı puanlarının daha yüksek olması, bu grubun parkı kent yaşamının stresi ve yoğunluğundan kaçış için uygun maliyetli ve erişilebilir bir alternatif olarak gördüğünü düşündürmektedir. Benzer şekilde, 31–40 yaş grubunun ve memur–ev hanımı meslek gruplarının daha olumlu algıya sahip olması, aile temelli rekreasyon ve hafta sonu dinlenme pratikleriyle ilişkili olabilir.

Ziyaret sıklığı açısından, parkı “ayda birkaç kez” ziyaret eden grubun ortalamalarının düşük, “yılda bir kez” gelenlerin ortalamalarının ise daha yüksek olması, sık kullanıcıların parkın sorunlarını daha fazla gözlemlemeleri ve buna bağlı olarak daha eleştirel bir tutum geliştirmeleriyle açıklanabilir. Literatürde sık kullanımın zamanla beklenti düzeyini yükselttiği, küçük aksaklıkların bile daha belirgin algılanabildiği yönündeki bulgularla bu durum paralellik göstermektedir.

Ziyaret mevsimi değişkeninde kış aylarında algı puanlarının belirgin biçimde düşmesi, parkın dört mevsim etkin kullanımını sınırlayan en önemli unsurlardan birinin mevsimsellik olduğunu ortaya koymaktadır. Fiziksel koşullar, iklim ve altyapı yetersizlikleri, kış mevsiminde ziyaretçi deneyimini olumsuz etkileyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Genel olarak, demografik değişkenler üzerinden elde edilen bulgular, Botan Vadisi Milli Parkı’na yönelik algıların büyük ölçüde bireysel beklentiler, kullanım deneyimi ve çevresel değerlere atfedilen önem düzeyiyle biçimlendiğini göstermektedir. Bu durum, park yönetiminde tek tip kullanıcı anlayışından ziyade, farklı ziyaretçi gruplarının beklentilerini dikkate alan esnek ve çok katmanlı bir planlama yaklaşımına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

5.2. Sonuç

Botan Vadisi Milli Parkı'nın sürdürülebilir kullanımına yönelik ziyaretçi algılarını inceleyen bu araştırma, alanın mevcut durumu ve geleceğe yönelik taşıdığı potansiyel açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde:

- Botan Vadisi Milli Parkı, sahip olduğu jeolojik ve ekolojik özellikleriyle yüksek rekreasyonel potansiyele sahip olmakla birlikte, mevcut altyapı ve hizmet düzeyi bu potansiyelin tümüyle değerlendirilmesine izin vermemektedir.
- Ziyaretçilerin genel tutumlarının olumlu olması, parkın güçlü bir çekicilik değeri taşıdığını ancak altyapı yetersizliği, mekânsal planlama eksiklikleri ve mevsimsellik gibi faktörlerin bu değeri sınırladığını göstermektedir.
- Ziyaretçilerin büyük ölçüde “koruma–kullanma dengesi” temelli bir yaklaşımı benimsedikleri; yoğun yapılaşma ve betonlaşma yerine doğayla uyumlu, ekolojik ve estetik açıdan bütünlüklü çözümler bekledikleri görülmektedir.
- Eğitim düzeyi ile park algısı arasındaki pozitif ilişki, Botan Vadisi Milli Parkı'nın gelecekte çevre eğitimi, bilimsel turizm, doğa gözlemi ve ekoturizm odaklı etkinlikler için önemli bir potansiyel taşıdığını göstermektedir.
- Özel araç sahipliğinin park kullanımında belirleyici olması, erişim ve kamusallık açısından bir eşitsizlik yaratmaktadır. Bunun yanı sıra toplu taşıma imkânlarının sınırlılığı hem sosyal hem çevresel sürdürülebilirlik açısından sorun oluşturmaktadır.
- Parkın tanıtımının büyük ölçüde bireysel tavsiye ve önceki ziyaret deneyimine dayanması, kurumsal destinasyon yönetimi ve markalaşma süreçlerinin yetersizliğine işaret etmektedir.

Bu bağlamda Botan Vadisi Milli Parkı'nın mevcut durumunun yerel ölçekli bir mesire alanından, planlı ve sürdürülebilir yaklaşımlarla bölgesel hatta ulusal ölçekte tanınan bir doğa turizmi destinasyonuna dönüştürülebilecek bir potansiyele sahip olduğu söylenebilmektedir.

5.3. Öneriler

5.3.1. Park yönetimi ve karar vericilere yönelik öneriler

Eko-tasarım odaklı altyapı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir. Tuvalet, su, dinlenme ve gölgelik alanlar gibi temel donatılar, doğal çevreyle uyumlu malzeme ve tasarım ilkeleri kullanılarak yeniden düzenlenmeli; enerji verimliliği ve su tasarrufu sağlayan sistemler tercih edilmelidir.

Sürdürülebilir koruma-kullanma dengesinin tesisi amacıyla Botan Vadisi Milli Parkı alanında yapılacak yönetim planı; koruma değeri yüksek hassas bölgeler ile ziyaretçi kullanımının yoğunlaştığı alanlar arasında işlevsel bir mekânsal ayırım oluşturacak biçimde yapılandırılmalıdır. Park, koruma önceliği yüksek bölgeler ile yoğun ziyaretçi kullanımına açık alanlar arasında net bir zonlama ile planlanmalı; hassas ekosistemler kontrollü ve rehberli kullanıma açılmalıdır.

Sürdürülebilir ulaşım uygulamaları aktive edilmelidir. Özellikle hafta sonu ve yoğun dönemlerde kent merkezinden milli parka düzenli toplu taşıma seferleri sağlanarak hem özel araç bağımlılığı azaltılmalı hem de araç yoğunluğuna bağlı çevresel etkiler sınırlandırılmalıdır.

Ziyaretçiler üzerinde mevsimsel etkilerin azaltılması yönünde çalışmaların yapılması rekreasyonel faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından önemli bir yere sahiptir. Özellikle kış aylarında kullanılacak kapalı seyir alanları, iklim koşullarına uygun dinlenme birimleri ve kış temalı doğa etkinlikleri planlanarak parkın dört mevsim kullanılabilirliği artırılmalıdır.

Botan Vadisi Milli Parkı yönetim planı, yalnızca ekolojik koruma hedefleriyle sınırlı kalmamalı aynı zamanda bölgenin sosyo-ekonomik dinamiklerini güçlendirecek entegre bir kalkınma modeli sunmalıdır. Bu çerçevede, koruma alanının yarattığı ekonomik değerlerin yerel halka adil bir şekilde dağıtılması amacıyla yöre sakinlerine yönelik istihdam ve gelir getirici fırsatlar yaratılmalıdır. Özellikle ziyaretçi yoğunluğunun bulunduğu zamanlarda, mekânsal planlama ilkelerine sadık kalınarak sınırlandırılmış ticari alanlar tahsis edilmeli ve bu alanlarda yöresel ürünlerin pazarlanması sağlanmalıdır. Söz konusu ticari birimlerin işletme yönetimi ise özel teşebbüsler yerine; yerel kooperatifler, üretici birlikleri veya köy dernekleri gibi kolektif yapılarla kurumsal iş birlikleri çerçevesinde yürütülerek elde edilen gelirin doğrudan yerel ekonomiye dönmesi hedeflenmelidir.

Botan Vadisi Milli Park yönetiminde ziyaretçi deneyimini modernize etmek amacıyla bilişim ve iletişim teknolojilerine dayalı akıllı turizm altyapıları, sisteme entegre edilmelidir. Bu kapsamda; alana özgü geliştirilecek mobil arayüzler, flora ve fauna hakkında detaylı veri sunan QR kod destekli bilgilendirme panoları ve GPS tabanlı dijital yönlendirme sistemleri hayata geçirilmelidir. Söz konusu dijital araçlar sayesinde, fiziksel bir rehberle duyulan ihtiyaç minimize edilerek ziyaretçilere otonom bir keşif imkânı sunulması ve mekânsal farkındalığın artırılması sağlanmalıdır.

5.3.2. Pazarlama ve tanıtım çalışmaları için öneriler

Botan Vadisi Milli Parkı'nın tanıtım stratejileri, geleneksel 'görsel tüketim' algısının ötesine geçerek ziyaretçiyi alanla bütünleştiren 'deneyim odaklı' bir pazarlama yaklaşımı üzerine inşa edilmelidir. Bu bağlamda Botan Vadisi Milli Parkı, sadece uzaktan seyredilen statik bir manzara değil bizzat dahil olunan ve hissedilen dinamik bir yaşam alanı olarak konumlandırılmalıdır. Doğa yürüyüşü (trekking), doğa fotoğrafçılığı ve gün batımı gözlemi gibi rekreasyonel faaliyetler, ziyaretçilere bireysel eylemden ziyade, birbirini tamamlayan ve parkın doğal döngüsünü deneyimlemeyi sağlayan entegre turizm paketleri şeklinde aktarılmalıdır.

Alanın turistik cazibesini artırmak ve ziyaretçi talebini belirli dönemlere yayabilmek adına, alternatif turizm türleriyle desteklenen bir etkinlik planlaması hayata geçirilmelidir. Mevsimsel döngüler gözetilerek kurgulanacak doğa fotoğrafçılığı, gökyüzü gözlem şenlikleri veya yerel mutfak kültürünü öne çıkaran gastronomi etkinlikleri; ziyaretçi motivasyonunu çeşitlendirecektir. Bu tür tematik faaliyetler, Botan Vadisi Milli Parkı'nı sadece bir gezi noktası olmaktan çıkarıp farklı ilgi grupları için bir cazibe merkezi haline getirecektir.

5.3.3. Gelecek araştırmalar için akademik öneriler

Ziyaretçi dinamiklerinin tam olarak anlaşılabilmesi için çalışmaların kapsamı mevsimsel dalgalanmaları içerecek şekilde genişletilmelidir. Farklı iklim dönemlerinde yürütülecek saha araştırmalarıyla, ziyaretçi profilindeki ve mekan algısındaki mevsimsel dönüşümler detaylı bir biçimde analiz edilerek park yönetimi için daha sağlıklı veriler elde edilebilir.

Mevcut nicel verilerin sunduğu genel çerçeveyi derinleştirmek ve neden-sonuç ilişkilerini irdelemek amacıyla çalışma desenine nitel araştırma yöntemleri entegre edilmelidir. Özellikle derinlemesine mülakatlar ve odak grup çalışmaları kullanılarak alana aidiyeti yüksek olan sık ziyaretçi profilinin motivasyonları analiz edilmelidir. Bu kalitatif yaklaşım sayesinde

anketlerle tespit edilemeyen örtük memnuniyetsizlik nedenleri ve kullanıcı beklentileri çok daha detaylı bir biçimde ortaya konulabilir.

Park yönetiminin finansal sürdürülebilirliğini güvence altına almak ve kaynak tahsisinde verimliliği sağlamak adına ekonomik değerlendirme analizlerine başvurulmalıdır. Bu kapsamda, ziyaretçilerin iyileştirilmiş altyapı ve hizmet kalitesi karşılığında sergiledikleri ödeme arzusunu ölçen çalışmalar yürütülmelidir. Elde edilecek veriler, giriş ücretlerinin optimizasyonunda ve geleceğe yönelik yatırım projelerinin finansman planlamasında yönetime rasyonel bir zemin sunacaktır.

Sürdürülebilir bir yönetim modeli için yalnızca ziyaretçi talepleri değil aynı zamanda ev sahibi topluluk konumundaki yerel halkın algı ve tutumları da mercek altına alınmalıdır. Park sınırları ve etkileşim sahasında ikamet eden yerel nüfusun, turizm ve rekreasyonel faaliyetlere yönelik yaklaşımı bağımsız sosyolojik araştırmalarla irdelenmelidir. Bu analizler, koruma hedefleri ile yerel beklentiler arasında doğabilecek olası sosyo-mekânsal çatışma alanlarının önceden tespit edilmesine ve uzlaşma zeminlerinin oluşturulmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Akay, E. (2022). Siirt ili turizm potansiyelinin SWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 52-73.
- Akbulut, G., Atmış, E., & Günşen, H. B. (2015). Farklı ilgi gruplarının milli park algıları üzerine bir değerlendirme: Küre Dağları Milli Parkı örneği. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(1), 133-145.
- Aksu, Ö. V., Kılıç, C., Düzgüneş, E., Araz, N., & Öztürk, K. (2017). Altındere Vadisi Milli Parkı kullanıcılarının rekreasyonel memnuniyetini etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Ormanlık Araştırma Dergisi*, 4(1), 30-45.
- Akten, M. (2003). Isparta ilindeki bazı rekreasyon alanlarının mevcut potansiyellerinin belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A, Sayı: 2, 115-132.
- Akyol, A., & Uygun, A. A. (2017). Sürdürülebilir turizm uygulamaları kapsamında ziyaretçi tercihleri: Pastoral Vadi Ekolojik Yaşam Çiftliği örneği. *Turkish Journal of Forestry*, 18 (2), 133-139.
- Alkan, A. (2018). Orta ve aşağı Botan Vadisi'nin ekoturizm potansiyeline analitik bir yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı), 475-499.
- Alkan, A., & Çelebi, Ü. (2023). Siirt ilinde nüfusun ve yerleşmelerin yükselti basamaklarına göre dağılışı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 304-326.
- Altan, Ş. (2006). *Türkiye'de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Altuntaş, A. (2020). Siirt İli Tillo Tabiat Parkı'nın kullanıcı memnuniyeti açısından değerlendirilmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (18), 359-367.
- Aşut, B. (2025). *Siirt İlinin İnanç Turizm Mekanları Baykan ve Tillo (Aydınlar) Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Avcıkurt, C. (2003). *Turizm Sosyolojisi: Turist-Yerel Halk Etkileşimi* (2. Baskı, Cilt 71). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ayberk, C. (2013). *Siirt Merkez İlçesinin Coğrafi Etüdü*. (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aydın, A., Darıcı, B., & Taşçı, H. M. (2015). Uluslararası turizm talebini etkileyen ekonomik faktörler: Türkiye üzerine bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (45), 143-177.
- Aydın, N. (2025). *Siirt'te Botan Çayı Üzerinde Kurulan Barajların İklim Parametrelerine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Aydın, O., Ünalı, Ü. E., Duman, N., Çiçek, İ., & Türkoğlu, N. (2017). Türkiye'de su kıtlığının mekânsal ölçekte değerlendirilmesi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (68), 11-18.
- Bayazit, E. (2025). Kent kimliği kavramının Kevin Lynch yaklaşımıyla incelenmesi: Siirt kenti örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 26(2), 355-369.
- Bekdemir, Ü., Elmacı, S., & Sezer, İ. (2010). Turizmin kıskacında bir doğa koruma alanı: Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı. *Turkish Studies*, 5(4), 891-913.
- Bingül Bulut, M. B., & Yulu, A. (2022). Ağrı Dağı Milli Parkı'nda çevresel ve sosyal etkiler üzerine ziyaretçi görüşlerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 43-52.
- Çiftçi, Y. (2001). *Türkiye'deki Milli Parklar (Turizm Coğrafyası Açısından)*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağdelen, Ö. (2021). *Ekolojik Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Yerel Halkın Ekolojik Turizme Yönelik Algısı ve Tutumları: İbradı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

- Demir, C. (2001). *Milli Parklarda Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Sürdürülebilirliği: Türkiye'deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Demir, E. (2020). Turizmin sosyo-kültürel etkileri üzerine bir inceleme. *Antalya Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 62-77.
- Demirtaş, B. (2020). *Yerli Turistlerin Nemrut Dağı (Bitlis) Destinasyonu ile İlgili Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (2020). Botan Vadisi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı Analitik Etüt ve Sentez Raporu. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Milli parklar*. Erişim tarihi: 20 Eylül 2025, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/27/Milli-Parklar>
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Duman, T., Kozak, M., & Uysal, M. S. (2007). Turizmde ürün çeşitliliği yoluyla ürün değeri oluşturma: Türkiye'deki arz kaynakları üzerine bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 206-214.
- Durukan, Z. (2016). *Spil Dağı Milli Parkı'nın Turizm Coğrafyası*. (Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Ege, S. C. (2019). *Toplumsal Bellek ve Mekânsal Temsiller: Tillo (Siirt) Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu, S. (2022). Uluslararası uygulamalar ışığında Türkiye'de milli park yönetiminin değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı bir analiz. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 9(1), 8-23.
- Eryılmaz, A. G. (2018). *Kovada Gölü ve Kızıldağ Milli Parklarının Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçilerin ve Yerel Halkın Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Garda, B., & Temizel, M. (2016). Sürdürülebilir turizm çeşitleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 83-103.
- Göksu, U. (2022). *Korunan Alanlarda Taşıma Kapasitesi ve Ziyaretçi Memnuniyetinin Belirlenmesi: Karagöl-Sahara Milli Parkı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Artvin.
- Göktaş, T. H., & Arpa, N. Y. (2015). Ziyaretçi yönetimi bağlamında Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda rekreasyon deneyim kalitesinin saptanması. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(1), 146-161.
- Göktaş, T. H., & Kurkut, G. (2016). Korunan alanlarda sürdürülebilir ziyaretçi yönetimi: Stratejiler ve araçların incelenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 18(1), 118-131.
- Güleç, S. (1990). Orman içi dinlenme yerlerinin rekreasyon potansiyelinin saptanması yöntemi. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 40(B-1), 132-147.
- Karameşe, B. (2014). *Kapadokya Jeopark Önerisinin Yerel Halk Açısından Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- Kervankıran, İ., & Eryılmaz, A. G. (2015). Milli parkların sürdürülebilir kullanımı ve yönetim planı önerisi: Isparta ili örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34), 173-190.
- Kezer Üzüm, H. (2024). *Kayaboğaz'ın Doğusu ve Sağlarca Arasında Botan Çayı Vadisinin (Siirt) Gelişimi Üzerine Kütüphane Hareketlerinin Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Kılıç, M. (2018). *Türkiye'de Milli Parkların Gelişimi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Kılıç, M., & Kervankıran, İ. (2019). Türkiye’de milli parkçılığın kısa bir hikâyesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 72(0), 21-34.
- Kılıç, M., Kervankıran, İ., & Temurçin, K. (2025). Neyi, kimden koruyoruz? Türkiye'deki milli parkların politik ekoloji çerçevesinde değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (63), 97-124.
- Kılınç, N. (2019). *Siirt ve Çevresinin Turizm Coğrafyası*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, Y. (2017). *Koruma Alanlarının Çevresinde Nüfus Hareketleri: Kazdağı ve Manyas Kuşçenneti Milli Parkı Örneği*. (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Koçoğlu, C. M., Saraç, Ö., & Batman, O. (2020). Safranbolu’da sürdürülebilir turizm gelişmesine yönelik yerel halkın tutumları. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 202-219.
- Körpe, Ö. (2022). *Botan Vadisi Milli Parkı’nın Alternatif Turizm Açısından Analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Batman.
- Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada doğayı koruma hareketinin tarihsel gelişimi ve güncel boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 59-76.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2025). *Siirt, Erüh ve Tillo istasyonları 1990-2024 dönemi günlük maksimum-minimum sıcaklık, nispi nem, rüzgâr hızı ve yağış verileri* (E-82249336-299-366248 sayılı evrak eki). Ankara: T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.
- Mut, S. (2020). *Siirt Merkez ve Tillo (Aydınlar) İlçelerinde Karşılaştırmalı Arazi Kullanımı*. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Oğuzbey, U. (2025). *Rekreasyon Farkındalığının Boş Zaman Tatmini Üzerine Etkisi: Engelsiz Turizme Katılan Bireyler Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Özgen, N. (2002). *Kuruluş yeri bakımından Siirt şehri ve yakın çevresinin doğal ortam özellikleri* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özgen, N., & Karadoğan, S. (2009). Siirt şehrinin kuruluşu ve gelişimi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 61-81.
- Özgen, N., & Karadoğan, S. (2011). *Hidroelektrik Santrallerin (HES) Mekânsal Etkileri ve Coğrafi Planlamaya Yönelik Öneriler: Alkumru ve Kirazlı Barajları Örneği*. (Proje Raporu).
- Özgen, N., Tonbul, S., & Karadoğan, S. (2005). Siirt çevresinde kıvrımlı yapı elemanları, jeomorfolojik özellikleri ve gelişimi. *Sözlü Bildiri*, Prof. Dr. İsmail Yalçınlar Anısına Coğrafya Sempozyumu, İstanbul.
- Öztura, E. (2010). *Truva Tarihi Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı ve Spil Dağı Milli Parkı Ziyaretçilerinin Türkiye’de “Milli Park” Kavramı ve Eğitimi Üzerine Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Öztürk, Y. (2019). *Pervari (Siirt) Sinebel Yarma Vadisi ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Özüdoğru, E. (2015). Korunan alanlarda yönetim modeline yönelik değerlendirmeler. *Memleket Siyaset Yönetim*, 10(23), 119-147.
- Polat, İ. (2018). *Yanarsu (Garzan) Çayı Aşağı Havzası (Siirt/Kurtalan) Jeomorfolojisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Sabancı, S. (2025). Botan Vadisi’nin Kayaboğaz-Sağlarca Kesiminde Alternatif Turizm Potansiyeli: Doğa ve Kültür Temelli Bir Coğrafi Değerlendirme. *International Social Sciences Studies Journal*, 11(10), 1876-1895.

- Somuncu, M. (2004). Dağcılık ve dağ turizmindeki ikilem: Ekonomik yarar ve ekolojik bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Sönmez, E. (2018). *Kültür Turizminin Korunması ve Geliştirilmesinde Yerel Halkın Algısının Belirlenmesi: Nemrut Dağı Milli Parkı Bölgesi'ndeki Yerel Halk Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Sülünoglu, N. (2023). *Lice Formasyonu Yapılar Üyesi (Siirt Batısı) Sedimanter Kayaçlarının Mineralojik Özelliklerinin ve Ekonomik Önemlerinin Araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Şahbaz, R. P., & Altınay, M. (2015). Türkiye'deki milli parkların rekreasyon faaliyetleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(3), 125-135.
- Şenyaz, A. (2002). *Turizm, Eko-Turizm ve Sürdürülebilir Kalkınma*. Türkiye Dağları 1. Ulusal Sempozyumu (25-27 Haziran 2002), Ilgaz Dağı, Kastamonu.
- Toksöz Kılıç, D., (2020). *Korunan Alanlara Yönelik Ziyaretçi Etkilerinin Belirlenmesi ve Yönetilmesi: Göreme Milli Parkı Örneği*. (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Toksöz, D., & Birdir, K. (2023). Sürdürülebilirlik ekseninde ideal ziyaretçi yönetiminin oluşturulması: Göreme Milli Parkı paydaşları üzerine bir alan araştırması. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 6(3), 944-960.
- Topgül, S. (2012). *Gala Gölü Milli Parkı'nın (Edirne) Sosyo-Ekonomik Etkilerinin İncelenmesi: Yenikarpuzlu Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Yangın, S. (2001). *Botan Çayı (Uluçay) Vadisi Siirt'in florası*. (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Yurtseven, M. D. (2015). *Ziyaretçi Etki Yönetimi Yaklaşımı: Bartın-Kastamonu Küre Dağları Milli Parkı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kastamonu.
- Yücel, M. ve Babuş, D. (2005). Doğa korumanın tarihçesi ve Türkiye'deki gelişmeler. *Doğu Akdeniz Orman Araştırma Müdürlüğü (DOA) Dergisi*, (11), 151-175.

EKLER

EK-1 Botan Vadisi Milli Parkı'nın Sürdürülebilir Kullanımına Yönelik Ziyaretçi Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Bölüm 1 – Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler (Her soru için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz.)

1- Cinsiyetiniz:

- Erkek Kadın

2- Yaş aralığınız:

- 18–30 31–40 41–50 51–64 65 ve üzeri

3- Öğrenim durumunuz:

- Okuryazar değil İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul
 Lisans Lisansüstü

4- Medeni durumunuz:

- Evli Bekar Diğer

5- Mesleğiniz:

- Memur İşçi Serbest meslek Emekli Çiftçi
 Ev hanımı Öğrenci Esnaf Diğer

6- Aylık gelir durumunuz:

- 22.104,67 TL altı 22.104,68 – 50.000 TL 50.001 – 80.000 TL 80.001 – 100.000 TL 100.001 ve üzeri

7- Botan Vadisi Milli Parkı'na hangi yerleşim yerinden geliyorsunuz:

- Siirt Merkez Siirt İlçeleri Diğer il (belirtiniz): Yurt dışı (belirtiniz):

8- Botan Vadisi Milli Parkı'nı ne kadar sıklıkla ziyaret etmektesiniz:

- Bu, ilk ziyaretim Her hafta Ayda bir Ayda birkaç kez Yılda bir kez
 Yılda birkaç kez Belirli bir sıklığım yok

9- Botan Vadisi Milli Parkı'nı ziyaret ettiğiniz mevsim:

- Kış (Aralık–Ocak–Şubat) İlkbahar (Mart–Nisan–Mayıs) Yaz (Haziran–Temmuz–Ağustos) Sonbahar (Eylül–Ekim–Kasım)

10- Botan Vadisi Milli Parkı'ndan nasıl haberdar oldunuz:

- Tavsiye üzerine Televizyon Sosyal medya Gazete / dergi İnternet / blog
 Daha önceki ziyaretim
 Diğer (belirtiniz):

11- Botan Vadisi Milli Parkı'na hangi ulaşım aracıyla geldiniz:

- Özel araç Tur otobüsü Toplu taşıma Taksi Yürüyerek

Bölüm 2 – Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki Rekreasyonel Faaliyetlerin Sürdürülebilirliğe Yönelik Tutumlar

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
Botan Vadisi Milli Parkı'nda yürütülen rekreasyonel faaliyetlerin parkın gelişimine olumlu katkılar sunduğunu düşünüyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreasyonel etkinliklerin çeşitlendirilerek nitelikli altyapı olanaklarıyla desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı'nda doğa yürüyüşü, kampçılık, piknik ve doğa sporları gibi rekreasyonel etkinliklerin çeşitlendirilerek geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreasyonel faaliyetlerin çevreye zarar vermeden ve doğayla uyum içinde yürütülmesi gerektiğine inanıyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki temiz hava ve doğal yaşam ortamının korunabilmesi için rekreasyonel faaliyetlerin kontrollü ve sınırlı biçimde yürütülmesi gerektiğini düşünüyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı'nda gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlerin, yerel halkın ekonomik refahına dolaylı katkı sağladığını düşünüyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı'ndaki rekreasyonel alanların niteliksel olarak geliştirilmesi ve kamuoyuna yönelik tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum.					

Bölüm 3 – Botan Vadisi Milli Parkı’nda Ziyaretçi Hizmet Alanlarına ve Altyapıya Yönelik Tutumlar

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
Botan Vadisi Milli Parkı’nda çevre kirliliği, temizlik ve atık yönetimi açısından sorunlar bulunduğunu düşünüyorum.					
Parkta ziyaretçileri bilgilendirmek amacıyla uyarı levhalarının yeterli sayıda ve uygun noktalarda yer alması gerektiğine inanıyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı’na ulaşımı sağlayan yolların durumu ile toplu taşıma hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünüyorum.					
Park alanında can ve mal güvenliği konusunda eksiklikler bulunduğunu düşünüyorum.					
Aşırı kalabalık, gürültü ve araç yoğunluğunun park alanındaki faaliyetleri olumsuz etkilediğine inanıyorum.					
Parkta su kaynakları ve tuvalet gibi temel altyapı hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünüyorum.					
Ziyaretçilerin konaklama ihtiyaçlarını karşılayacak uygun tesislerin sayıca ve nitelik olarak yetersiz olduğunu düşünüyorum.					
Botan Vadisi Milli Parkı’nda ziyaretçilere ayrılan alanların daha planlı, düzenli ve işlevsel biçimde tasarlanması gerektiğine inanıyorum.					

Bölüm 4 – Botan Vadisi Milli Parkı ile ilgili genel düşünce ve önerilerinizi belirtiniz: